

Terugkeren naar de Heemkunde-site kan via de *Terugknop*. 

U vindt de *terugknop* bovenin uw scherm, meestal uiterst linksboven.



Kasteel Stapelen c.a., Boxtel ontstaan en beknopte historie



< wapen van Mahie

✦ Op Zaterdag den 10 July 1779 des morgens om 9 uuren zal op den KASTEELE tot BOXTEL voor het Ver-
✦ pagten der Tiendens VERKOGT worden, een party Kruisraamen, met Glsafen en verder oude Timmer.

's Hertogenbossche Courant, 6 juli 1779

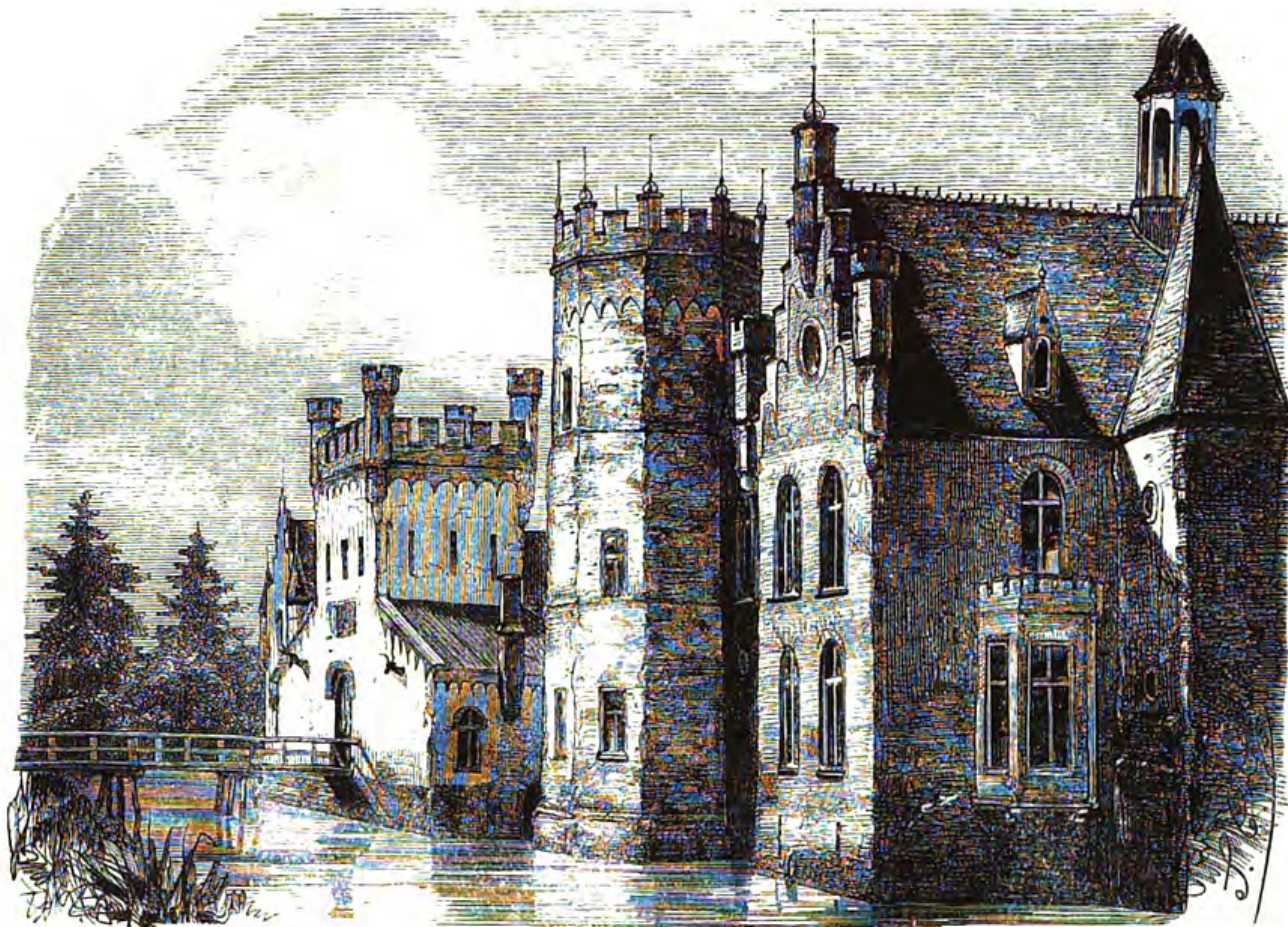
© Ruud van Nooijen

Inhoudsopgave

1. HERKOMST NAAM STAPELEN, blz. 3 t/m 5
 2. BOUWGESCHIEDENIS EN BESCHRIJVING KASTEEL, blz. 5 t/m 37
 3. EIGENAREN EN BEWONERS, blz. 37 t/m 95
 4. BIJZONDERHEDEN, blz. 95 t/m 112
 5. TOEKOMSTPLANNEN: STADSLANDGOED STAPELEN, blz. 113 t/m 119
-

N.B.: *Vooralsnog wordt dit artikel door de auteur beschouwd als een 'groeiartikel'. Met andere woorden het is nog niet 'af(gerond)'. Met name het onderdeel rentmeesters is nog onderwerp van verdere onderzoeken. Het kan ook betekenen dat de lezer ontdekt dat er soms nog 'witte vlekken' in de tekst voorkomen.*

Niettemin wordt het digitaal gepubliceerd teneinde het bekend te stellen en eventueel reacties op te roepen (waaronder aanvullende informatie). Het artikel zal derhalve van tijd tot tijd worden 'ververst'. De lezer wordt derhalve aangeraden op de vermelde versiedatum bovenaan deze pagina te letten.



HET KASTEEL VAN BOXTEL;

naar eene photographie op hout geteekend door J. C. Greue Jr.

Een bijzondere tekening, gemaakt naar een foto van het kasteel van vóór 1866! De prent staat afgedrukt op pagina 165 van nr. 34 van het Nederlandsch Magazijn. Elders in dit tijdschrift is een verhaal over de geschiedenis van het kasteel opgenomen. Bijzonder is te zien dat op het rentmeesterskwartier (rechts op de afbeelding) een torentje heeft gestaan. De vormgeving doet denken aan het classisistisch vormgegeven vieringtorentje dat tot 1923 op de Sint-Petruskerk stond. Het is niet onwaarschijnlijk dat dit de oudste afbeelding van het kasteel is van kort na de verbouwing door Mahie. Bijzonder is tevens dat er derhalve een foto van vóór 1866 van het kasteel is gemaakt. Op zich is dat al heel bijzonder, waarschijnlijk de vroegste foto van een gebouw in Boxtel. Fotografie was officieel 27 jaar eerder, in 1839 uitgevonden (officieel door Daguerre). De brug die we zien is waarschijnlijk grotendeels dezelfde als die, welke in 1947 door een ander exemplaar werd vervangen.



Kasteel Stapelen en missiehuis Sint-Theresia in het jaar 1933. Een stuk van de westwand van het kasteel is hier open. Het gedeelte tussen koetshuis (rechtsonder) en torentje naast gevangenis en duiventoren (rechtsboven) is onbebouwd. Thans staat daar een rij garages. Ook is tussen de kapel en duiventoren weinig bebouwing te zien: daar is thans de sacristie aanwezig. Links van het missiehuis is nog het houten noodgebouwtje zichtbaar. Dit is afkomstig uit Esch waar het dienst deed als noodkerk tijdens de restauratie van de parochiekerk daar. Twee geplande zijtorens tegen de linker- en rechterzijgevel van het missiehuis worden nooit gerealiseerd. Later volgt nog een aanbouw aan de achterzijde. Op het cirkelvormige plein rechts is op oudere foto's te zien dat daar een boerderij/schuur heeft gestaan. Links, tussen dubbele rij bomen, stroomt de Dommel.

1. HERKOMST NAAM STAPELEN

De meest waarschijnlijke verklaring voor de Boxtelse naam Stapelen is die van **stapelplaats**¹, verbonden met het **stapelrecht**. Een stapelplaats is een locatie waar goederen worden opgeslagen om te worden verhandeld. Het stapelrecht, verworven dan wel toegeëigd, houdt in dat een heer in zijn gebied kan bepalen dat alle goederen die over zijn grondgebied (vaarwater/ straatweg) worden doorgevoerd, daar gedurende een bepaalde tijd moeten worden uitgeladen om te koop te worden aangeboden aan hemzelf en de bevolking van zijn territorium. Dit is goed voor de lokale economie. Een andere verklaring is het feit dat kastelen vaak voortkomen uit een hoeve die met een gracht en een rij toegespitste palen een verdedigbaar goed

¹ J.J.E.M. (Hans) de Visser: *Boxtel: een heerlijkheid tussen twee heren*, 2013, blz.

wordt. Het woord paal, later stapel kan weer duiden op een pakhuis of opslagplaats. Ook kan stapel duiden op een hooggelegen plaats².

De naam Stapelen komt te Boxtel voor het eerst voor in het jaar 1293³. Zowel over de juiste herkomst van de benaming van het kasteel alsook inzake de (bouw)geschiedenis en haar bewoners is veel nog in nevelen gehuld.

2. BOUWGESCHIEDENIS

De eerste heer/heren heeft/hebben vermoedelijk gewoond op een motteburcht⁴, gelegen op een, deels natuurlijke, verhoging op de locatie waar thans de Sint-Petrusbasiliek staat⁵. Deze heuvel is tot in de jaren 20 van de vorige eeuw door een zogeheten Binnendommeltje omgeven geweest. Deze vormen mogelijk de restanten van wat de omgrachting van de motteburcht is geweest.

Wanneer precies kasteel Stapelen is gebouwd is niet bekend. Mogelijk is dat ergens in de 14e eeuw gebeurd. Het thans bestaande gebouw heeft nog onderdelen die uit de late 14e tot 17e eeuw stammen.⁶ Toen de heer van de motteburcht was verhuisd naar Stapelen, kon op de plek van de motteburcht een kleine **Romaanse** kerk worden gebouwd. Deze is daarna in een aantal fasen getransformeerd in de huidige **Gotische** Sint-Petruskerk. De rijkdom van deze grote kerk is ongetwijfeld mede te danken aan het **Heilig-Bloedwonder**⁷ dat hier vóór 1380 moet zijn gebeurd.

Waar we spreken over de 'heer' van Boxtel is de eigenlijke titel **baron** van Boxtel en **seigneur** (heer) van Liempde. De heren van Boxtel voerden een hele rij aan adellijke titels, vaak verbonden aan gebieden binnen en buiten Nederland.

Toegangen en bruggen naar het kasteel

In vroeger tijden is kasteel Stapelen dubbel omgracht geweest: door de gegraven gracht aan de buitenzijde van de kasteelmuren en, in een wijdere boog eromheen, door laaglandbeek de Dommel, als een extra tevens natuurlijke, barrière voor eventuele aanvallers. Naast de noodzakelijke toegangsbrug tot het kasteel zelf hebben er altijd een aantal bruggen over de Dommel gelegen, waarvan er nu nog twee resteren. Op onderstaande afbeelding, een detail van een kaart van **Fr. Beijerinck** uit

² **Caroline van den Hout: Kasteel Stapelen**, Kon. Nederlandse Toeristenbond /Nederlandse Kastelenstichting, deel 9 uit de serie: Nederlandse kastelen, blz. 9, 10

³ **Caroline van den Hout: Kasteel Stapelen**, Kon. Nederlandse Toeristenbond /Nederlandse Kastelenstichting, deel 9 uit de serie: Nederlandse kastelen, blz.11

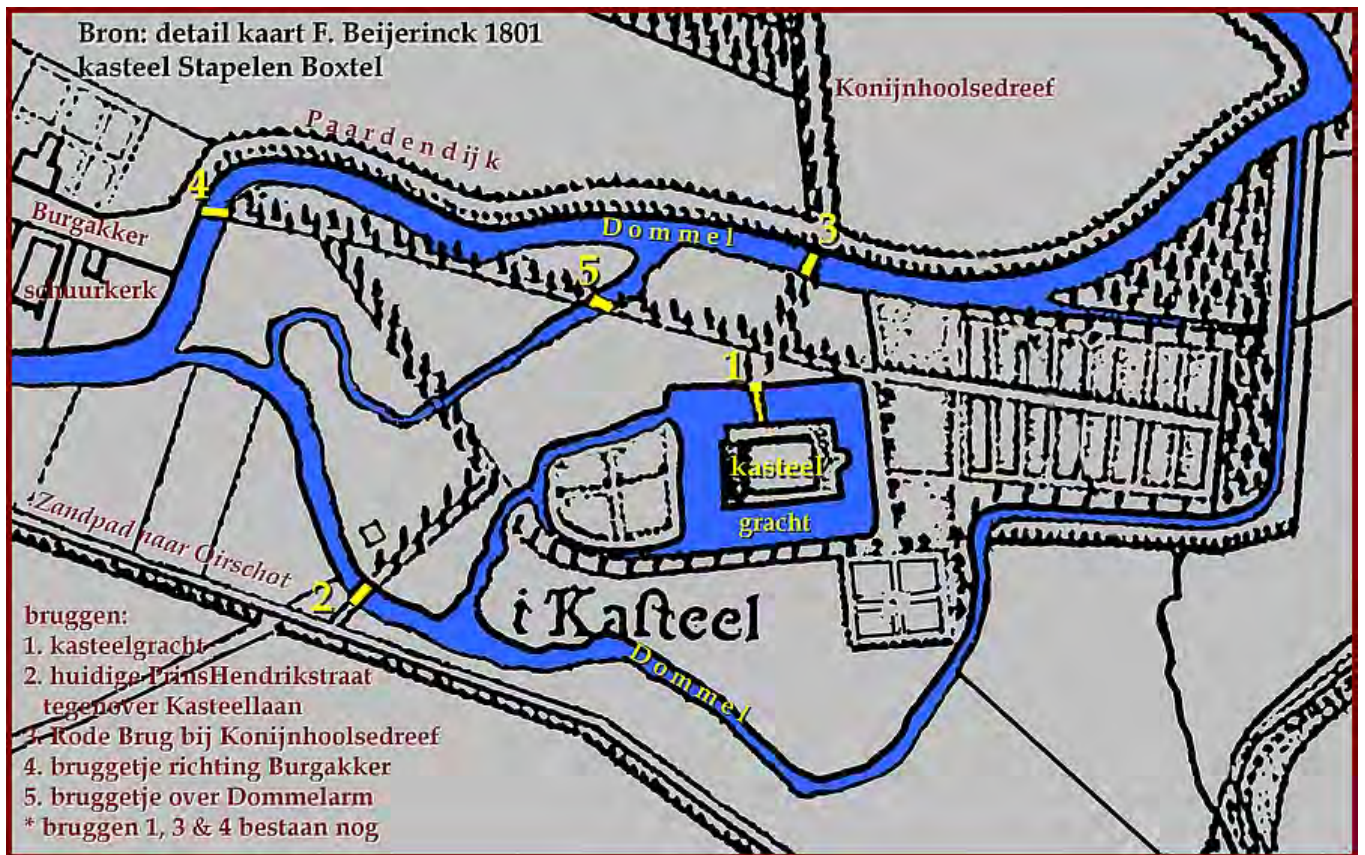
⁴ motteburcht:: een versterkte woning van hout, later steen bovenop een (kunstmatige) heuvel, het geheel omgeven door een gracht en palissade, voorzien van een voorhof met bijgebouwen, waaronder voorraadschuren

⁵ **Martien Dijstelbloem / Hanneke van der Eerden: Een motte op de kerkheuvel**, Heemkundekring Boxtel, 2011

⁶ **J.J.E.M. (Hans) de Visser: Boxtel: een heerlijkheid tussen twee heren**, 2013, blz. 45 en 75

⁷ Priester **Eligius van den Aker** stootte bij het opdragen van de heilige mis in de Stin-Petruskerk, tijdens de consecratie, per ongeluk de kelk met witte miswijn om. De wijn kleurde echter rood op de altaardoeken. Eligius trachtte de doeken nadien te wassen, doch de vlekken bleven. Hij bewaarde de doeken in een kistje en biechtte het voorval aan zijn biechtvader op zijn sterfbed. In 1380 komt er kerkelijke bevestiging dat dit een wonder was en komt de verering van de doeken op gang.

1801 zijn de bruggen ingetekend. Hierna gaan we die afzonderlijke bruggen nader bezien, behalve brugnummer. 5, waarvan nadere gegevens ontbreken.



Hoofdingang

Met hoofdingang bedoelen we de belangrijkste en grootste brug die toegang geeft tot het terrein dat we tegenwoordig bestempelen als het park Stapelen. Daarvoor komen twee bruggen in aanmerking: de (verdwenen) burg in de huidige Prins Hendrikstraat, en de Rode Brug bij de Konijnhooldreef. Omtrent de grootte van de eerste brug zijn we niet geïnformeerd. De Rode Brug ligt het dichtst bij de toegangspoort van het kasteel en de brug heeft behoorlijke afmetingen. Via de Konijnhooldreef en Fellenoord was men snel bij de Rechterstraat en daarmee in het centrum van het dorp. Gedurende een periode was er een stuk weg aanwezig vanaf de haakse bocht in de Konijnhooldreef naar de toenmalige steenweg van 's-Hertogenbosch naar Best, later ook Eindhoven en Luik. De aanleg van deze weg passeerde omstreeks 1743 Boxtel aan deze zijde, richting Best. Tegenwoordig is dit de Eindhovensweg. De Nieuwe Laan, zoals dit stuk weg toen heette vormde, bood kasteelbewoners per koets een snelle verbinding vanaf het kasteel naar de verharde weg richting 's-Hertogenbosch of Best. Tot slot een aanwijzing in die richting, gegeven in het boek over de Boxtelse Sint-Petruskerk⁸ waar - in 1909 - sprake is van het feit *de hoofdtoegang van het kasteel bevond zich in de Konijnhooldreef, die om half vijf werd afgesloten.*

Wellicht dat Mahie bij het herstel van kasteel Stapelen de hoofdingang die in de

⁸ Piet Dorenbosch, *de boxtelse ST.-PETRUS*, boek II, p. 176.

eeuwen ervoor als zodanig fungeerde intact liet. Aldus redenerend komen we uit op de Rode Brug als belangrijkste of hoofdingang tot het kasteelterrein.

kasteelgrachtbrug

Of het kasteel in vroeger eeuwen een ophaalbrug heeft gehad is niet bekend, doch is wel aannemelijk. In de buitenmuur van het huidige poortgebouw zijn hiervan echter geen sporen (nissen) te zien. Op de oudst bekende foto's van het kasteel, waarop ook de toegangsbrug is te zien, zien we een vaste houten brug met aan parkzijde een poortachtig bouwsel. Deze poort dateert van 1858⁹ en zal derhalve door Mahie zijn gebouwd, mogelijk naar het model van de brug op een oude afbeelding. Deze brug wordt omstreeks 1947 vervangen door een andere houten brug met een opbouw als zijnde een ophaalbrug, doch dit is nep: het liggend gedeelte kan niet bewegen. In 1965 wordt die brug vervangen door het thans nog aanwezige, in beton uitgevoerde, exemplaar.



Kasteel Stapelen met gracht en brug die in deze vorm aanwezig is tussen 1858 en 1947. Rechts, aan het begin van de brug, zien we een poortachtig bouwsel. Dit type brug komt ook voor op oude afbeeldingen (17e/18e eeuw) van het kasteel.

⁹ drs. Arno Burg a.a: *Nederlandse Assumptie 1915-2015*, 2015 Assumptiestichting, ISBN 978-90-812436-5-0 NUR 680, blz. 20..



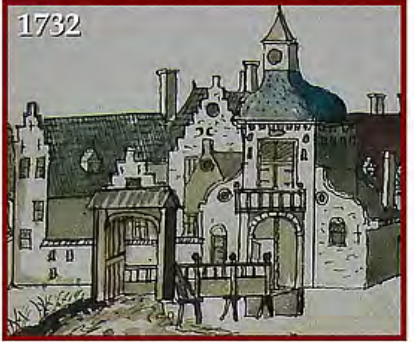
Linker foto: de houten (pseudo)ophaalbrug die omstreeks 1947 de uit 1858 (Mahie) stammende brug verving. Foto rechts: de fantasieloze betonnen brug die aanwezig is sinds 1965.

slotbrug kasteel Stapelen te Boxtel door de eeuwen heen

ca. 1680



1732



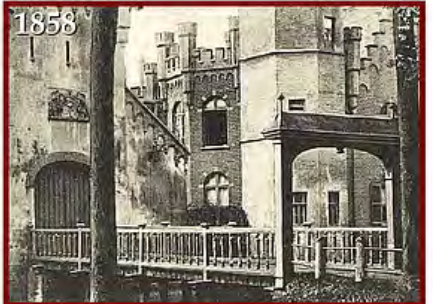
ca. 1826



ca. 1840



1858



ca. 1947



sinds 1965



Op bovenstaand overzicht is te zien dat, waarschijnlijk architect Goijaerts in 1858 Jan Mahie adviseerde om de nieuwe slotbrug het aanzien te geven zoals dat eeuwen ervoor het geval was geweest. Ten aanzien van het kasteel zelf had hij heel andere - destrastreus te noemen - ideeën...

Brug Zandpad naar Oirschot

Oude Boxtelaren zullen zich herinneren dat de huidige Prins Hendrikstraat vroeger Ossenpad heette. Van nog oudere kaarten weten we dat de naam daarvóór *Zandpad naar Oirschot* heette. Een inmiddels verdwenen Dommelarm liep hier in de richting van de locatie waar thans de spoorlijn ligt, om daar af te buigen, terug richting tegenwoordige Dommelbimd.



Toegangspoort langs de Prins Hendrikstraat, tegenover de Kasteellaan. Achter het hek is het klooster van de zusters Oblaten van de Assumptie zichtbaar op de locatie waar vroeger een hoeve stond. Foto van donderdag 25 februari 2010. Inmiddels staat het gebouw leeg. Achter het hek lag vroeger een brug over de Dommelarm die het kasteelterrein omsloot. Er zijn geen afbeeldingen of foto's bekend van de brug die hier ooit lag.

Brug met klinket naar Grote Beemd/Burgakker

De brug die is gelegen op de kortste route tussen het kasteel en **Boxtel binnen** (oude centrum) is slechts een brug van bescheiden omvang. **Piet Dorenbosch** omschrijft deze brug in zijn boekje *Boxtel in oude ansichten* met de benaming **klinket**, doch klinket is geen benaming voor een bepaald type brug. Een klinket is een deurtje in een grote(re) poort. Het is niet ondenkbeeldig dat aan de zijde van park Stapelen een klinket heeft gestaan, met als doel te voorkomen dat, bij het gesloten zijn van het deurtje, de grotere, overigens niet te openen poort, een belemmering vormde om het kasteelterrein langs de zijkant alsnog te bereiken. Wanneer het houten bruggetje werd gebouwd is niet bekend, mogelijk dat het werd vernieuwd of gerepareerd ten tijde dat Jan Mahie het kasteel kocht. Bij het bruggetje in de omgeving van de Burgakker wordt een dienstwoning gebouwd. Dit huisje staat er - zij het verbouwd - nog steeds. Ook verderop, aan de Konijnhooldsreef, richting Fellenoord, verrijst een dienstwoning. Zij worden in 1865 gebouwd in opdracht van **Mahie** naar een ontwerp van architect **Goijaerts**, die ook het kasteel herbouwt¹⁰.

¹⁰ **Brabants Centrum**, 26 augustus 2010



Houten bruggetje tussen park en Grote Beemd/Burgakker. Op de brug staat Gerardus van der Steen - bijnaam 't Steentje - die fungeerde als portier van Stapelen. Tevens is hij Suisse (ordebewaker) in de Sint-Petruskerk. Het bruggetje wordt in 1935 vervangen door het huidige betonnen exemplaar.



Hier een andere afbeelding van het houten bruggetje tussen park Stapelen (links) en Grote Beemd en Burgakker.

In de jaren dertig van de 20e eeuw raakte het bruggetje danig versleten. Pater **Theodoor Beijer**, wiskundeleraar aan het Missiehuis Sint-Theresia, maakt een ontwerp voor een

nieuwe brug. Onder zijn leiding en met assistentie van zijn leerlingen wordt de nieuwe brug, uitgevoerd in beton, gebouwd. De bouw begon op dinsdag 27 augustus 1935.



Bouw nieuwe brug over Dommel tussen park Stapelen en Burgakker. De bouw werd begonnen op dinsdag 27 augustus 1935. Links op linker foto: wiskundeleraar pater Assumptionist Theodoor Beijer, die het ontwerp voor de brug maakte en onder wiens leiding de brug samen met zijn leerlingen werd gerealiseerd.



De in beton uitgevoerde en in 1935 gebouwde brug tussen Stapelen en Grote Beemd/Burgakker. Foto van dinsdag 6 april 2010.

De Rode Brug aan de Konijnhoosedreef

Aan de oostelijke zijde van het park ligt, schuin tegenover de toegangspoort van het kasteel, een brug over de Dommel die uitkomt op de Konijnhoosedreef. Deze dreef maakt na ongeveer 200 meter een haakse bocht naar links en komt uit op de Grote Beemd. Aan

genoemde bocht ligt een perceel dat vroeger werd aangeduid met **Konijnenberg**. Hier werd februari 1839 een van de redoutes (veldversterking) aangelegd die in Boxtel verschenen in verband met de afscheiding van België. Reeds na enige maanden verdwijnt de redoute weer, doch wordt in 2012 als een project van **Heemkundekring Boxtel** en **Waterschap De Dommel** in het terrein teruggebracht. Alleen de sleephelling (verplaatsing van een kanon) en het kanon ontbeken nog... Vrijdag 7 september 2012 vond de feestelijke opening plaats. Gedurende een periode heeft er een weg (**Nieuwe Laan** geheten) gelegen vanaf de haakse bocht in de Konijnhooldsedreef, leidende naar de Eindhovenseweg. Deze is mogelijk aangelegd tussen omstreeks 1803 en 1832 en zou in 1914 nog hebben bestaan¹¹. Waar de naam Rode Brug (**Roij Brugge**) vandaan komt is nog onduidelijk. Deze naam zien we ook in andere dorpen/steden gebruikt worden.



De Rode brug over de Dommel tussen park kasteel Stapelen en de Konijnhooldsedreef, gezien in de richting van park Stapelen. Foto van vóór 1952. Hier is goed te zien dat de brug aan vervanging toe is. Dat gebeurt kort nadien. Er ligt nu een betonnen exemplaar. Grote eikenhouten palen zoals die, welke hier het hek dragen, hebben tevens gestaan aan het begin van de Konijnhooldsedreef, nabij Fellenoord, alsmede bij het begin van de Nieuwe Laan aan de Eindhovenseweg. Op oude foto's zijn die palen nog te zien. Mogelijk dat daar in nog vroeger tijden ook hekken hebben gestaan. Vroeger moet dit een ophaalbrug zijn geweest¹².

¹¹ Nieuwe Tilburgsche Courant, zaterdag 20 juni 1914

¹² Jean coenen, *Baanderheren, boeren & burgers*, 2005, Aeneas-uitgeverij boxtel, ISBN... , blz. 248/249



De Rode Brug over de Dommel tussen park Stapelen (rechterzijde) en Konijnhoosedreef (linkerzijde), uitgevoerd in beton, doch met antieke ijzeren reling. Dit is geen hergebruik van de reling van de oude brug, want deze had (zie foto) een houten afzetting. Direct over de brug, aan de zijde van de Konijnhoosedreef ligt een dijk langs de Dommeloever, die vanouds wordt aangeduid als Paardendijk en die, het pad op de dijk naar links volgend uitkomt op de Grote Beemd. Foto van dinsdag 3 februari 2015. Deze brug vormde vroeger vermoedelijk de hoofdtoegang tot het kasteelterrein, het huidige park.

Toegang zijde Parallelweg-Zuid

Nadat de Dommelarm is gedempt die aan de zijde van de huidige Parallelweg-Zuid ligt kan, na aanleg van die weg, aan deze zijde een toegangslaan worden aangelegd, die tevens toegang geeft tot Missiehuis Sint-Theresia. Dit is ook de enige toegang waar geen hek of poort aanwezig is. Deze toegang had het voordeel voor de kasteelbewoners dat men snel bij het spoorwegstation kon komen, hoewel dit ook gold voor de toegang in de Prins Hendriklaan.

'Nieuwe Laan': wegdeel tussen Konijnhooldsedreef en Eindhovenseweg



gang", dus maar teruggekeerd, want ik wist dat er naar het kasteel nog een toegangsweg was aan den Eindhovenschen Steenweg, en een mooie ook. En ik ga den weg op (indertijd zag ik daar den papiermolen van Velzen, waar eene der eerste stoommachines van Noord-Brabant werd geplaatst: „O, tijd, waar zijt ga heen?“) en sloeg onversaagd de laan in.

Detail relaas van iemand die kasteel Stapelen te Boxtel wilde bezoeken. Bron: Nieuwe Tilburgsche Courant, zaterdag 20 juni 1914.

Gedurende een aantal jaren heeft er een 'Nieuwe Laan' gelegen vanaf de haakse bocht in de Konijnhooldsedreef, in een rechte lijn naar de Eindhovenseweg

Inzake het bestaan van de Nieuwe Laan vanaf de Eindhovenseweg naar de knik in de Konijnhooldsedreef en verder naar Stapelen.

Het verlaten van het weinig aantrekkelijke Boxtel, zal ons minder weemoedig stemmen, dan toen wij zoovele andere plaatsjes op onze wandelingen den rug moesten toekeeren. Van het kruispunt, Kruisstraat, Ossenpad en Rechterstraat, voert laatstgenoemde straat ons uit de stad naar den Eindhovenschen Steenweg. Hier gaan we rechtsaf en volgen, door een viertal houten pilaren, overblijfselen van vervallen grootheid, de Nieuwe laan, die naar het kasteel Stapelen voert, dat thans door de Belgische Paters Assumptionisten wordt bewoond. Het kasteel is geheel door een gracht omgeven en maakt met zijn kanteelen en acht-kanten toren, zijn poort met torentje en brug en de ter linkerzijde gelegen kapel op het eerste gezicht een middeleeuwschen indruk.

Bron: Te voet door Noord-Brabant, een uitgave van Toeristenbond ANWB, omstreeks 1924 (p.82).

Prinsenkwartier (westwand)

Komen we door de poort het binnenplein op, dan ligt links (zuidwand) het **prinsenkwartier**, waar de heer van Boxtel zelf met zijn gezin verblijf hield. Dit vormt het oudste gedeelte van het kasteel. Rechts (noordwand) ligt een nieuwer deel, ook wel **rentmeesterkwartier** genaamd, waar de rentmeester of kastelein (beheerder kasteel en omliggende landerijen, hoeves en molens) woonde. Bij opgravingen¹³ blijkt dat dit terrein oorspronkelijk lager (moerassig?) moet hebben gelegen en eerst moest worden opgehoogd, alvorens het kon worden bebouwd. Waarschijnlijk heeft de eerste bouw van onder andere ridderzaal bestaan uit vakwerkbouw: een houten skelet, opgevuld met een fitselstekwand: de grote vakken tussen de balken van het skelet werden met twijgen opgevuld, en vervolgens met een substantie (o.a. leem) dichtgesmeerd.¹⁴



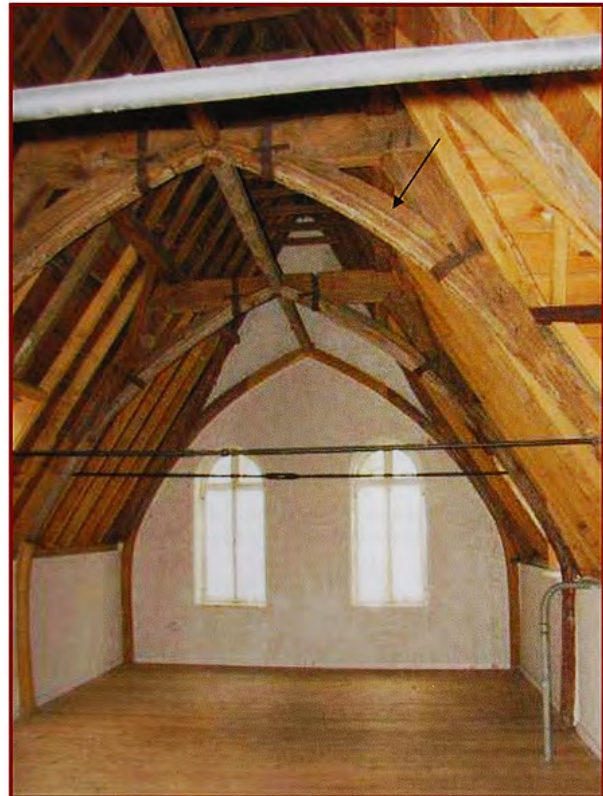
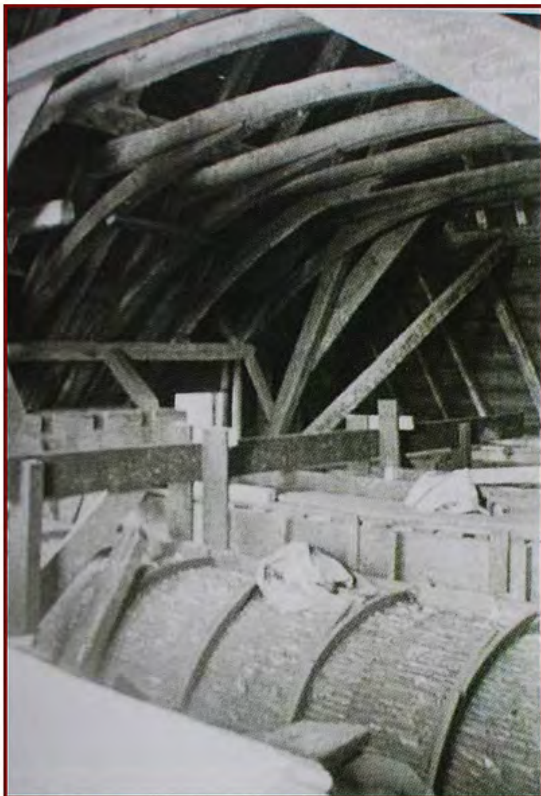
Zuidelijke wand kasteel Stapelen of prinsenkartier. Links vooraan: de uitbouw (orangerie) met kantelen werd in 1858 door Mahie gebouwd. De kapel behoort tot het oudste deel van het kasteel. Op de plek van het lage gebouwtje recht naast de ridderzaal stond waarschijnlijk ooit een zijbeuk van de ridderzaal. Nadien is hier een loopbrug tussen ridderzaal en kapel gekomen. Deze is op een foto uit 1915 nog aanwezig. Nadien (ca. 1918) werd hier een stenen gebouw met rechte voormuur (evenwijdig aan voorwand ridderzaal) met platdak neergezet dat fungeerde als bakkerij. Op enig moment is dat gebouw vervangen door het huidige - als kantoor in gebruik zijnde - gebouw met schuin dak. Oranjerie: bergplaaats (exotische) kuipplanten die in de zomer buiten staan. Thans is deze ruimte in gebruik als ontvangst-/vergaderruimte. De kapel is bekend onder de namen Sint-Joriskapel en Heilig-Bloedkapel en behoort eveneens tot het oudste deel.

¹³ Adriaan van Abeelen c.s., archeologisch onderzoek Stapelen in 1968

¹⁴ (f)(v)itselstekwand: twijgen worden gevlochten in de grote muurvakken. Vervolgens wordt de wand, die nog gaten tussen de twijgen vertoond, dichtgesmeerd met een mengsel. Er zijn meerdere recepten voor dit mengsel, een ervan luidt: om één kubieke meter bouw materiaal te krijgen is nodig: 8.800 liter Belgisch leem, 100 kilo kalk, 40 kilo stro, 300 liter paarden urine (paardenurine is geurneutraal. Functie: laat de leemwand zweten en maakt hem waterdicht).

Bij archeologisch onderzoek is komen vaststaan dat de **ridder- of leenzaal** (hierna aan te duiden als ridderzaal) oorspronkelijk een houten skeletbouw heeft gekend. In de muur aan de zijde van de kapel trof men in de muur totaal vermolmde, doch nog aanwezige houten staanders aan die voorzien waren van grote gleuven waardoor het waarschijnlijk is, dat de ridderzaal aan kapelzijde een zijbeuk heeft gekend. Op de plek waar die beuk heeft gestaan staat nu de kantooruimte die voordien als bakkerij in gebruik was. Wanneer genoemde beuk is verdwenen en vervangen door ander bouw is niet bekend. Mogelijk kreeg de ridderzaal in de 16e eeuw stenen muren.¹⁵ De voorgevel van de ridderzaal is bij de verbouwing in 1858 aangebracht. De lange zijvleugel naast de ridderzaal, aan grachtzijde, is vroeger in zijn geheel onderkelderd geweest door een bakstenen tongewelf en is mogelijk ingestort in de 18e of 19e eeuw.

Oorspronkelijk heeft de ridderzaal mogelijk ook geen plafond gekend: men keek zo tegen de hoge boogspanten (vergelijk: ridderzaal, 's-Gravenhage). Onder de ridderzaal is een kelder aanwezig.



ridderzaal, kasteel Stapelen, Boxtel. Links: tongewelven, rechts: boogspanten

¹⁵ **Caroline van den Hout:** *Kasteel Stapelen*, Kon. Nederlandsche Toeristenbond /Nederlandse Kastelenstichting, deel 9 uit de serie: Nederlandse kastelen, blz. 15



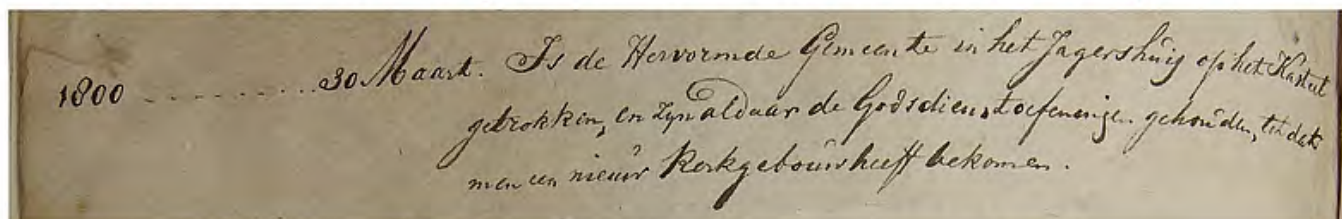
< het tongewelf van de ridderzaal hier van onder gezien. De foto er linksboven toont het bovenaanzicht van deze 14e eeuwse gewelven.

Situatie gefotografeerd ca. 1965.

Jagershuys op huidig binnenplein

Op het binnenplein heeft, deels tegen de ridderzaal, bebouwing gestaan, waaronder een groot langgerekt gebouw, dat waarschijnlijk omstreeks 1860 is afgebroken. Het wordt wel aangeduid als **Jagershuys**. Deze ruimte bood tussen zondag 30 maart 1800 en zondag 20 december 1812 als kerk onderdak aan de protestantse gemeente die toen geen eigen kerkgebouw meer had¹⁶.

uit de memorabilia der protestantse kerk te Boxtel in het jaar 1800:



Uit het archief van de protestantse kerk te Boxtel. Aantekening inzake de kerkdiensten die zij vanaf 30 maart 1800 gaan houden in het Jagershuys op het Kasteel.

De thans op het binnenplein nog aanwezige put is in die zin een raadsel, aangezien bij eerdergenoemde opgravingen en onderzoek medio 1968 kwam vast te staan dat pal onder deze put een fundering aanwezig is.

¹⁶ 1800..... 30 Maart is de Hervormde Gemeente in het Jagershuys op het kasteel getrokken, en zijn aldaar de Godsdienst oefeningen gehouden tot dat men een nieuw kerkgebouw heeft bekomen. (Bron: BHIC, NH-Gem. Boxtel 1657-1950, toeg. nr. 259, inv. nr. 155 – memorabilia)



Kamer boven ridderzaal. Boogspanten zijn nog gedeeltelijk zichtbaar. Huidige (2015) situatie. De vloer van deze kamer is gelegen direct boven het tongewelf.



Dakspanten in vleugel (16e eeuw) links van ridderzaal, achter Oranjerie.



Deel van de kelderruimte onder de ridderzaal, met achteraan de nissen voor wijnopslag.



Interieur Sint-Joriskapel of Heilig-Bloedkapel. De ruimte is onderkelderd. Rechts ervan - zie deur - ligt de sacristie. Dak met tongewelf. De afbeelding midden boven de altaartafel (kruisafneming van Jezus) is een kopie van de 16e eeuwse schilder Maarten van Heemskerck (1498-1574). De houten beelden op console zijn 15e eeuws en stellen voor: Maria (links) en de aartsengel Gabriël. Bij de restauratie van het kasteel door Mahie (vanaf 1857), werd het altaar in de kapel en de twee houten beelden in 1863 geschilderd door Louis Krijne uit 's-Hertogenbosch¹⁷. Er is sprake van dat delen van het kapelinterieur uit de Sint-Petruskerk stammen.

Oude afbeeldingen van kasteel Stapelen

Tot omstreeks 1650 ontbreken afbeeldingen en beschrijvingen van kasteel Stapelen¹⁸.

Pas begin 19e eeuw treffen we een beschrijving in een rapportage aan¹⁹

Het kasteel, het welk zeer groot en van ouderwetse bouw is, werd in een zeer goede staat onderhouden. Het is verdeeld in twee kwartieren, het eene genaamd het Princke-kwartier, waarin onder andere een zeer grote Kamer, de Leenzaal genoemd, zo ook het Kapel en het Gevangenhuis, het andere kwartier wordt door de Rentmeester bewoond. Het gebouw ligt vierkant in zijn grachten, de intrede is over een brug door eene steene poort op de bassecourt of plaats, die vierkantig is en rondom met het kasteel, stallingen en de andere neerhuyzen is omzet.

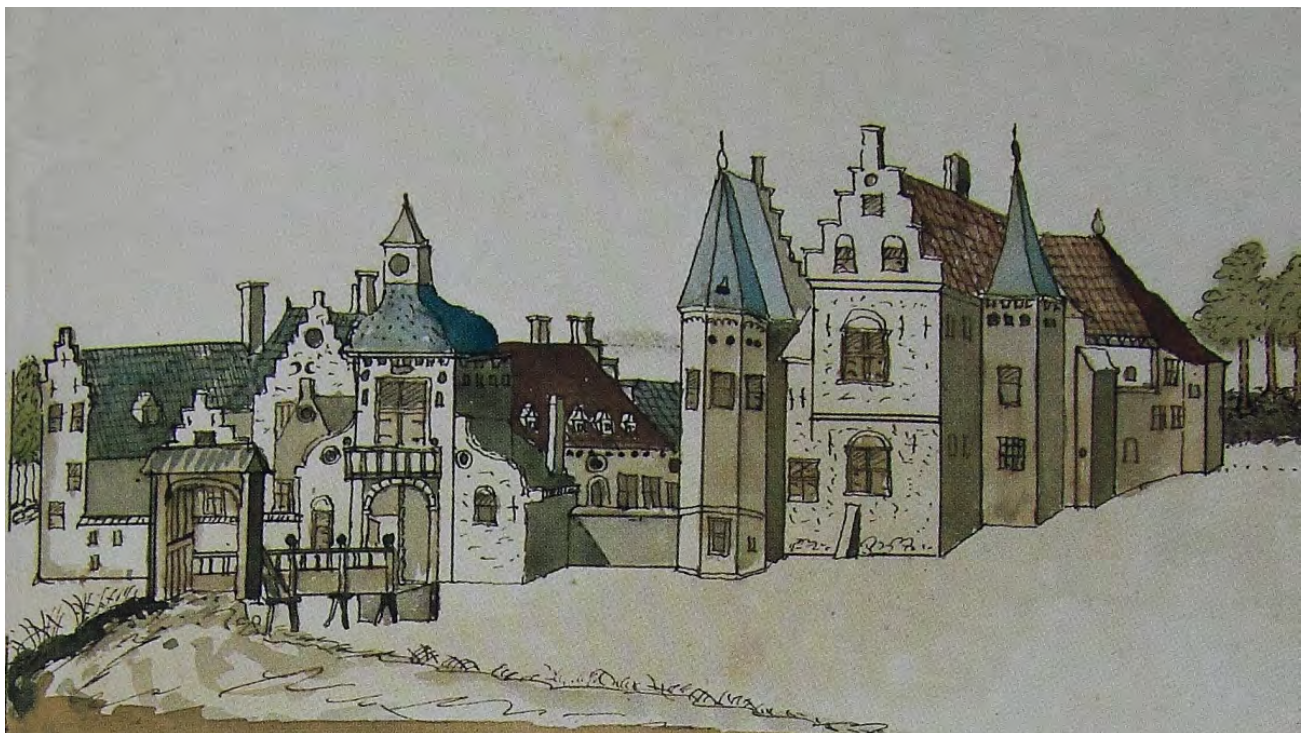
¹⁷ Rotterdamsche Courant, 6 januari 1863

¹⁸ **Caroline van den Hout**: *Kasteel Stapelen*, Kon. Nederlandse Toeristenbond /Nederlandse Kastelenstichting, deel 9 uit de serie: Nederlandse kastelen, blz. 11

¹⁹ idem 8: rapportage door Jan Hendrik van der Does inzake kastelen in het arrondissement Den Bosch



Kopergravure vervaardigd omstreeks 1650, naar een tekening van J. Croes. Graveur: Hendricus Causé (geboren 23-11 1648, overleden 1-6 1699). Datum uitgifte: 1770. Op de binnenplaats is duidelijk bebouwing zichtbaar, waaronder het Jagershuijs. Deze bebouwing verdween waarschijnlijk, omstreeks 1860, toen Mahie het kasteel in bezit had en verbouwde. De vleugel links van de brug is het prinsenkwartier, rechts het rentmeesterkwartier.



Kasteel Stapelen met bebouwing op de binnenplaats, links o.a. het langgerekte Jagershuijs



< **Hendrik Verhees (1744-1813)**, geboren en overleden te Boxtel. Hij is reeds op achttienjarige leeftijd geadmitteerd landmeter, later tevens cartograaf. Voorts is hij werkzaam als aannemer, architect, waterstaatkundige, vrederechter. Politiek gezien behoort hij tot de patriotten. Bestuursfuncties: In zijn woonplaats Boxtel is hij schepen, president-schepen en loco-drossaard. Voorts (provisioneel) representant van Bataafs Brabant en nadien nog representant in de Nationale Vergadering en de opvolgers daarvan (voorlopers Tweede Kamer). In deze laatste periode woont hij in Den Haag. Ook is hij een periode extraordinair leenman bij de Leen- en Tolkamer in Den Bosch. Gedurende zijn vele reizen maakt hij schetsen, voornamelijk van gebouwen.

Hendrik Verhees²⁰ maakt, als architect, voor meerdere gebouwen het ontwerp en in een aantal gevallen is hij tevens aannemer en dus bouwer van zijn eigen creatie. In Boxtel tekent hij het ontwerp voor het nog bestaande protestantse kerkje, dat op zondag 20 december 1812 in gebruik wordt genomen. In Liempde zijn het voormalig raadhuis en oude schoolhuis ontwerpen van zijn hand.

Onderhoud aan kasteel Stapelen door Hendrik Verhees

In 1785 wordt onder Verhees' supervisie voor een bedrag van bijna tweeduizend gulden onderhoudswerkzaamheden verricht op kasteel Stapelen²¹.

²⁰ Zie: **Jan van Laarhoven: Het Schetsenboek van Hendrik Verhees**, Boekhandel en Uitgeverij Merlijn, Den Bosch, 1975, ISBN 90.6209.0004.4; **Hendrik Verhees, een grensoverschrijdende Brabantse landmeter, cartograaf en patriot (1744-1813)**, Stg. Hendrik Verhees, 1990, ISBN 90.70.395.22; **Hans Pel: op de kaart gezet, Hendrik Verhees**, Stg. Cultuurgeschiedenis Boxtel - Meierij 'Hendrik Verhees', 2007, ISBN 978-90-79076-01-7 (gebonden uitgave); **Ruud van Nooijen: Leven, werk en tijdsbeeld van Hendrik Verhees (1744-1813), markant Boxtelaar**, Stg. Cultuurgeschiedenis Boxtel - Meierij 'Hendrik Verhees', 2013, ISBN 9789462282810.

²¹ **Hendrik Verhees, een grensoverschrijdende Brabantse landmeter, cartograaf en patriot**, Stichting Hendrik Verhees, 1990, blz. 37



Kasteel te Boxtel. Tekening van J.F. Christ (1790-1845)²². Mogelijk ca. 1840.

²² De tekening van kasteel Stapelen te Boxtel is opgenomen in de uitgave van mr. **C.P.E. Robidé van der Aa**, getiteld *Oud-Nederland in de uit Vroegere Dagen, Overgeblevene Burgen en Kasteelen*, *geschetst en afgebeeld door Mr. C.P.E. Robidé van der Aa*. Het betreft een soort abonnement van 12 afleveringen met per aflevering een korte beschrijving van 3 kastelen. De eerste serie wordt in 1841 uitgegeven door **Uitgeverij C.A. Vieweg** te Nijmegen. Vanwege het succes worden enige jaren later nog eens 12 afleveringen gemaakt. Het inbinden tot boek moeten de kopers zelf laten doen. In 1978 verschijnt een facsimile-uitgave bij de **Walburg Pers** te Zutphen.

kasteel Stapelen, Boxtel met toegangspoort oostwand



Oostelijke wand met poort uit 15e en/of 17e eeuw. De Pinakels worden in 1858 door Mahie geplaatst. De over de gracht aanwezig zijnde houten brug, krijgt op enig moment een houten opbouw die een ophaalbrug moet suggereren. Deze heeft op de houten burg gestaan totdat deze in 1965 wordt vervangen door een vaste, betonnen brug.

kasteel Stapelen, Boxtel, rentmeesterkwartier noordwand



Het 'nieuwe' deel of rentmeesterkwartier van kasteel Stapelen, omvattende de noordwand. Links het voormalige koetshuis.

Om het nieuwe deel te kunnen bouwen moest ter plekke het terrein eerst worden opgehoogd. Links het voormalig koetshuis, met een van de twee torentjes met kantelen zichtbaar. Deze zijn nieuw gebouwd waarschijnlijk door Mahie. In het zuidelijke deel van het koetshuis was een dwarse, tongewelfde kelder aanwezig. Erboven bevond zich een opkamer. Mogelijk stamt het koetshuis uit de 15e eeuw. Het rechtergedeelte dateert uit de 16e eeuw. De twee vooruitstekende delen met torentjes en kantelen, rechts van het koetshuis zijn door Mahie aangebracht in 1858.



Gang na het binnengaan van het rentmeesterskwartier.

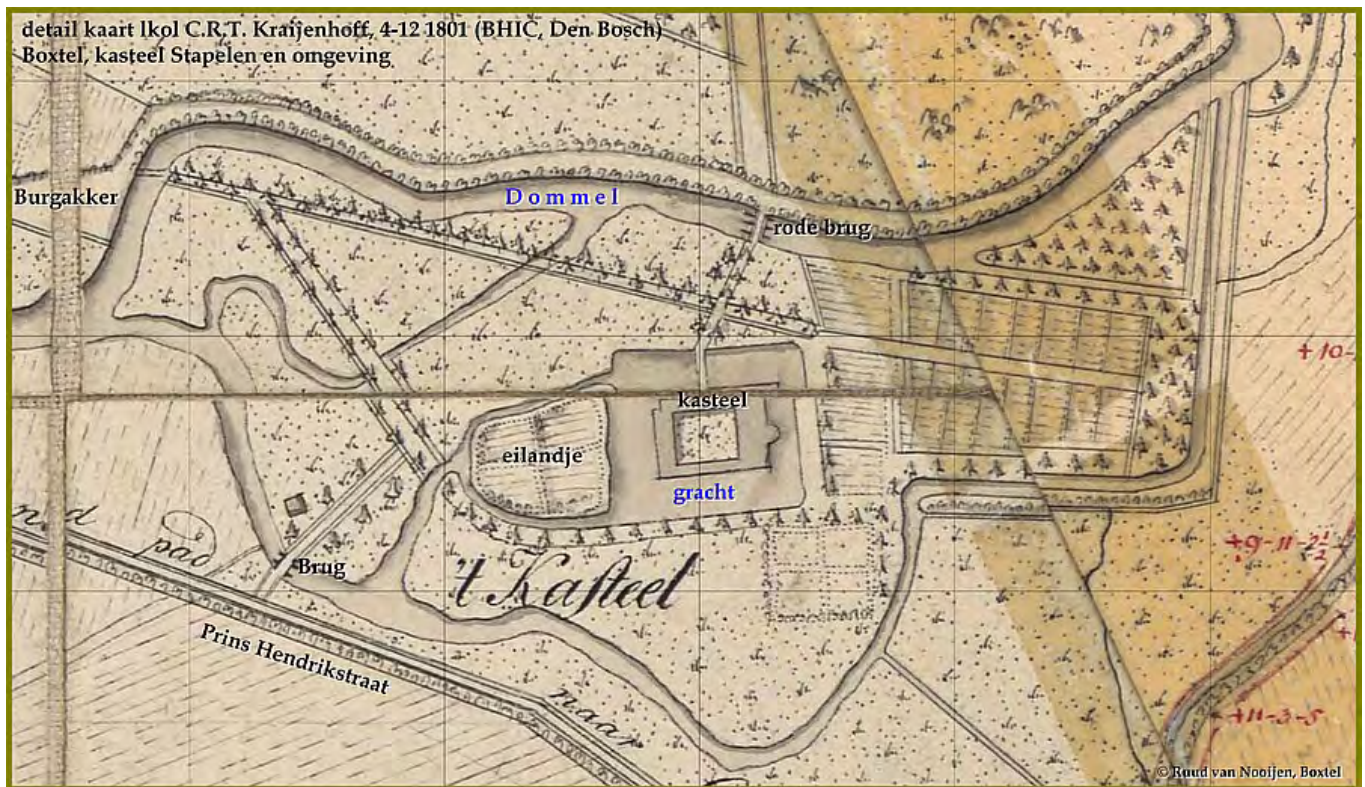


Westelijke wand kasteel Stapelen. Rechts (vierkant blok) is het voormalig koetshuis, waarschijnlijk uit 15e eeuw. Het overige deel van de westelijke wand is oorspronkelijk 17e eeuws of ouder en bestond uit stallen en opslagruimtes. Met uitzondering van het muurtje bij het torentje (met wit beeld) werd deze wand in 1858 gesloopt. Garages en fietsenstalling werden in 1956/'57 gebouwd. Het linkerdeel heette vroeger het Gevangenhuis.

Deel kasteel op voormalig eiland

Diverse deskundigen suggereren de mogelijkheid dat ten noorden van het kasteel ooit een deel van het kasteel heeft gelegen. We doelen dan op het gedeelte van het huidige park, waar

in het verleden - vóór de Tweede Wereldoorlog en in de jaren vijftig van de twintigste eeuw - openluchtspelen worden opgevoerd. Daar lag vroeger een eilandje. Dit is onder andere aanwezig op een kaart uit 1801 van, toen nog, luitenant-kolonel der genie en latere baron **C.R.Th. Kraijenhoff**²³, doch ook op de eerste kadasterkaart uit 1832. Het omringende water is mogelijk gedempt in de periode van Mahie.



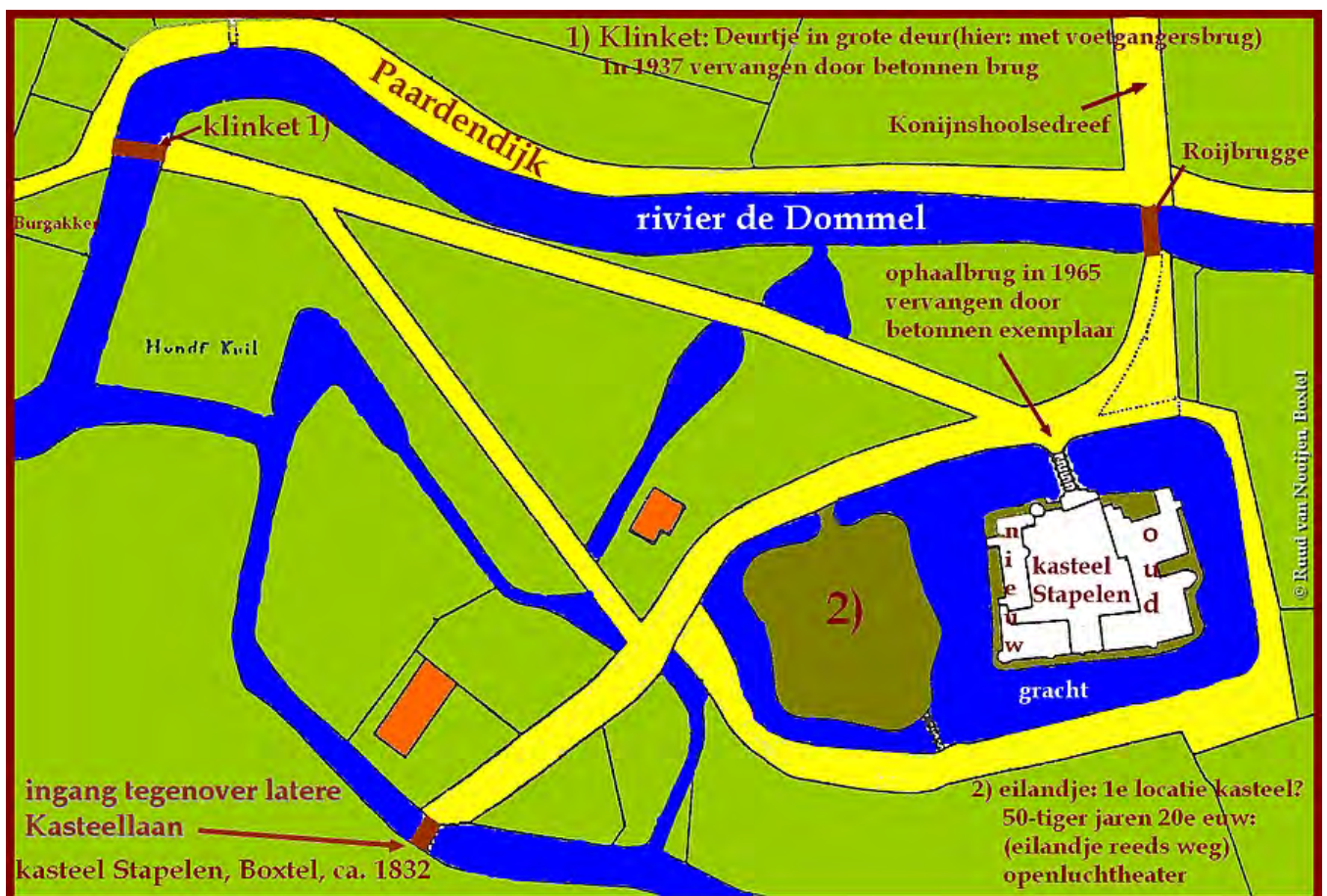
Detail kaart van luitenantkolonel C.R.T. Kraijenhoff uit 1801, met o.a. kasteel Stapelen. Let op het daar nog aanwezige eilandje ten noorden van het kasteel. Ook is zichtbaar dat de kasteelgracht wordt gevoed door water uit de Dommel en dat de Dommel zelf het kasteel in een ruime boog geheel omsluit. De huidige Prins Hendrikstraat heet hier nog het zandpad naar Oirschot.

²³ **Cornelis Rudolphus Theodorus Krayenhoff**, geboren te Nijmegen 2 juni 1758, overleden te Nijmegen 24 november 1840. Studeerde aanvankelijk rechten, later filosofie en medicijnen aan de Universiteit van Harderwijk. Leerde daar o.a. **Herman Willem Daendels** kennen. Patriot. Geneesheer in Amsterdam 1784-1795. Daarna officier in Bataafse dienst: luitenant-kolonel der genie (diende later ook onder koning Lodewijk-Napoleon, tijdens de Franse bezetting en nadien onder koning Willem I) Minster van Oorlog, inspecteur-generaal der artillerie en genie; 1814: luitenant-generaal. Stond aan de wieg van een geheel nieuwe kaart van Nederland op basis van nauwkeurige driehoeksmetingen. Boxtelaar **Hendrik Verhees** heeft met hem samengewerkt en was, als lid van de Nationale Vergadering, voor Krayenhoffs benoeming om de klus van de nieuwe kaart op zich te nemen. In 1815 werd hij als baron in de adelstand verheven door koning **Willem I**.



Afbeelding van kasteel Stapelen in het boek van koster Adriaan Cornelis Brock (1775-1834) uit Sint-Oedenrode

De Stad en Meierey van Hertogenbosch of derzelver beschrijving dat omstreeks 1825 verscheen.



Ingekleurd detail van de kadasterkaart van Boxtel uit 1832.

Aangezien de laatste heer van Boxtel na zijn dood louter schulden nalaat, wordt zijn erfenis door zijn enige zoon geweigerd. Het kasteel wordt executoriaal verkocht in

1819. De eerste twee eigenaren wonen er zelf nooit en besteedden weinig of geen geld aan onderhoud, waardoor het kasteel in verval raakt.

De laatste particuliere eigenaar, **Jan (Johannes Henricus) Mahie** koopt het kasteel c.a. in 1857. Hij laat het kasteel ingrijpend verbouwen, naar de toen heersende mode: het aanbrengen van o.a. kantelen. Er is toen, door slopen van oude delen en ondeskundige herbouw, veel van het oorspronkelijke karakter van het kasteel verloren gegaan.

In de periode van af 1915 tot op heden, is het kasteel in handen van de paters **Assumptionisten**. Gedurende hun verblijf wordt ten westen van het kasteel - in drie fasen - een groot internaat gebouwd: het **Missiehuis Sint-Theresia**. Hier worden priesterstudenten ondergebracht die hier wonen en studeren.

De eerste (linker)vleugel wordt in mei 1927 in gebruik genomen, doch is al spoedig te klein: het aantal studenten stijgt tot honderd. In 1931 volgt daarom realisatie van de middenbouw en rechtervleugel. In 1959 worden nog toegevoegd: een kapel, toneel- en gymnastiekzaal. In 1976 komt er een einde aan de priesteropleiding.

Aan de Prins Hendrikstraat lag links naast de toegangspoort een grote oude boerderij, ook wel **Het Snoekenhuis** geheten. Tussen 30 mei 1916 en 21 maart 1928 dient het pand als klooster voor de missiezusters Oblaten van de Assumptie, die de paters komen ondersteunen met huishoudelijke taken.



Oude hoeve bij kasteel Stapelen aan zijde ingang Prins Hendrikstraat. Ook bekend onder de naam Het Snoekenhuis. Gesloopt in 1985.

De oude boerderij wordt in het jaar 1986 vervangen door een nieuw gebouw dat dienst gaat doen als klooster voor zusters **Oblaten van O.L. Vrouw Assumptie**²⁴. Daarvoor waren deze zusters ook al lange tijd in Boxtel werkzaam. Hun eerste verblijf ligt tussen 1916 en 1928. Daarna vanaf 1977 op diverse locaties: te beginnen in de Oisterwijkstraat, daarna Stationsstraat en Nieuwe Nieuwstraat, om vervolgens in 1986 de nieuwbouw aan de Prins Hendrikstraat te betrekken. De zusters verlaten dit klooster medio mei 2012 en verhuizen naar Hulsberg. Thans (2015) zijn er plannen voor o.a. een geheel nieuw, groter gebouw dat de functie van een (algemeen) verzorgingstehuis gaat krijgen.



De voormalige portierswoning (1865). De lagere aanbouw rechts is van recente datum. Linksachter een stukje van het betonnen bruggetje uit 1935.

²⁴ *Geloven in Brabant*, Heemkundekring Boxtel, 2008



De andere hiervoor reeds gememoreerde dienstwoning aan de Konijnhooldreef, niet ver van de aansluiting met de Fellenoord. In 1865 gebouwd in opdracht van Mahie.

Labyrint binnenplein

In 2012 wordt op een deel van het binnenplein een labyrint aangelegd in de vorm van een taxushaag. Dat gebeurt naar een ontwerp van **Edith Kolkman**, landschapsarchitect en stedenbouwkundige.



Kasteelbrouwerij

Op het kasteel is ook een brouwerij geweest²⁵. Deze was vrijgesteld van het zogeheten gruitrecht²⁶. Waar die zich bevond is niet duidelijk, doch lag in ieder aan de zijde van het prinsenkwartier²⁷.

Het park Stapelen

In vroeger tijden wordt het terrein - zichtbaar op oude kaarten - dat thans als park te boek staat, doorsneden door enige Dommelarmen. Ook ligt er dan naast het kasteel nog een eilandje, omgeven door de gracht die ook het kasteel omsluit. Voorts lopen er enige paden door, o.a. richting Rode Brug en naar het bruggetje richting Burgakker.

Mogelijk is het Jan Mahie geweest die de opzet laat maken voor de inrichting van het park, grenzend aan kasteel Stapelen, zoals we dat in grote lijnen thans nog kennen.

De paters Assumptionisten gebruiken, in het nog niet zo verre verleden, het park als ruimte om, al wandelend te *brevieren*²⁸. Op sacramentszondag trekt er een processie over de paden, die tevoren door de priesterstudenten fraaie zijn versierd met figuren, gelegd in gekleurd zaagsel. Ook wordt in het park een fancy fair gehouden door de studenten. Dat krijgt de naam **Breugeliaanse kermis**. Herinneringen onder andere hieraan verwerkt de uit Boxtels stammende dichter **Victor Vroomkoming**, pseudoniem voor **Walter van de Laar**. Zijn gedicht **Stapelen** wordt, overgebracht op een stalen plaat en verankerd aan een forse houten paal die een plaats krijgt aan het pad in de directe omgeving van waar tot voor kort de Lourdesgrot stond, onthuld op maandag 25 mei 2015.

²⁵ **Jean Coenen: *Baanderheren, boeren & burgers*, 2005, Aeneas-uitgeverij Boxtel, ISBN, blz. 247**

²⁶ Gruit: een kruidenmengsel om bier op smaak te brengen, in gebruik voordat hop in zwang kwam. Gruitrecht: het recht om gruit te verbouwen. Hiervoor moest aan de lokale heer belasting worden betaald: zeg maar een soort kruidenbelasting.

²⁷ **Jean Coenen: *Baanderheren, boeren & burgers*, 2005, Aeneas-uitgeverij Boxtel, ISBN....., blz. 249**

²⁸ van **brevarium** (Lat.) dat is een boek met korte gebeden. Hieruit moet elke rooms-katholieke priester dagelijks bidden.



Oud-Boxtelaar Walter van de Laar (ps. Victor Vroomkoning) naast zijn gedicht Stapelen, direct na de onthulling op maandag 25 mei 2015

In een ander deel van het park wordt een openluchttheater aangelegd waar, tot in de jaren vijftig van de 20e eeuw spelen worden opgevoerd. In het parkgedeelte dat grenst aan de Dommel, globaal halverwege tussen de rode brug en de brug richting Burgakker, wordt een kerkhof voor overleden paters aangelegd. Ernaast verrijst een Lourdes- of Mariagrot.

Kasteelpark in gebruik als processiepark

Bij de diverse toegangswegen zijn van oudsher hekken geplaatst.

We weten dat mevrouw Mahie als weduwe en als laatste bewoonster, niet van pottenkijkers houdt en het park - behalve dan tweemaal per jaar voor bedevaartgangers - gesloten houdt. Haar personeel dat buiten werkt heeft opdracht personen die er niets te zoeken hadden, te weren.

Processies in het park

Waarschijnlijk zo vanaf 1877 vinden er bedevaarten plaats in park en kapel van Stepelen²⁹. Dat gebeurt rond Drievuldigheidszondag en Sacramentsdag en vindt plaats in de vorm van een processie. Een processie is een optocht van bijvoorbeeld rooms-katholieke gelovigen en priesters, waarbij wordt gebeden en gezongen. Er

²⁹ Piet Dorenbosch, *de boxtelse ST.-PETRUS*, boek II, blz. 169.

worden wel vaandels meegevoerd en vaak doet er een schutterij, gilde of harmonie aan mee. Afhankelijk van de soort processie wordt een relikwie³⁰ of monstrans met een geconsacreerde hostie (het allerheiligste) onder een baldakijn meegevoerd. ook worden wierookvaten meegedragen en rondgezwaaid, zodat de wierookgeur zich verspreid. Jan Mahie laat in 1859 een medaille slaan ter ere van het Heilig-Bloed, wellicht in zijn streven Stapelen nauwer te binden aan het Heilig-Bloedwonder.

Tussen 1891 en 1899 verblijft het gezin van Gerard Mahie, vanwege de opvoeding van hun dochter, in Brussel en blijft Stapelen gesloten voor bedevaartgangers. Omdat de pelgrims zich niet altijd even netjes gedragen, er beplanting wordt vernield en er soms ook onregelmatigheden voorvallen, besluit Mahie op enig moment zijn grond niet langer open te stellen voor deze religieuze uiting.

Vanaf 1906 stelt Gerard Mahie het park weer open voor het houden van de processie. Dat gebeurt nadat hij in 1904 op bedevaart is in Hoogstraten, waar de beide Boxtelse Heilig-Bloeddoeken dan nog verblijven en zijn bede, om zijn zieke kleindochter te doen genezen, verhoord lijkt te worden. Tweemaal per jaar gaat het park vanaf 1906 weer open voor het houden van de Heilig-Bloedverering met processie³¹. Dit trekt wel tot 3.000 bezoekers. Treurige bijkomstigheid: Gerard Mahie is dan al ernstig ziek. Als op zondag 10 juni de processie door het park trekt, ligt hij te bed voor een open raam om er iets van mee te krijgen. Twee dagen later, dinsdag 12 juni 1906, overlijdt hij.

Verbod op openbare godsdienstoefeningen op openbaar terrein

Processieverbod

Het feit dat dit soort religieuze manifestaties in het kasteelpark plaatsvindt heeft te maken met het dan nog van kracht zijnde *verbod op openbare godsdienstoefeningen buiten gebouwen of gesloten plaatsent*. Deze bepaling wordt kortweg wel als *processieverbod* omschreven. Als tijdens de **Bataafse Republiek** in 1798 ons land de eerste grondwet - de Staatregeling - krijgt, waarin voor iedereen godsdienstvrijheid geldt dat alle religies gelijkwaardig zijn, ontstaat bij het protestantse deel van de natie in navolgende jaren de vrees voor groeiende katholieke invloed en mogelijk zelfs overheersing. Gevolg is dat in de nieuwe grondwet van **Thorbecke** - hijzelf is tégen die bepaling - in 1848 in artikel 167 genoemd processieverbod wordt opgenomen. In 1853 vindt, in de wet die genoemd grondwetartikel nader uitwerkt, zelfs nog een aanscherping plaats: in algemene zin wordt dan het dragen van religieuze kleding in het openbaar verboden. Tot hun eigen verbazing geldt dat verbod ook voor dominees... In de praktijk wordt echter veel gedoogd. Om moeilijkheden met de overheid (politie/marechaussee) te voorkomen gaan katholieken er dan wel toe over processies te organiseren die gehouden worden in (pastorie- of klooster-) tuinen, hoewel ook dat formeel niet mag. De grote parkachtige tuin rond kasteel Stapelen biedt in die zin een goede oplossing.

³⁰ relikwie een overblijfsel van een heilige, bijvoorbeeld een stukje bot, enige haren:

³¹ drs. **Arno Burg** a.a.: *Nederlandse Assumptie 1915/2015*, Assumptiestichting 2015, ISBN 978-90-812436-5-0 (p. 30)

Ook worden er voor dit doel wel processieparken aangelegd, zo ook te Boxtel, na terugkeer in 1924 van een van de Heilig-Bloeddoeken (het corporale) uit het Belgische Hoogstraten. Formeel is eerdergenoemde wetsbepaling in de grondwet opgenomen geweest van 1848 tot 1983, doch gaandeweg de tijd wordt het steeds meer een dode letter. In al die jaren heeft het, landelijk gezien, slechts enige malen tot flinke botsingen geleid. In de praktijk willen katholieke geestelijken hun protestantse landgenoten niet voor het hoofd stoten. Anderzijds willen protestanten meestal geen grote verstoring van bestaande verhoudingen met hun katholieke landgenoten.

Met de komst van een nieuwe pastoor (Sint-Petrusparochie) in 1916 verandert het gebruik om op Stapelen het Heilig-Bloedwonder te vereren.

In genoemd jaar wordt de zieke en kort daarna overleden pastoor-deken **Van Gennip** op 9 juli opgevolgd door pastoor **Brord Spierings**³². Deze verbiedt zijn parochianen deel te nemen aan deze verering op Stapelen. De ontstane controverse inzake de plaats waar de verering van het Heilig Bloed plaatsvindt heeft alles te maken met het feit dat mevrouw Mahie niet alleen haar terrein beschikbaar stelt voor het houden van de processie en het bezoeken van de kapel op het kasteel, doch ook pogingen doet om het voor te stellen als zou het Heilig-Bloedwonder in de kapel op Stapelen zijn gebeurd... Binnen de katholieke kerk zijn er krachten die het hier niet mee eens zijn. Kortgezegd: er volgt een onderzoek. Zowel mevrouw Mahie-de Ceva alsook het bisdom stellen een deskundige aan. Mevrouw Mahie meent onder andere te kunnen concluderen dat de Heilig-Bloeddoeken ooit naar Hoogstraten (B) zijn gegaan onder de bepaling dat de heer van Boxtel de doeken te allen tijde zou kunnen terugvorderen.

Zij meent dat dit recht op haar, als eigenaar ('heer') van Stapelen nog van kracht is... Het bisdom stelt dat uit onderzoek is gebleken dat inzake feiten betrekking hebbend op het gebeuren van het wonder en de daaropvolgende verering uitsluitend sprake is van de Sint-Petruskerk en nergens van kasteel Stapelen. Wel is het waarschijnlijk dat de Heilig-Bloeddoeken in 1629, na de val van 's-Hertogenbosch, een tijdlang in veiligheid zijn gebracht op kasteel Stapelen.

Het resultaat is dat het als vaststaand feit wordt beschouwd dat het wonder is gebeurd in de Sint-Petruskerk. We schrijven dan 1918.

De jaarlijkse processie en verering van het Heilig-Bloedwonder worden voortaan uitsluitend in de Sint-Petruskerk, en tuin van het klooster op Duinendaal gehouden. Saillant detail: bij het verlaten van het kerkerrein, op weg naar de kloostertuin moet een stukje openbare weg worden overgestoken. Als in 1918 de processie aldus voor de eerste keer wordt gehouden, staat bij de openbare weg een marechaussee klaar om de pastoor te bekeuren op het moment dat deze de openbare weg opgaat...

³² **Johannes Wilhelmus Willibroodus Spierings**, geboren te Berchem 2 januari 1873, overleden te Boxtel 13 september 1943. Priester gewijd in 1897. Per 9 juli 1916 pastoor te Boxtel en vanaf 1922 ook deken. Neemt per 28 maart 1941 ontslag en verblijft daarna in het Liefdehuis (klooster Duinendaal) te Boxtel waar hij op 13 september 1943 overlijdt. Bron: **Piet Dorenbosch, de boxtelse ST.-PETRUS**, boek II, p. 44.



De Lourdes- of Mariagrot in het park Stapelen. foto van vrijdag 3 december 2004.

De Lourdes- of Mariagrot³³ wordt gebouwd in het jaar 1917 en op 15 augustus dat jaar ingewijd. Links in de grot bevindt zich een rustaltaar. Rechtsboven in de grot is een nis waar een Mariabeeld in is geplaatst. Het rustaltaar werd gebruikt tijdens de Sacramentsprocessie die door het kasteelpark trok. Het hek voor het rustaltaar is nodig omdat vandalen vernielingen aanrichten en verliefde paartjes er een 'vrijplaats' zoeken. Langzamerhand wordt de grot bouwvallig en dreigt gevaar voor instorten. Dit gegeven is voor de paters Assumptionisten om de grot te laten slopen. Dat gebeurt op maandag 24 november 2014. Nadien wordt hier een stiltemoment gecreëerd, uitgevoerd in Cortenstaal bestaande uit twee staande golven, naar een ontwerp van een studente van het nabijgelegen SintLucas. Het ontwerp wordt vormgegeven door kunstenaar **Ron van de Ven** en wordt op zondag 10 mei 2015 onthuld.

Park gebruikt voor houden Sacramentsprocessie door Paters Assumptionisten

Inmiddels zijn de paters Assumptionisten eigenaar van Stapelen geworden. Zij stellen zich loyaal op ten aanzien van het feit dat de Heilig-Bloedverering niet langer op Stapelen plaatsvindt. Wel gaan zij het park gebruiken voor het houden van een eigen sacramentsprocessie.

³³ Geloven in Brabant, wandelroute door Boxtel, 2008 Jaar van het Religieus Erfgoed (punt 9), Heemkundekring Boxtel.



Sacramentsdag 1962. Met gekleurd zaagsel worden fraaie figuren op de paden van het park gelegd. Daarna mogen de aldus versierde paden pas als eerste worden betreden door de processie, geleid door de paters met deelname van hun studenten en belangstellende gelovigen.

3. EIGENAREN EN BEWONERS

In dit kader doen we geen poging om alle bewoners of eigenaren te bespreken. Wie de eerste bewoner was is niet duidelijk en voor wie meer over dit onderwerp wil weten verwijs ik graag naar het boek van pater **Hans de Visser**, wiens familie uit Boxtel stamt. Ik doel dan natuurlijk op zijn laatste boek, waarin hij de geschiedenis van Boxtel beschrijft over de periode ca. 1100 -1648: **Boxtel: een heerlijkheid tussen twee heren** (2013, ISBN 978-94-6228-125-4). Daarenboven vindt u sinds kort op de website³⁴ van heemkundekring Boxtel een overzicht van alle heren van Boxtel en van eigenaren (na het Ancien Régime) van kasteel Stapelen.

³⁴ zie website: www.heemkundeboxtel.nl

Bij het lezen van dit hoofdstuk dient voor ogen te worden gehouden dat vanaf ongeveer 1648 de heren van Boxtel niet meer op kasteel Stapelen wonen, doch op een van hun buitenlandse bezittingen vertoeven. Dit heeft alles te maken met het feit dat zij katholiek zijn, terwijl er vanaf 1648 een stevige protestantse wind gaat waaien in Brabant. Kijken we in dit opzicht naar de laatste heer van Boxtel, dan zien we dat hij opgroeit in Parijs en daar een luxueus paleis laat bouwen. Daar, in de omgeving van het Frans hof, is voor hem meer eer en aanzien te behalen dan in het boerse plattelandsdorp Boxtel.

Van tijd tot tijd komt de heer nog in Boxtel op bezoek en verwacht dan met alle eegards te worden behandeld, waaronder het aanbieden van het zogeheten **bienuuegeld**, een soort welkomstgift, waarvan bekend is dat dit in Boxtel achthonderd gulden bedraagt.

BYLAAGEN

Blazoenen der Adelyke Huizen welke opvolgelyk de Baronie van Bostel hebben bezeten.



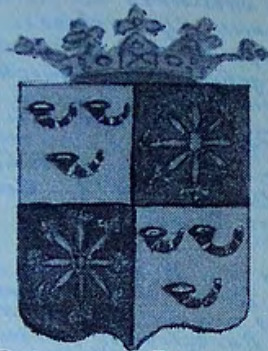
de Buxtele.



van Meerheim.



van Raast.



Prins van Hornes.



Prins van Salm Kyrburg.

Blazoenen of wapens van de adelijke geslachten die Stapelen in hun bezit hebben gehad³⁵.

³⁵ Adriaan Cornelis Brock: De Stad en Meierey van hertogenbosch of derzelver beschrijving, ca. 1825

Voorlaatste 'heer' van Boxtel en Liempde is een vrouw

Maria Theresia Josepha van Horne wordt geboren op 19 oktober 1725. Als ze zestien jaar oud is, treedt ze te Brussel op 12 augustus 1742 in het huwelijk met prins **Philip Joseph van Salm-Leuze** ³⁶(33 jaar). Ze is de moeder van de laatste heer van Boxtel: Prins **Frederik III van Salm-Kyrbourg**. Het echtpaar gaat in Parijs wonen. Daar geeft prins Philip Joeseph in 1764 opdracht om een bouwkundig onderzoek te doen naar de staat van het Boxtelse kasteel, de watermolens en kasteelhoeves³⁷. De uitslag daarvan is niet rooskleurig; er is veel verwaarloosd. Herstel van een en ander zal veel geld gaan kosten. Besloten wordt om de vervallen hoeves op Boscheind en op Velder te slopen. Op Velder worden veel nieuwe bomen aangeplant met het oogmerk in de toekomst meer inkomsten te genereren. In 1777 moet rentmeester **Arnold Willem Tijbosch** andermaal een verslag inzake de bezittingen in Boxtel en Liempde opmaken.



Maria Theresia van Horne (1725-1783). In 1780 laat zij een medaille slaan ter ere van het Heilig-Bloed.

Dat gebeurt in het kader van het 4e eeuwfeest van het Boxtelse Heilig-Bloedwonder. De medaille is van verguld zilver en heeft een middellijn van 56 mm en een gewicht van 401/2 gram.

Uit een rekening van de Baronie Boxtel uit het jaar 1779/80 blijkt dat er op Drievuldigheidszondag 1780 op Stapelen een heilige mis is gelezen, wellicht in opdracht van Maria Theresia van Horne.

³⁶ vanaf 1745 van Salm-Kyrbourg

³⁷ **Jean Coenen: Baanderheren, boeren en burgers**, 2005, Aeneas-uitgeverij Boxtel, ISBN 90-75365-68-3 (blz. 244/245)

Baronesse Maria Theresia Josepha van Horne³⁸ bezoekt Boxtel

Dinsdag 23 mei 1780³⁹ om 13.00 uur in de middag arriveert de baronesse van Boxtel, **Maria Theresia Josepha van Horne** met haar familie in Boxtel. Ze wordt verwelkomd door *het drie voudig losbranden van 18 Stukken Kanon*, de klokken luiden, er klinkt trompetgeschal. De schutterijen paraderen. Na ontvangst op het kasteel en aanbieden van de erewijn wordt door de baronesse *'t merkwaardigste der Baronnie bezigtigd*. Daarbij wordt zij vergezeld door het Gilde van **Sint-Cathrien**, waarvan de gildebroeders brandende flambouwen meevoeren. Daarna keert het gezelschap weer terug op het kasteel, waar een vuurwerk wordt afgestoken, gevolgd door een *ball*. Daarbij aanwezig zijn *alle Heeren en Dames van den eersten Rang*. De volgende dag wordt, vergezeld door de schutterijen, een bezoek gebracht aan Liempde. Daar gebruikt de baronesse het ontbijt bij meneer pastoor. Vervolgens gaat het weer richting Boxtel, waar wordt deelgenomen aan het vogelschieten (houten vogel op een paal). De eveneens aanwezige prins **Maurits** schiet zelf acht keer waarvan hij twee keer de vogel weet te raken. De berichtgeving eindigt met de vermelding *zynde alles zonder eenige wanorde of ongeluk afgeloopen*⁴⁰.

De constante factor: de beheerders van Stapelen

Functieomschrijvingen als **hofmeester**, **kastelein**, **rentmeester** komen door de loop der tijd voor. De **hofmeester** (lat. **magister curiae**) is vanouds de functionaris die verantwoordelijk is voor de huishouding van het hof van een leenheer. De term **kastelein** komen we tegen als naam voor degene die de kasteelheer vervangt. De naam **rentmeester** wordt meestal gebruikt voor de functionaris belast met het beheer van de goederen van een heer, in het bijzonder het onroerend goed. Door verloop van tijd wijzigt de inhoud van de functie en komt vanaf enig moment zelfs geheel buiten het oorspronkelijke domein te liggen: de naam hofmeester komen we tegenwoordig nog tegen voor een kelner in dienst bij een mess (eetzaal) het ministerie van Defensie; de benaming kastelein wijzigt in die van kroegbaas; rentmeester zien we voornamelijk terug in de kerkenraad (bestuur) van protestantse gemeenten: kerkrentmeester.

Zoals reeds eerder werd vermeld, woont de hofmeester, rentmeester of kastelein in het rentmeesterskwartier. Zij vormen de constante factor in het beheer en onderhoud van de bezittingen van de heer, zeker als na 1648 de heren van Boxtel vrijwel permanent in het buitenland wonen. Een rentmeester dient de nodige capaciteiten te bezitten: hij moet de heer op gepaste wijze vertegenwoordigen bij

³⁸ **Maria Theresia Joespha van Horne**, geboren 19 oktober 1725. Treedt op 12-jarige leeftijd op 12 augustus 1742 te Brussel in het huwelijk met **Philip Joseph, prins van Salm-Leuze** (vanaf 1745 van **Salm-Kyrbourg**). **Philip Joseph** overlijdt te Parijs op 7 juni 1779. Maria Theresia Josepha van Horne overlijdt te Parijs op 19 juni 1783. Hun zoon **Frederik Otto (Frederik III)** zou de laatste heer van Boxtel worden van 1783 tot 1794.

³⁹ **Jean Coenen** spreekt op blz. 244 van zijn boek *Baanderheren, boeren & burgers* over een bezoek op 27 december 1780. De douarière van Salm-Kyrbourg werd toen een bienvenuegeld van f 800 'aangeboden'.

⁴⁰ 's Hertogenbossche Courant, 30 mei 1780

(hoog) bezoek waarbij er geen tijd is geweest om de heer in het buitenland hierover te berichten.

Hij dient een goed rekenmeester (boekhouder) zijn. Voorts zorgt hij door onder andere verpachtingen van percelen land, huizen en bedrijfsgebouwen (molens!), jachtrecht; de verkoop van hout dat de kosten worden gedekt voor onderhoud van het kasteel, de personele kosten, belastingen etc. En... het is wel de bedoeling dat er onder de streep nog een bedrag kan worden betaald aan de heer. Hij moet een kundig organisator zijn en daarbij leiding geven aan het personeel. Daarnaast dient hij te kunnen improviseren.

Dat zien we in dit boekwerkje op enige plaatsen gebeuren: pas kort voordat er hoog bezoek met hun gevolg op het kasteel zal aankomen en daar wil eten en overnachten, komt een ijlbode dit bericht op tafel leggen bij de nietsvermoedende rentmeester...

Overzicht rentmeesters Stapelen⁴¹

Hieronder volgt een overzicht dat bepaald nog niet compleet, of in alle gevallen correct is. We hopen in de toekomst nog de nodige wijzigingen en/of aanvullingen te kunnen doen. We zien in het overzicht dat bij een aantal namen nog andere functies worden vermeld, onder ander die van *vorster*⁴²: een (lagere) gerechtsdienaar. Ook zullen we zien dat in een aantal gevallen de rentmeesters tevens notaris of secretaris van de gemeente is. Daarna gaan we op enige namen nader in.

Overzicht beheerders kasteel Stapelen c.a.

Gielis van Cronenburch (hofmeester) ⁴³	(1540-?)
Mr. Jan de Coninck, (Jan Coninx van Kessel ⁴⁴) rentmeester	1558 - 1591
Leon Coninx , rentmeester	1591 - 1597
Johan Boekentop , rentmeester	1603 - 16??
Adriaan Willems , vorster	1613 - 16??
Mr. Rochus Lemmens , rentmeester, drost, kastelein (Rochus Lemnius, na 1608 kastelijn en rentmeester ⁴⁵)	1629 - 1641
Francois Beijhart , rentmeester	1630 - ??
Tobias Antonissen , vorster	1687 - 16??
Christiaan van Vlierden , raad en kastelein	16?? - 169?
Petrus van Geffen	16?? - 169?
Arent van Duijnen ⁴⁶ , drossaard	1715 - 17??
Cornelis Dignes de la Motte , drossaard	1725 - 17??

⁴¹ overzicht rentmeesters Stapelen d.d. 1-2015 ontvangen van mevrouw **Hanneke van der Eerden**. Deze lijst aangevuld/gewijzigd met informatie auteur.

⁴² **vorster**: deurwaarder (= deurwachter), gerechtsbode, ordebewaker, assistent van de drossaard

⁴³ **Jean Coenen**, *Baanderheren, boeren & burgers*, 2004, Aeneas-uitgeverij Boxtel (p.141)

⁴⁴ **Hein Vera ...In de koecken geleverd...**, Pictures Publishers.nl 2015, ISBN 987-90-73187-91-7, blz. 7.

⁴⁵ **Jean Coenen**, *Baanderheren, boeren en burgers*, 2005, Aeneas-uitgeverij Boxtel, ISBN 90-75365-68-3, blz. 153, 174.

⁴⁶ **Arent van Duijnen** komt in 2e helft van de 17e eeuw in het bezit van het huis dat later de naam Duinendaal verwerft. Het huis wordt waarschijnlijk naar hem genoemd. Van Duijnen wordt te Boxtel begraven op 14-8-1719. Bron: **Christ van Eekelen: De laatste bewoners van Huize Duinendaal Familie Von Hartitzsch**, 2011, Heemkundekring Boxtel, ISBN 9789081376402, blz. 4

Jan Bowier , drossaard	1751 - 17??
J.H. Tibosch , rentmeester (RvN: J.Fr. Tijbosch)	17?? - 1750
Arnold (A.W.) Ti(j)bosch , rentmeester	1754 - 1781
?	1781 - 1787
Willem Sandt van Nooten , drossaard	1788 - 1792
Govert (G.J.) Bles , rentmeester	1792 - 1806

We zien dat deze functie enige malen overgaat van vader op zoon. Ook wordt vaak meer dan één functie wordt vervuld. Het is opvallend dat de door ons gevonden rentmeesters allen van de protestantse religie zijn⁴⁷. In de periode van de Brabantse Reformatie (1648-1794) is hier ook een zogeheten **Politieke Reformatie** van kracht. Die bepaalt onder meer dat openbare functies, zoals (gemeente-)secretaris, notaris, vorster (gerechtsdienaar) etc, alsmede alle bestuursfuncties, zoals drossaard, (president-)schepenen door belijders van de *Waere Religie* of wel het **Nederduits Gereformeerd** moeten worden vervuld. Naar de mening van auteur dezes valt de functie van rentmeester daarbuiten.

Voorts valt nog op dat ze bemiddeld zijn, uit een goede familie stammen en ontwikkeld zijn. Dat blijkt onder meer uit het feit dat een van hen lid is van de *Illustre Lieve Vrouwe Broederschap*⁴⁷ in 's-Hertogenbosch, ook zijn er juristen onder.

Gielis van Cronenborch (1540-?)

Gielis krijgt, als hofmeester, volmacht om de Boxtelse en Liempdse belangen van **Filip van Horne** (1500 -1541), die tevens heer van Bassigny (FR) is, te behartigen gedurende de tijd dat Filip in Frankrijk vertoeft. Filip overlijdt in Boxtel op 2 september 1541.

Jan Coninx van Kessel (1558-1591)

In de periode dat Jan Coninx van Kessel rentmeester is, komt **Jan van Horne**⁴⁸, tevens graaf de Bassigny, en zoon van Filip van Horne naar Boxtel. Hij volgt zijn vader op als heer van Boxtel vanaf 1542 tot aan zijn dood in 1606. In 1554 vestigt Jan zich op kasteel Stapelen. In deze periode verblijft de vader des vaderlands, prins **Willem van Oranje** of **Willem de Zwijger** tenminste twee keer op Stapelen. De eerste keer is dat op woensdag 3 december 1561 als hij tezamen met een metgezel te gast is bij Jan van Horne en er enige tijd vertoeft. Omdat Jan van Horne's eerste vrouw

⁴⁷ **Illustre Lieve Vrouwe Broederschap**, 's-Hertogenbosch. Als katholieke organisatie opgericht in 1318. Aanvankelijk doel: verering van Maria, armenzorg, culturele ontwikkeling van de stad, o.m. in vorm van opdrachten tot maken van muzikale composities. Lid waren o.m. **Willem van Oranje** en **Jeroen Bosch**. Tijdens Reformatie worden in 1642 de statuten gewijzigd: helft (18) leden katholiek, andere helft protestants. Bestaat nog steeds. Heeft een eigen pand, sinds 1843 aan de Hinthamerstraat: **Het Zwanebroedershuis**

⁴⁸ **Jan van Horne** (1531-1606) wordt op 8 mei 1542 - dan nog minderjarig - officieel aangemerkt als opvolger van zijn overleden vader Filips. In 1554 komt hij naar Boxtel en gaat hij op kasteel Stapelen wonen. Hij trouwt in 1551 met **Marie van Sint-Aldegonde**, dochter van **Jean van Sint-Aldegonde Noircarmes** en **Marie de Rubempré**. Marie is een zuster van veldheer **Filips van Noircarmes**. Marie overlijdt omstreeks 18 mei 1564. Jan hertrouwt op 28 juni 1575 met **Anna van Flodrop**.

Marie van Sint-Aldegonde reeds in 1564 overlijdt, krijgt rentmeester Jan, en wellicht meer nog zijn vrouw, de verantwoordelijkheid voor de goede gang van zaken in de keuken van het kasteel⁴⁹. Omdat Jan van Horne een medestander is van prins Willem van Oranje, acht hij zich op zeker moment niet langer veilig in Boxtel en vlucht naar het in Duitsland gelegen land van Kleef. Mogelijk gebeurt dat in april van het jaar 1567, want in die maand overnacht de prins van Oranje op Stapelen: ook hij is op de vlucht naar Duitsland. Willem van Oranje behoorde in zijn jeugd tot de Lutherse kerk. Familiebelangen doen hem later overgaan naar de katholieke kerk. Willem is diplomaat en dient aanvankelijk keizer **Karel V** - die veel vertrouwen in hem stelt - en nadien de Spaanse koning **Philips II**. Willem kan zich echter niet verenigen met de brute politiek van Philips II tegen andere religies dan het rooms-katholieke geloof.

Omdat zijn pogingen om de Spaanse koning tot een ander beleid te bewegen falen, gaat hij er toe over Philips II te bestrijden. In 1573 wisselt Willem wederom van religie: ditmaal wordt hij calvinist. Kort erna, medio 1568 worden de Boxtelse bezittingen van Jan van Horne namens de Spaanse koning door **Alva** in beslag genomen. Kasteel Stapelen wordt dan bevolkt door militairen van veldheer **Filips van Noircarmes**⁵⁰, de broer van de eerste vrouw van Jan van Horne.

Mr. Rochus Lemmens / Lemnius (geb. ? - overl. 1641)⁵¹

Rochus Lemens trouwt te Tilburg op 17 juli 1604 met **Deliana de Roy** (geb. ? - overl. 1658). Het echtpaar krijgt vijf kinderen: vier dochters en één zoon: **Godefridus Lemmens** (1609-?)

Medio 1607 koopt Rochus in naam van de heer van Boxtel, Gerard van Horne, graaf van Bassigny van de kerkmeesters van Boxtel voor veertig gulden een grote eik. Het hout van deze boom wordt gebruikt voor het maken van een volkom voor de volmolen in Boxtel. In 1608 is Lemmens schout van Boxtel en Liempde. Na 1608 is hij kastelein en rentmeester van de heer van Boxtel en woont hij op kasteel Stapelen⁵².

Johan (Johannes Fransiscus) Ti(j)bosch (1691-1750) ook: Johan Francois

Rentmeester Stapelen van ... tot ...

Johannes Franciscus Tijbosch wordt geboren te ... op ..- ...

Hij wordt omschreven als rentmeester der domeinen in de **Baronie van Boxtel en Liempde** en als *gewesene Rentmeester van de Prince de Hornes*. Hij woont op het kasteel en is lid van de, kort hiervoor reeds genoemde Bossche *Illustre Lieve Vrouwe Broederschap*. Hij is gehuwd met **Lamberdina Maria van Ravesteyn**.

Zijn vader is wijnkoper **Rudolphus (Roelof) Tijbosch**, die wordt gedoopt op 3 september 1653 in de katholieke Sint-Jacobsparochie in Den Bosch. Vader Rudolphus wordt in de Sint-Jan begraven op 26 juli 1720, waar zijn zerk nog aanwezig is.

⁴⁹ **Hein Vera**, ...in de koecken geleevert..., Pichtures Publishers Woudrichem, 2015 (p.6,7).

⁵⁰ **Filips René Nivelon Lodewijk van Sint-Aldegonde, heer van Noircarmes** (geb. ca. 1530, overleden te Utrecht 5 maart 1574). Veldheer, staatsman in dienst van keizer **Karel V** en koning **Philips II** van Spanje. Kamerheer van de keizer. Berucht om zijn optreden tegen ketters.

⁵¹ <https://www.genealogieonline.nl/genealogie-peeters-rouneau/17823.php>

⁵² **Jean Coenen**: *Baanderheren, boeren & burgers*, 2004, Aeneas-uitgeverij Boxtel, ISBN 90-75365-68-3, blz. 153, 174

Johannes Franciscus Tijbosch wordt in Boxtel begraven op 14 februari 1750. Hij is protestants. De aantekening in het begraafboek van Boxtel luidt:
kercklijk

12 maal extra geluit	3-6-0
het begraven in de kerk	1-19-0
doot kleet	0.2.0

5-7-0⁵³

Johan koopt omstreeks 1724 de Spijker en enige panden in de omgeving⁵⁴. De Spijker is een groot, zeer oud pand op de hoek van de Oude Kerkstraat en Duinendaal te Boxtel. Het wordt omstreeks 1965 gesloopt.

Hij is een van de vele intekenaren (obligaties) op de nieuw aan te leggen weg van 's-Hertogenbosch naar Best, later Eindhoven en Luik. Met nummer 46 komt hij voor op genoemde lijst, waaruit blijkt dat hij een bedrag van f 2.000,-- inlegt⁵⁵.

Mr. Arnold Willem Tijbosch (..-1794)

Rentmeester Stapelen van ..-.. tot 1782.

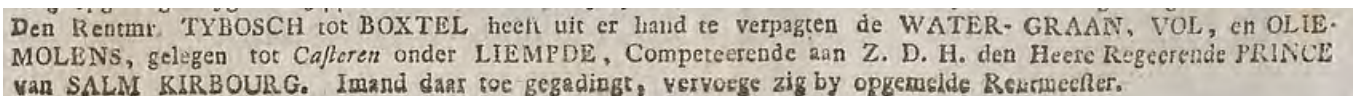
Arnold Willem is zoon van Johannes Franciscus Tijbosch??

Blijkens krantenberichten uit die tijd is Arnold Willem Tijbosch in ieder geval rentmeester van Stapelen in de jaren: 1771, 1772, 1776, 1778, 1779. 1780.

Uit de schepenprotocollen van Oss blijkt, dat Arnold Willem Tijbosch tevens rentmeester is van **Den Hoogwaardigsten heer Prelaat van Echternach**⁵⁶.

In 1773 wordt landgoed Jachtrust in de buurtschap Munsel te Boxtel aangekocht door mr. A.W. Tijbosch⁵⁷. Medio juli 1808 komt het landgoed in handen van **mr. M. de Roo van Wulverhorst**.⁵⁸

Rentmeester Arnold Willem Tijbosch ligt regelmatig overhoop met de Boxtelse drossaard **Jan Bowier**. Tijbosch gedraagt zich als ware hij zelf heer van Boxtel en is van mening dat zijn gezag boven dat van de Staten-Generaal gaat. Jan Bowier doet hierover in 1779 zijn beklag bij de Staten-Generaal⁵⁹.



Den Rentmr. TYBOSCH tot BOXTEL heeft uit er hand te verpagten de WATER- GRAAN, VOL, en OLIE-MOLENS, gelegen tot *Casteren* onder LIEMPDE, Competeerende aan Z. D. H. den Heere Regeerende PRINCE van SALM KIRBOURG. Imand daar toe gegadingt, vervoerge zig by opgemelde Rentmeester.

⁵³ [www.familysearch / image 445: 14-2 1750](http://www.familysearch.com/image/445:14-2_1750). Den 14 Februarij is begraven de heer Johan Fransoi Tijbosch Rentmeester van de goederen van de Prins de Hornes.

⁵⁴ <https://www.genealogieonline.nl/genealogie-peeters-rouneau/I7823.php> 3)

⁵⁵ **Dr. F.E.M. Vercauteren**: *De aanleg van de straatweg 's-Hertogenbosch-Best als deel van de verbinding met Luik (1740-1745)*, blz. 177

⁵⁶ BHIC, 's-Hertogenbosch, toegangsnr. 7365, inventarisnr. 155, pag. 67088

⁵⁷ **Mr. A.W. Tijbosch** in mei 1773 eigenaar van Jachtrust, bron: blz. 32, 1e Boxtelse Gemeentegids 1925.

⁵⁸ **Frans Hoppenbrouwers**: *De geschiedenis van Jachtrust tot 1920*, hoofdstuk uit boekje *Huize de la Salle 1923-1973*

⁵⁹ **Jean Coenen**: *Baanderheren, boeren & burgers*, 2004, Aeneas-uitgeverij Boxtel, ISBN 90-75365-68-3 blz. 244.

*In augustus van het jaar 1776 houdt rentmeester Tijbosch zich onder meer bezig met het verpachten van de Kasterense watermolens, die zijn dan ingericht om graan te malen, wollen stof te vollen (verviltten en om uit zaden olie te slaan.
(Bron: 's-Hertogenbosche Courant van 9 augustus 1776)*

Cornelis Bles (Nederduits Gereformeerd) (1724-1790)

Rentmeester Stapelen van 1782 tot 1790

Cornelis wordt te Tilburg gedoopt op 12 november 1724 en is zoon van **Govert Bles** en **Arnolda Cloostermans**. Hij trouwt op 29 augustus 1755 in de Waalse kerk te Amsterdam met de uit Suriname afkomstige **Marthe Vathérine Peneux**. Op 21-jarige leeftijd wordt hij in 1745 vorster van de heerlijkheid Tilburg. In 1750 volgt zijn aanstelling als notaris in Tilburg, welke functie hij vervult tot 1789. Tussen 1763 en 1782 is hij president-schepen van Tilburg.

In 1782 verhuist hij van Tilburg naar Boxtel waar hij rentmeester wordt op Stapelen. Medio juli 1790 overlijdt hij te Boxtel en wordt op 5 juli 1790 in Tilburg begraven. Zijn vrouw Marthe overlijdt te Boxtel op 4 september 1799 en wordt op de 7e van diezelfde maand in Tilburg begraven⁶⁰. Cornelis bezit in Suriname koffie- en katoenplantages en is eigenaar van een groot aantal slaven. Een dochter van Cornelis, **Maria Anna Sophia Bles**⁶¹ trouwt met wijnkoper **Louis Berail** uit Montpellier (FR), welk echtpaar verderop nog een rol speelt.

Cornelis wordt als rentmeester van Stapelen opgevolgd door zijn zoon **Govert Jacobus Bles**.

Govert Jacobus Bles (1762-1826)⁶²

Rentmeester van Stapelen van 1790(?) tot 1819 (?). Bles is daarnaast tevens notaris te Boxtel. Hij is tevens, van 1803 tot 1814, secretaris van Boxtel⁶³.

Wellicht dat Govert Jacobus Bles rentmeester is tot het jaar 1819, het jaar waarin de - dan nog jonkheer zijnde - op Haanwijk in Sint-Michielsgestel wonende Onno de Senarclens de Grancy Stapelen in bezit krijgt.

Willem Sandt van Nooten

Willem wordt geboren te Maastricht (Haastrecht?) op 14 juli 1758. Hij is protestant. Op 13 maart 1791 trouwt hij te Sint-Annaparochie (Ferwerd?) met **Titia Johanna Albarda**.

Tussen 1782 en 1793 is hij - van zijn 24 tot zijn 35 levensjaar - drossaard van Boxtel en Liempde. Zijn eerste kind, zoon **Cornelis Sandt van Nooten** wordt in Boxtel geboren op 28 december 1791.

Nadien - mogelijk in 1793 - verhuist hij naar Harlingen waar hij de volgende beroepen uitoefent:

⁶⁰ website www.historietilburg.nl

⁶¹ **Maria Anna Sophia Bles**, geboren Tilburg 10 juni 1764, overleden Sint-Michielsgestel, 28 maart 1848

⁶² **Govert Jacobus Bles**, gedoopt te Tilburg op 31 januari 1762, overleden te Boxtel 14 september 1826

⁶³ **Jean Coenen: Baanderheren, boeren & burgers**, Aeneas-Uitgeverij Boxtel, 2004, ISBN 90-75365-68-3 (blz. 261)

- katoenfabrikant
- directeur assurantiemaatschappij.
- vendumeester konvooien en licenten

Ook in Harlingen is hij actief op bestuurlijk gebied, onder meer als burgemeester. Willem overlijdt te Harlingen op 26 mei 17821, op bijna 63-jarige leeftijd.

Everard de Burlett Rzn

Bewoner van kasteel Stapelen, mogelijk van 1822 tot 1824 (overlijden op 9-8 dat jaar). De eerste particuliere eigenaar van Stapelen in 1819, jonkheer **de Senarclens de Grancy** gaat zelf niet op kasteel Stapelen wonen. Mogelijk stelt hij voor zijn Boxtelse en Liempdse bezittingen een rentmeester aan. Wellicht wordt dit de jonge **Everard de Burlett Rzn**⁶⁴, die samen met zijn vrouw **Susanne Boesses** intrek neemt op Stapelen. Everard heeft een kunstzinnig inslag: hij tekent, een aantal van zijn tekeningen blijven bewaard. Waarschijnlijk gebeurt dat in de loop van 1822 want op dinsdag 22 januari 1822 wordt in Amsterdam hun tweede kind, hun tweede dochter, geboren. Op Stapelen wordt op 25 mei 1824 het derde kind, een zoon geboren. Kort na deze heugelijke gebeurtenis wordt Everard ziek en na een ziekbed van vijf weken, overlijdt hij op de nog jonge leeftijd van 31 jaar, op maandag 9 augustus dat jaar. De Burlett kan derhalve hooguit twee jaar rentmeester zijn geweest.



Links een nog jeugdige Everard de Burlett Rzn en rechts zijn vrouw Susanna Boesses⁶⁵. Beide portretten zijn replica's: Everard is nageschilderd naar een klein portret en ook het origineel van het portret van zijn vrouw is een andere afbeelding.

⁶⁴ **Everard de Burlett Rzn** (Rudolphszoon), geboren te Amsterdam op 22 juli 1793. In ondertrouw te Dusseldorp (tegenwoordig gem. Castricum, NH) op 1 mei 1819 met **Susanna Elisabeth Johanna Cornelia Boesses**, dochter van een gepensioneerde luitenant-kolonel.

⁶⁵ afbeeldingen afkomstig uit: *Collectie Archief Pfister zu Greifensee (Zw.), Nederland.*

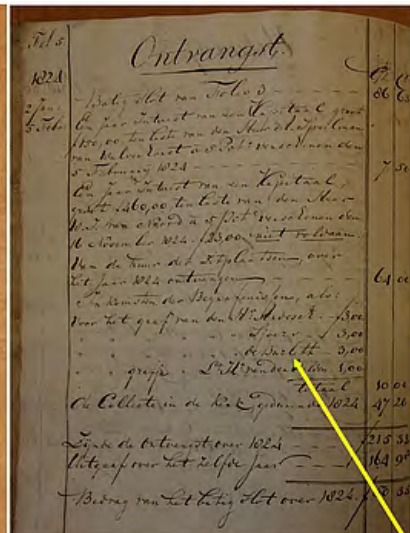
Curieus detail: op de achterzijde van beide portretten is de aanduiding 'Peinture Bogaerts' aangetroffen. Dit betekent dat beide portretten ruimschoots na hun overlijden in Den Bosch of Boxtel door atelier Peinture Bogaerts tussen globaal 1876 en 1930 zijn vervaardigd...

Everard behoort tot de Waalse kerk en wordt zodoende begraven op het kerkhof bij het, in december 1812 in gebruik genomen, kerkje van de dan Nederlands Hervormde Gemeente aan de Clarissenstraat. Zijn graf bestaat niet meer, doch zijn grote arduinen grafzerk blijft bewaard. Wie het protestantse kerkje binnen wil gaan, ontkomt er niet aan deze steen te betreden: hij ligt pal voor de toegangsdeur. Het opschrift is nog te lezen.

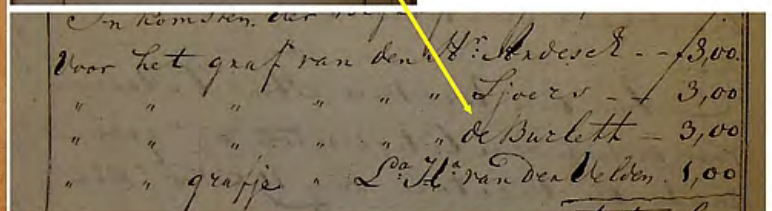


*** Den 9 Augustus 1824, overleed, op *het Kasteel van STAPELEN*, te *Boxtel*, na een ziekbed van vijf weken, aan een spoedig verval van krachten, in den jeugdigen ouderdom van 31 jaren, de Wel-Edel Geboren Heer EVERHARD DE BURLETT RUDOLFS ZONN, Echtgenoot van Vrouwe SUSANNA ELISABETH JOHANNA CORNELIA BOESSES, nalatende drie jonge kinderen.

Bericht van het overlijden van Everard de Burlett Rzn. in de Opregte Haarlemsche Courant van zaterdag 14 augustus 1824



registratie van inkomsten en uitgaven ten behoeve van de protestantse kerk te Bortel door kerkenraadslid, tevens hoofdonderwijzer Hendrik van der Velden



in 1821 werd o.m. in ontvangst geboekt:
Voor het graf van den Hr. de Burlett - - 3,00

Later betaalt de weduwe De Burlett-Boesses nog vijftig gulden om een grafsteen te mogen plaatsen, dat gebruert wederom ten overstaan van kerkenraadslid Hendrik van der Velden.

Overig personeel in relatie tot Stapelen

Pieter van Overbeek

We zijn er niet zeker van, we moeten ons baseren op slechts een krantenbericht, doch in het jaar 1775 wordt ene Pieter van Overbeek genoemd, die dan mogelijk tuinman op Stapelen is⁶⁶. We komen tot dit vermoeden omdat het gaat om de verkoop van heesters en bomen. De laatste zin van het bericht eindigt met:

te bevragen by Pieter van Overbeek op het Kasteel aldaar.

Het komt logisch voor dat dit soort zaken door de rentmeester wordt overgelaten aan een personeelslid dat verstand van zaken heeft.

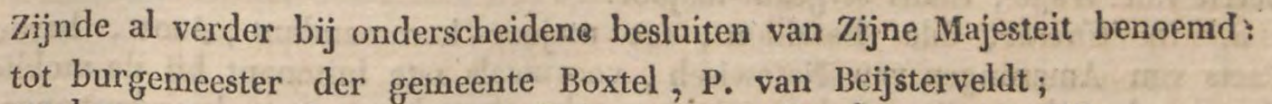
Paulus van Beijsterveldt

Paulus is geen rentmeester, doch fungeert een periode als intermediair bij de verhuur van het kasteel.

Paulus wordt (katholiek) gedoopt te Gilze en Rijen op 27 maart 1779. Op 11 november 1819 treedt hij in Moergestel in het huwelijk met **Antoinetta**

⁶⁶ 's-Hertogenbossche Courant, 17 maart 1775

Timmermans (1793-1841). Van vrijdag 1 mei 1839 dateert een overeenkomst met **Gerardus Bogaers**, fabrikant uit Tilburg (een van de eigenaren van Stapelen in de 19e eeuw, zie verderop). Blijkens die overeenkomst, die voor tien jaar wordt aangegaan, wordt een maatschappij opgericht die zich bezig gaat houden met het slaan en verkopen van olie, alsmede de handel in granen en schors⁶⁷. Op 25 augustus 1840 overlijdt de Boxtelse burgemeester **Abraham Florentius Speelman**. Op maandag 11 januari 1841 wordt in een enthousiast en versierd, Boxtel, vergezeld van de nodige gewerschoten, **Paulus van Beijsterveldt** als nieuwe burgemeester ingehaald.



Zijnde al verder bij onderscheidene besluiten van Zijne Majesteit benoemd:
tot burgemeester der gemeente Boxtel, P. van Beijsterveldt;

Bericht in de Nederlandsche Staatscourant van 6 januari 1841

Nog datzelfde jaar overlijdt zijn echtgenote.

Paulus zelf overlijdt korte tijd later, op 25 mei 1842. Zoals later zal blijken heeft Bogaers, toen hij Stapelen in bezit had (1834-1857), daar zelf niet gewoond. In die tijd staat het kasteel regelmatig te huur. Informatie kan men krijgen bij Van Beijsterveldt. Het lijkt er dus niet op dat hij de functie van rentmeester vervult. Hij bemiddelt slechts bij de verhuur.

Mogelijk dat Bogaers in die tijd geen rentmeester heeft gehad. Dit feit past in het gegeven dat het kasteel in die tijd sterk vervalst: er wordt geen of nauwelijks onderhoud gepleegd. Kennelijk is er niemand die toezicht houdt op de bouwkundige staat van het kasteel en bijgebouwen.

De laatste heer van Boxtel

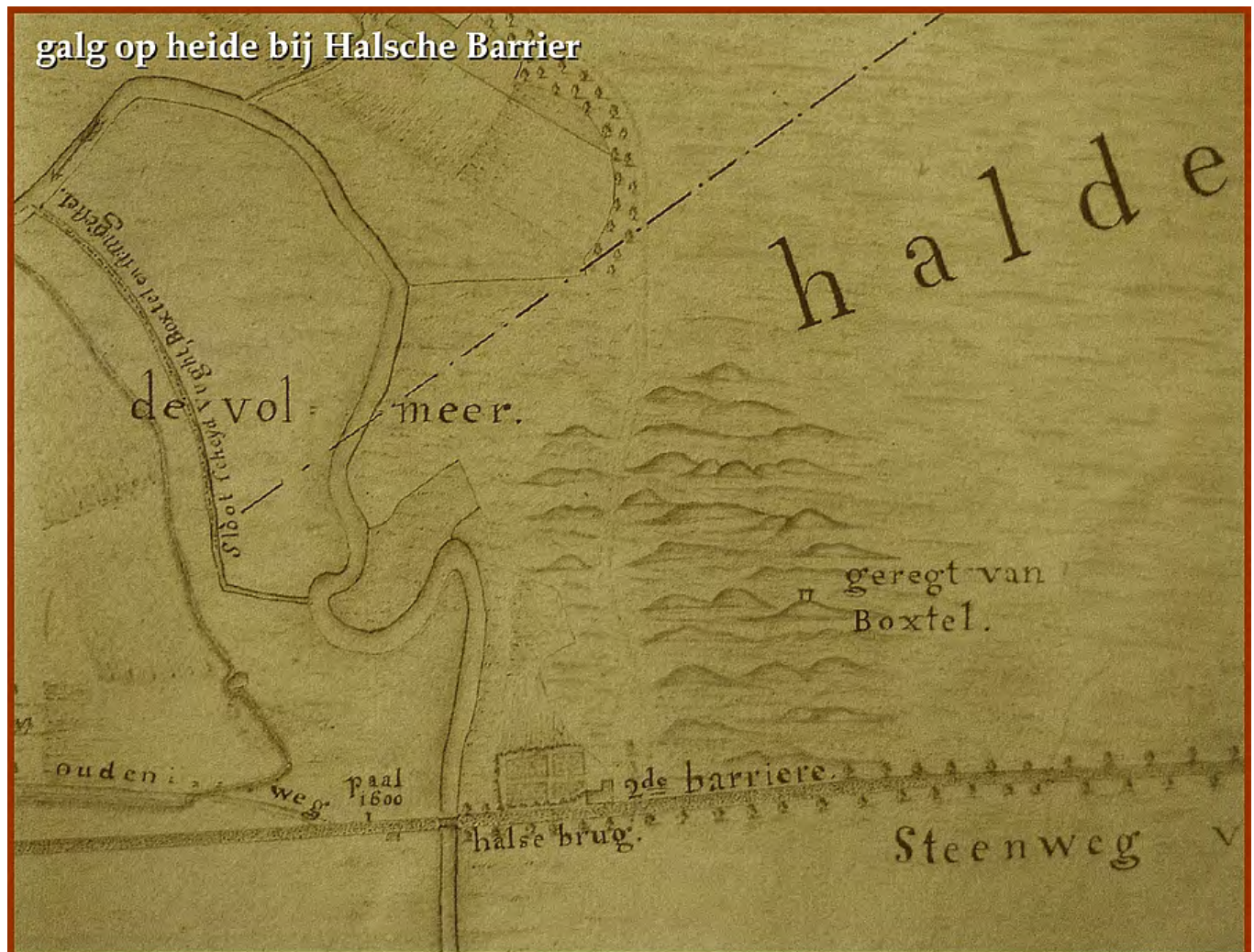
Hierna volgt de laatste 'echte' heer van Boxtel, prins **Frederik III van Salm Kyrbourg**⁶⁸, die baron van Boxtel en seigneur (heer) van Liempde is van 1783 tot 1794. Hij is van hoge adel en door zijn huwelijk rijk geworden. Zijn volledige naam luidt **Frederik III Johan Otto Frans Christiaan Philip van Salm Kyrbourg**, vorst van **Salm-Kyrbourg**. Hij bezit een hele rij aan titels. In dit kader noemen we daarvan nog die van prins van **Horne en Overijse** en **Rijngraaf van Salm**⁶⁹.

Door hun status hebben de heren van Boxtel de **hoge jurisdictie** verworven, hetgeen betekent dat de, onder supervisie van de heer opererende, schout of drossaard in voorkomend geval de doodstraf kan opleggen en ten uitvoer kan brengen. Het gerecht, of galgenplaats van Boxtel is gelegen op de heide, rechts naast de steenweg richting 's-Hertogenbosch een stuk vóór de **Halse Barrière**. Op die plek ligt tegenwoordig het **Wilhelminapark**.

⁶⁷ Nederlandsche Staatscourant nr. 161 woensdag 10 juli 1839

⁶⁸ **Frederik III Johan Otto Frans Christiaan Philip van Salm-Kyrbourg**, geboren te Brussel 13 mei 1745, overleden (guillotine) te Parijs op 25 juli 1794. Hij had vele titels, waaronder baron van Boxtel.

⁶⁹ Zie ook: **Jean Coenen: Baanderheren, boeren & burgers**, Aeneas-Uitgeverij Boxtel, 2004, ISBN 90-7536-68-3



Het gerecht (galg) van Boxtel op de heide langs de steenweg van 's-Hertogenbosch-Best (later ook Eindhoven en Luik) richting Halder en Essche Stroom, met Barrièrehuis no. 2 aan de steenweg.

Hieronder volgen een aantal afbeeldingen van prins Frederik III en personen uit zijn naaste omgeving.



*Tweemaal prins Frederik III van Salm Kyrbourg (1745-1794)⁷⁰, baron van Boxtel .
Hij moet hebben geloensd want Bilderdijk noemt hem die schele Rijngraaf.*



*Amalie Zephyrine van Salm-Kyrbourg
(1760-1841), zus van Prins Frederik III
en maitresse van Aleandre de
Beauharnais*



*Alexandre de Beauharnais (1760-1794)
was minnaar van Amalie Zephyrine van
Salm-Kyrbourg*

⁷⁰ Rechter afbeelding **Frederik III**: tekening door **J.C. Mertens**.



Joséphine de Beauharnais (1763-1814).
Zij is gehuwd met Aleandre de Beauharnais. Later wordt zij de vrouw van de Franse keizer: Napoleon Bonaparte.



Hortense de Beauharnais (1783-1837)⁷¹
*dochter van Joséphine en Alexandre. Zij huwt de jongere broer van de Franse keizer, Louis, die als Lodewijk Napoleon*⁷²
koning van het koninkrijk Holland is van 1806 tot 1810.

Prins Frederik III wordt op 13 mei 1745 geboren in Overijse bij Brussel, doch groeit op bij zijn moeder aan het Franse hof in Parijs. Hij trouwt in 1781 met **Johanna Franciska van Hohenzollern-Sigmaringen**, die reeds in 1790 overlijdt. Zij krijgen vier kinderen, doch slechts één zoon bereikt de volwassen leeftijd: **Frederik IV Ernst Otto Philip Anton Furnibert van Salm-Kyrbourg** (1779-1859).

Prins Frederik III heeft een slechte reputatie: in zijn jonge jaren wordt hij een tijdlang geweerd uit Versailles (hof) door een speelschuld en een duelleerkwestie. In de literatuur vinden we diverse kwalificaties inzake zijn persoonlijkheid. Enige hiervan - niet de meest negatieve - luiden: *een excentrieke, republikeinsgezinde figuur*⁷³ en: *omstreden figuur uit het Patriotse Kamp*⁷⁴

In Parijs verblijft ook zijn zuster, **Amalie Zephyrine**⁷⁵, die Frederik III nauw aan haar

⁷¹ **Hortense Eugénie Cécile de Beauharnais**, geboren Parijs 10 april 1783, overleden slot Arenenburg in Thurgau bij Konstanz (D.), 5 oktober 1837.

⁷² de jongste zoon van koning Lodewijk Napoleon, Karel Lodewijk Napoleon III Bonaparte (1808-1873), is tussen 1852-1870 keizer van het Tweede Franse Keizerrijk.

⁷³ **Judocus Johannes Carolus Antonius Crabeels**, *Odae Iscanæ Schuttersfeest te Overijse (1781)*, uitgegeven door J. Ijsewijn, G. Vandeputte & R. Denayer, Leuven University Press, 1981 (blz. 3)

⁷⁴ **Dr. M. Evers** *De vormingsjaren van A.O.W. Staring, brieven en documenten betreffende zijn studietijd in Harderwijk en Göttingen, 1784-1789*, blz. 150

⁷⁵ **Amalie Zephyrine van Salm-Kyrbourg**, geboren te Parijs 6 maart 1760, overleden Sigmaringen, 17 oktober 1841. Treedt in Kirn, Rheinland-Paltes in augustus 1782 in het huwelijk met **Anton Aloys Meinrad Frans prins von hohenzollern-Sigmaringen**. Woont na haar huwelijk kort in Sigmaringen. Het echtpaar krijgt twee kinderen, waarvan alleen zoon Karel in leven blijft.

hart ligt. Zij is getrouwd met een Duitse prins, doch voelt zich in Sigmaringen niet thuis, vandaar dat ze terugkeert naar haar geboortestad Parijs. Amalie wordt maitresse van **Alexandre de Beauharnais**⁷⁶.

Frederik III laat in Parijs aan de oever van de Seine een prestigieus paleis bouwen. Dat gebeurt naar een ontwerp van architect **Pierre Rousseau** (1751-1810). Het gebouw wordt gerealiseerd tussen 1782 en 1787, en staat bekend onder de naam **Hôtel de Salm**. Het brengt de prins aan de rand van het bankroet. Na de dood van Frederik III wordt het een tijdlang gebruikt voor de literaire salon van madame **De Staël**⁷⁷.

Hôtel De Salm krijgt in 1804, de naam **Palais de la Légion d'Honneur**. Tijdens de **Parijse Commune** in 1871 wordt het door brand zwaar beschadigd, doch met giften van legionairs hersteld. Het bestaat heden ten dage nog steeds en is bekend onder de naam **Musée national de la Légion d'Honneur et des Ordres de Chevalerie**⁷⁸.

Tengevolge van de grote kosten die de bouw en het inrichten van zijn paleis met zich meebrengen, heeft Frederik III zich danig in de schulden gestoken en hij zoekt naarstig naar mogelijkheden om aan geld te komen. Zo stelt hij, op verzoek van de **Staten-Generaal**, ten behoeve van de **Republiek der Verenigde Nederlanden** een legerkorps samen, bekend onder de naam **Legioen van (Rijngraaf) Salm** dat wordt opgericht op 11 november 1784 en wordt opgeheven in 1788. In deze periode speelt hij ook nog een dubieuze rol in een poging de troebelen tussen patriotten en stadhouder **Willem V** op te lossen.

In Nederland zijn vanaf omstreeks 1780 **patriotten** actief, die maatschappijveranderingen nastreven, waaronder een democratisch, door het volk gekozen bestuur. Zij baseren zich op ideeën van de Verlichtingsfilosofen.

Kritiek op onbekwame stadhouder

Patriotten, hoewel niet specifiek gekant tegen het huis van Oranje, hebben felle kritiek op - de facto niet voor zijn taak berekende - stadhouder **Willem V**, die van zichzelf ten aanzien van zijn functioneren als stadhouder zegt *ik voele, ik ben niet bekwaam*.

⁷⁶ **Alexandre François Marie burggraaf de Beauharnais**, geboren Martinique 28 mei 1760, overleden Parijs 23 juli 1794. Frans generaal, weigerde benoeming tot minster van oorlog.

⁷⁷ **Anne-Louise Germaine Necker** (Parijs 1766-1817), barones van **Staël-Holstein**, bankiersdochter, houdt haar literaire salon vanaf ca. 1796 in het voormalige **Hôtel De Salm**.

⁷⁸ Er ontstaan diverse kopieën van het **Hôtel De Salm**, dan wel gebouwen die er door geïnspireerd zijn: landhuis **Monticello** nabij Charlottesville, Virginia, in 1796 gebouwd door **Thomas Jefferson** (schrijver Amerikaanse grondwet/onafhankelijkheidsverklaring en 3e president VS). Jefferson was tijdens de bouw van het originele Hôtel De Salm ambassadeur van de VS in Frankrijk en bezocht het in aanbouw zijnde paleis meermalen. Daarbij liep hij nog *torticollis*, een stijve nek op omdat hij - wegens gebrek aan een stoel - op de grond moest zitten en zodoende moeilijk omhoog kon kijken/ **California Palace of the Legion of Honor**, San Fransisco, gebouwd op 3/4 schaal van het Parijse voorbeeld, geopend in 1924 / Provinciehuis Noord-Holland, in 1789 gebouwd als landhuis **Welgelegen** in de Haarlemmerhout door bankier **Henri Hope**.

Koningin **Wilhelmina** noemt hem later '*n sufferd*⁷⁹. In delen van de republiek krijgen patriotten steeds meer aanhang en invloed.

Op zeker moment balanceert het land op de rand van een burgeroorlog. Omdat de stadhouder zich niet langer veilig voelt in 's-Gravenhage (hier is hem het commando over het garnizoen ontnomen) verhuist hij met zijn vrouw **Wilhelmina van Pruisen** - zus van de Pruisische koning - naar de Valkhof in Nijmegen. Daar zit hij, indien nodig, zo over de grens in Duitsland. De stadhouder blijft talmen en neemt geen maatregelen om zijn gezag te herstellen en terug ter keren naar 's-Gravenhage. Hierop neemt echtgenote Wilhelmina het voortouw en tracht met een klein gezelschap naar Den Haag te reizen. Ze wordt echter onderweg bij de sluis van **Goejanverwelle** - langs het riviertje de **Vlist**, aan de weg van Schoonhoven naar Haastrecht in Zuid-Holland - door een oplettende patriotse patrouille opgemerkt en tegengehouden. Haar wordt de doorreis geweigerd. Zo moet zij terugkeren naar Nijmegen. Gevolg is dat korte tijd later een groot Pruisisch leger de republiek binnenvalt om de patriotten mores te leren. Die vluchten massaal naar het buitenland, voornamelijk België, doch meer nog naar Frankrijk. Daar ontstaan hele kolonies en beginnen patriotten onder meer bedrijfjes.

Ze ontvangen er zelfs een toelage van de Franse koning. Later zullen deze patriotten, waarvan een deel als Bataafs Legioen onder aanvoering van brigadegeneraal **Herman Willem Daendels**, met het Franse **Armée du Nord** of Noorderleger van generaal **Jean Charles Pichegru** in 1794 naar Nederland terugkeren. Zondag 14 en maandag 15 september dat jaar vindt de **Slag bij Boxtel** plaats, waarbij tot in Boxtel binnen (centrum) wordt gevochten en terugtrekkende Engelse troepen onder andere Barrièrehuis no. 3 (aan de huidige Clarissenstraat) in brand steken⁸⁰. Pichegru aast dan op de stad 's-Hertogenbosch, die hij, na enige weken van belegering, op donderdag 9 oktober 1794 in handen krijgt⁸¹. Zondag 18 januari 1795 vlucht stadhouder **Willem V** naar Engeland om nooit meer terug te keren. Kort nadien ontstaat de **Bataafse Republiek** (1795-1801). Een periode van toenemende Franse invloed die zal resulteren in het, tussen 1810 en 1813, inlijven bij het **Eerste Franse Keizerrijk** van **Napoleon Bonaparte** vangt aan.

In de daaraan voorafgaande periode voeren troepen van de **Rijngraaf van Salm**, die intussen een patriotse signatuur dragen, in de nacht van 29 juli 1787 nog een - overigens mislukte - aanval uit op paleis Soestdijk, dat dan eigendom is van stadhouder **Willem V**.

Bij die aanval komt één van de soldaten die het paleis bewaken, **Christoffer**

⁷⁹ **Erwin van Meerkerk**: *Willem V & Wilhelmina van Pruisen de laatste stadhouders*, 2009, Amsterdam, Atlas, ISBN 978.90.450.01531

⁸⁰ Het betreft de locatie van het huidige pand Clarissenstraat nr. 37 te Boxtel, waar tussen ca. 1743 en 1794 Barrièrehuis no. 3 aan de door de stad 's-Hertogenbosch aangelegde weg van die stad richting Luik aangelegde steenweg was gelegen. Na 1794 werd elders in Boxtel een Barrière in gebruik genomen. / **Frank van Doorn**: *De slag om Boxtel, inbrabant*, nr. 1 maart 2014 (blz. 4 t/m 19)

⁸¹ **Paul Diepstraten**: *De steun van bestuurders aan stadhouder Willem V tijdens de 1e Coalitieoorlog* (scriptie), Universiteit Utrecht, 30 juni 2010

Pulmann, om het leven. Aanvankelijk krijgt hij een eenvoudig houten monument⁸², dat later wordt vervangen door een heus standbeeld. Dat staat heden ten dage nog bij het paleis. Bij de nadering van de Pruisische troepen heeft de Rijngraaf Van Salm opdracht om de stad Utrecht te verdedigen. Hij komt tot de conclusie dat dit niet mogelijk is en is vervolgens een periode spoorloos. Vermoed wordt dat hij zich mogelijk schuilhoudt bij bankier **Henri Hope**, wiens landhuis⁸³ Welgelegen, waarschijnlijk een kleinere replica vormt van het **Hôtel de Salm** in Parijs. De Rijngraaf Van Salm wordt als commandant ontslagen. Nadien verschijnt er zelfs een boekwerkje over de vraag of hij schuldig is⁸⁴.

Tot tweemaal toe krijgt de rentmeester van Stapelen opdracht om een hypotheek van maar liefst 100.000 gulden op te nemen, met als onderpand de Boxtelse en Liempdse bezittingen. De eerste keer - in 1786 - is dit bedrag nodig om zijn broer uit de erfenis van zijn ouders een inkomen te bezorgen. De tweede keer - mei 1789 - heeft Prins Frederik III geld nodig voor bouw en inrichting van zijn Parijse paleis...⁸⁵

In diezelfde tijd wordt prins Frederik III voor de laatste maal in Boxtel en Liempde gezien. Op donderdag 9 juli 1787 bereikt het Boxtelse dorpsbestuur het bericht dat prins Frederik III, baron van Boxtel en heer van Liempde, beide plaatsen zal bezoeken. Tevens geeft hij te kennen daarbij achthonderd gulden als *bienvenuegeld* (verwelkomingsgift) te willen ontvangen⁸⁶. Zijn reis naar Boxtel vindt plaats op het moment dat er in Parijs reeds een zeer explosieve sfeer hangt: luttele dagen later - op 14 juli - wordt de Bastille bestormd: de **Franse Revolutie** is een feit. Het vormt tevens de opmaat tot de ondergang van de laatste heer van Boxtel, zeven jaar later... In Boxtel is het dan al niet meer vanzelfsprekend dat er bienvenuegeld zal worden betaald, al wordt de heer van de baronie nog wel met alle egards binnengehaald.

Na zijn plotselinge bezoek aan Boxtel keert prins Frederik III terug naar Parijs, iets dat hij beter niet had kunnen doen. **Amalie**, de zuster van Prins Frederik III is de maitresse van **Alexandre de Beauharnais**. De ex van **Alexandre** is **Joséphine de Beauharnais**, wiens meisjesnaam **Marie-Josèphe-Rose Tascher de la Pagerie** luidt. **Joséphine** wordt enige jaren nadien de echtgenote van **Napoleon Bonaparte**, de Franse keizer. **Joséphine** heeft een dochter, **Hortense**. Deze trouwt later met de jongere broer van **Napoleon Bonaparte**, **Louis**, die als **Lodewijk Napoleon** tussen 1806 en 1810 koning van het koninkrijk Holland zal zijn.

Op zeker moment worden prins Frederik III en Alexandre de Beauharnais gevangen genomen en vastgezet in de beruchte **Karmelietengevangenis** in Parijs. Hoewel ze

⁸² bevindt zich thans in het Rijksmuseum te Amsterdam.

⁸³ tegenwoordig provinciehuis Noord-Holland

⁸⁴ De heer **Rhyngaaf F. van Salm**, onschuldig of schuldig, 1789

⁸⁵ **Coenen: Baanderheren, boeren & burgers**, Aeneas-uitgeverij Boxtel, 2004, ISBN 90-75365-68-3, blz. 245

⁸⁶ **Jean Coenen: Baanderheren, boeren & burgers**, Aeneas-uitgeverij Boxtel, 2004, ISBN 90-75365-68-3, blz. 246

gescheiden leven, zijn Alexandre en Joséphine nog gehuwd. Om die reden wordt ook Joséphine gevangengenomen en zou zeker ook zijn onthoofd, ware het niet dat, weinig dagen na de dood van haar man, de Robbespierre zèlf ten val komt en een kopje kleiner wordt gemaakt. Op vrijdag 25 juli 1794 worden Frederik III - dan 49 jaar oud - en Alexandre onthoofd. Zoals gezegd, reeds luttele dagen later komt er een einde aan een periode van terreur van *Maximilien de Robbespierre*.

De lichamen van beide onthoofden belanden in een massagraf. Frederiks zuster Amalie doet nog een poging om de lichamen uit het massagraf te laten halen, doch niemand is bereid dat te doen. Daarna besluit ze dan maar om het perceel waar het massagraf ligt, te kopen.

Nadien wordt deze plek onderdeel van een, heden nog bestaande, particulier kerkhof in Parijs: het **Cimetière de Picpus**. Zodoende weten we de locatie waar de stoffelijke resten van de laatste baron van Boxtel rusten. Amalie Zephyrine wordt na de onthoofding van haar broer voogd over diens nog minderjarige zoon Frederik IV.

1795: Verkoop hout na opheffen beslag Frans Revolutionair Comité de l'égislation

Begin juni 1795 verschijnt een krantenbericht waarin door rentmeester **Bles** wordt medegedeeld dat er eikenschors en een grote partij hout verkocht zal worden in Liempde en in Boxtel⁸⁷. Nou is dat op zich niets bijzonders, dat gebeurt met regelmaat. Bijzonder is een vermelding die er op wijst dat er kennelijk voorheen een beslag op het kasteel c.a. lag en dat dit door een besluit (arreté) van het **Comité de l'égislation** in Parijs is opgeheven...



(§) Den Rentmr. BLES, zal terwyl Ingevolge arreté van het Comité de Legislation te PARYS de 29 Floreal 3 Jaar der Franse Republiek opgeheven is alle vervolgingen op de goederen aan deszelfs principaal Competeerende &c. — als daar toe gelast, publicq verkoopen EYKE SCHORS, En een groote party HOUT, dat zig vind afgekapt binnen de BOSSCHEN de PLAATSEN van BOXTEL en LIEMPDE, voor zoo ver 't zelve Competeerd aan den Eygenaar, Ingevolge arreté voormeld. — Den dag van verkooping, en tyd wanneer de Coopen te zien zullen Weezen zal nader bekend gemaakt worden.

Bericht in 's-Hertogenbossche Courant van 9 juni 1795. De laatste heer van Boxtel werd een klein jaar eerder in Parijs onthoofd. In het bericht wordt de Franse Republikeinse of Jakobijnse kalenderaanduiding gebruikt. Deze is - met een aantal wijzigingen - in gebruik tussen 22 september 1792 (jaar 1) en 1 januari 1806. De hier gebruikte term Floréal betreft de Bloemenmaand, die loopt van 20 april tot en met 19 mei. Vermelding van jaar 3: het derde jaar gerekend vanaf 1792: ofwel 1795 in ons eigen en vertrouwde Gregoriaanse kalender.

Zoon weigert de erfenis

Frederik IV⁸⁸, het enig in leven gebleven kind, weigert de met schulden belaste erfenis te aanvaarden. Frederik IV doorloopt een militaire carrière. In 1806 verblijft hij

⁸⁷ 's-Hertogenbossche Courant 9 juni 1795

⁸⁸ **Frederik IV Ernst Otto Philip Anton Furnibert van Salm-Kyrbourg**, geboren Parijs, 14 december 1789, overleden Brussel, 14 augustus 1859 (69 jaar oud) Hij treedt op 11 januari 1815 in het huwelijk met **Cécile Rosalie Prévôt, barones de Bordeaux** (1783-1866). Het echtpaar krijgt één kind.

gedurende korte tijd aan de **Militaire School te Fontainebleau**, doch wordt al snel adjudant in dienst van keizer **Napoleon**. Hij beëindigt zijn periode onder Napoleon als kolonel. In 1813 verliest hij definitief zijn eerder - in 1811 door Frankrijk geconfisqueerde - gebieden aan Pruisen. Zijn titels mag hij behouden. Frederik IV overlijdt te Brussel op 69-jarige leeftijd op 14 augustus 1859.

Er wordt een eerste poging gedaan om kasteel Stapelen c.a. te verkopen op last en ten behoeve van de ervan van **Nivar**, wonende te Maastricht, die de bezittingen van de voormalige heer van Boxtel in hun bezit hadden gekregen. Curator is advocaat **Julien Strens** uit Brussel. Die verkoop zal geschieden op *dingsdag* 25 juli 1816 en wel op de *Regtbank van Eersten Aanleg* in 's-Hertogenbosch. Desgewenst kan men inlichtingen inwinnen bij mr. **Jan Hendrik Sassen**, advocaat in 's-Hertogenbosch. Sassen was tussen 1810-1811 griffier bij het vredegerecht in Boxtel. In het krantenbericht staan de te koop aangeboden Boxtelse goederen en rechten als volgt vermeld:

De VRIJE BARONNIE HOOGE EN LAGE HEERLIJKHEID van BOXTEL, gelegen in het Arrondissement 's Hertogenbosch, Provincie Noord-Brabant, met alle de daarvan ap- en dependerende uitgestrekte Regten, aanzienlijke Tienden, Cijnsen, Pachten, Renten en andere Regalia, Tytels en Beneficien, mitsgaders (alsook) van het Oud-Adelijk en Vorstelijke Kasteel van voorschr. Baronnie met Jagt, Visscherij, Vogelarij, Tuinen Bosschen en Waranden; zoo mede den Koorn- Olie- en Schors-Water-Molens daartoe behorende, en de Regten aan voorschr. Baronnie en Heerlijkheid competerende op de aldaar gevestigde Papier Fabriek, met en benefeffens Pacht-hoeven, Hofsteden, Bosschen, Wei- Teel- en Hof-Landen, te zamen groot ruim twaalf hondert Loopense, en hetgeen verder daar aan vast is⁸⁹.

1819 - 1834: Onno Adolphe Marc Guillaume de Senarclens de Grancy (1780-1836)

Deze eerste poging tot verkoop mislukt omdat het geboden bedrag te laag blijft.

Daarna is het een tijdlang stil, maar op zaterdag 16 januari 1819 worden de voormalige bezittingen van prins Frederik III van Salm-Kyrbourg - waaronder kasteel Stapelen - op zaterdag 16 januari 1819 andermaal executoriaal in verkoop gebracht, nu op het stadhuis van 's-Hertogenbosch.

Nieuwe eigenaar wordt de in Sint-Michielsgestel (kasteel Haanwijk) woonachtige **Onno Adolph Marq Guillaume jonkheer de Senarclens de Grancy**, dan 38 jaar oud, hierna aan te duiden als **Onno**. Hij wordt te Sint-Michielsgestel geboren op 30 juli 1780 als oudste zoon van **Charles Auguste Paul Louis de Senarclens de Grancy** (officier) en **Cornelie Elisabeth du Tour**. Onno overlijdt te Sint-Michielsgestel op 19 juli 1836, op 55-jarige leeftijd.

Hij treedt op 30 november 1811 te Sint-Michielsgestel in het huwelijk met **Frédérique Wilhelmina barones van der Duyn**, petekind van de Prins en Prinses van Oranje Nassau.

⁸⁹ Opregte Haarlemsche Courant, 7 mei 1816; BHIC, 's-Hertogenbosch, archief NH-gemeente Boxtel

Onno en zijn vrouw krijgen drie kinderen, twee zonen en één dochter:

- **Henri Frédéric baron de Senarclens de Grancy** (1812-1868)
- **Suzette Elise jonkvrouw de Senarclens de Grancy** (1814-1876)
- **Charles Pièrre jonkheer de Senarclens de Grancy** (1815-1878)

De oudste zoon blijft op Haanwijk wonen.

Op 29 en 30 maart 1814 is Onno lid van de **Vergadering van Notabelen** voor het **Departement de Monden van de Rijn** (Brabant) die stemt inzake de grondwet van 1814. Namens de ridderschap is hij tussen 19 september 1814 en 19 juli 1836 lid van **Provinciale Staten van Noord-Brabant**. Tevens is hij president van de **Militieraad**.

Per 28 augustus 1814 wordt hij als jonkheer door koning Willem I in de adelstand verheven. Per 4 juni 1822 volgt het koninklijk besluit waarbij hij baron wordt. Hij staat te boek als landeigenaar en ambachtsheer (Den Dungen). Hij overlijdt op Haanwijk in Sint-Michiëlsgestel op 19 juli 1836, in de leeftijd van bijna 56 jaar. Onno wordt ook wel **heer van Haanwijk** genoemd, later van **Haanwijk, Boxtel en Liempde**.

Onno's tweede zoon is **Charles Pierre de Senarclens de Grancy**.⁹⁰ Deze trouwt met een telg uit het geslacht **Martini van Geffen** uit Vught. Dochter **Suzette Elise** blijft ongehuwd. Twee jaar voor zijn dood verkoopt Onno zijn Boxtelse bezittingen. Hij laat bij zijn overlijden een aanzienlijk vermogen na⁹¹.

⁹⁰ **Charles Pierre jonkheer de Senarclens de Grancy**, geboren te 's-Hertogenbosch 30 november 1815, overleden te Vught 2 december 1878 (63 jaar). Treedt op 8 juli 1843 te Vught in het huwelijk met **Wilhelmina jonkvrouw Martini**, geboren te 's-Hertogenbosch 23 december 1818, overleden te Vught op 18 november 1898 (70 jaar). Uit dit huwelijk wordt één kind geboren: **Antoinette Wilhelmine jonkvrouw de Senarclens de Grancy**, geboren te Helvoirt 12 januari 1852, overleden 1915. In de geboorteakte van Charles Pierre jonkheer Senarclens de Grancy staan maar liefst 3 fouten, zodat betrokkene in 1842 een verzoek tot correctie indient: dit wordt gehonoreerd. Bron: BHIC, 's-Hertogenbosch, archief Arrondissementsrechtbank toegangsnummer 24, inventarisnr. 1144, 8 april 1842

⁹¹ d.d. 23 april 2015 per e-mail ontvangen informatie van de heer **Bert N.F. Bink** / artikel **Jef van Veldhoven: de historie van Haanwijk**. Sint-Michiëlsgestel, augustus 2009 / Parlementair Documentatie Centrum, Universiteit van Leiden



Haanwijk, Sint-Michielsgestel. Foto van woensdag 12 augustus 2015



Onno Adolph Marq Guillaume baron de Senarclens de Grancy (1780-1836)⁹²

⁹² afbeelding in bezit van mevrouw **Gabrielle Novelly**, Zwitserland, afstammeling van **De Senarclens de Grancy** (Met dank aan **Bert Bink**, Sint-Michielsgestel)

De Senarclens de Grancy gaat zelf niet op kasteel Stapelen wonen. Hij stelt voor zijn Boxtelse en Liempdse bezittingen een rentmeester aan. Op enig moment wordt dit de jonge **Everard de Burlett Rzn.** (Rudolfszoon), zie over hem hiervoor onder kop Rentmeesters.

Collatierrecht

In de tijd dat baron de Senarclens de Grancy eigenaar is van Stapelen c.a. heeft hij kennelijk het idee dat de tijden van heerlijke rechten nog niet helemaal voorbij zijn, want bij herhaling poogt hij zich te bemoeien met de benoeming van een nieuwe dominee (collatierrecht) in Boxtel. De eerste keer laat de kerkenraad dit nog, zij het schoorvoetend, gebeuren. De tweede keer houden ze echter voet bij stuk en vragen in Den Haag om juridisch advies. Uit het antwoord blijkt zonneklaar: de baron bezit op dit punt geen enkel recht (meer)⁹³.



Kasteel en landgoed Haanwijk in Sint-Michielsgestel, hier op een kaart van de Boxtelse landmeter Jan Francis van de Weijer uit 1799. Van de Weijer is bevriend met Hendrik Verhees senior, die meester timmerman en meester molenmaker is⁹⁴.

Cholera komt naar Boxtel

In het jaar 1832 telt Boxtel omstreeks 3.600 inwoners. Tengevolge van de afscheiding door België van het **Verenigd Koninkrijk der Nederlanden** zijn er zo'n 1.000 militairen en 500 paarden in Boxtel ingekwartierd: dat beeld blijft nagenoeg ongewijzigd tussen 1830 en 1839, in welk laatste jaar het **Verdrag van Londen** de

⁹³ BHIC. archief protestantse Gemeente Boxtel.

⁹⁴ **Hendrik Verhees** senior is vader van Hendrik Verhees (Boxtel 1744-1813), landmeter, cartograaf, bestuurder, waterbouwkundige, aannemer, architect, vrederechter, schetsenmaker

afscheiding van België definitief regelt. Eerder in het jaar 1832 breekt in Nederland de cholera uit. Medio augustus bereikt de ziekte ook Boxtel en eist zijn tol. Het gemeentebestuur moet een ruimte inrichten voor de verpleging van lijdende aan de ziekte en heeft daarbij het, deels leegstaande, kasteel Stapelen op het oog. Eigenaar baron de Senarclens de Grancy verneemt van deze plannen en laat weten dit niet toe te staan.

Het dorpsbestuur vindt alsnog ruimte in het Hofje op de Markt en in een leegstaande woning van de heer **Adam Hendrik Velsen**. Velsen is een protestantse ondernemer die in 1826 de tweede Boxtelse papierfabriek opstart in een grote achtkantige bovenkruier (windmolen), gebouwd in steen en hout. Dat gebeurt op een perceel met het toponiem **De Bolken** in buurtschap **Kleinder Liempde**, in de omgeving van de Dommel: papierproductie vergt veel water. De papiermolen staat in de directe omgeving van Stapelen, aan de andere zijde van de Dommel en is in bedrijf tot halverwege de jaren zeventig van de 19e eeuw. In 1875 volgt verkoop en afbraak.

Een effectieve behandeling van ziekten als cholera bestaat in die tijd niet. Er verschijnen allerlei - nu dwaas te noemen - maatregelen, zoals het verbod op het eten van onrijp fruit... Pas bijna een eeuw later, met de komst van penicilline⁹⁵ wordt het mogelijk een effectief geneesmiddel in te zetten. Een goede veertig jaar na de eerste cholera-uitbraak in Boxtel, wordt voor het doel lijdende aan cholera en andere besmettelijke ziekten te isoleren en te verplegen op Duinendaal de **Rochusbouw** of **Smetbouw** (1873) gebouwd. In de jaren twintig van de 20e eeuw verrijst ernaast het eerste echte ziekenhuis: het **Sint-Lidwinaziekenhuis**.

Oudste zoon Onno treedt in het huwelijk

Op maandag 5 juni 1843 treedt in Sint-Michielsgestel Onno's oudste zoon **Henri Frédéric jonkheer de Senarclens de Grancy**⁹⁶ in het huwelijk met **Louise Sophie Berail**, die dag precies 24 jaar jong, geboren te Boxtel op 5 juni 1819 als dochter van **Hipolite Berail**⁹⁷, geboren te Montpellier (FR), zoon van **Louis Berail** wijnkoopman en **Maria Anna Sophia Bles**, dochter van rentmeester van Stapelen **Cornelis Bles**, tevens notaris in Tilburg. Hipolite Berail is gehuwd met **Henriëtte Struuck van der Steege**, dochter van legerofficier **Philibert Lyphart van der Steege** en **Geertruida Gijsberta gravin van Randwijck**. Het huwelijk tussen Hipolite en Henriëtte is een 'moetje': het vindt plaats te Boxtel op 6 januari 1819 en reeds op 5 juni dat jaar wordt dochter **Louise Sophie** geboren. Zij wordt op 27 juni dat jaar gedoopt⁹⁸. Het huwelijk tussen Hipolite en Henriëtte wordt gesloten in het, op dat moment ruim zes jaar in gebruik zijnde, protestantse kerkje aan de huidige Clarissenstraat, ontworpen door Boxtelaar Hendrik Verhees (1744-1813).

⁹⁵ In 1928 ontdekt door de Britse arts en bacterioloog **Alexander Fleming**

⁹⁶ **Henri Frédéric de Senarclens de Grancy**, geboren te Brussel 3 december 1812, overleden te Brussel 17 januari 1868

⁹⁷ **Corneille Hipolite Berail**, geboren te Montpellier (FR) 30 juni 1795, overleden Sint-Michielsgestel 6 februari 1891 (95 jaar oud)

⁹⁸ doopregister NH-gemeente Boxtel

Door zijn huwelijk is Hipolite vermogend geworden. Dat zijn dochter in Boxtel wordt geboren heeft mogelijk te maken met het feit dat ze nog op zoek zijn naar een huis en dat ze wellicht zolang inwonen bij de ouders van Henriëtte. Hoe dan ook, nog in 1819 koopt hij het kasteeltje **Kleine Ruwenberg** in Sint-Michiëlsgestel en gaat daar met zijn gezin wonen. Uiteindelijk zal het gezin twaalf kinderen tellen.

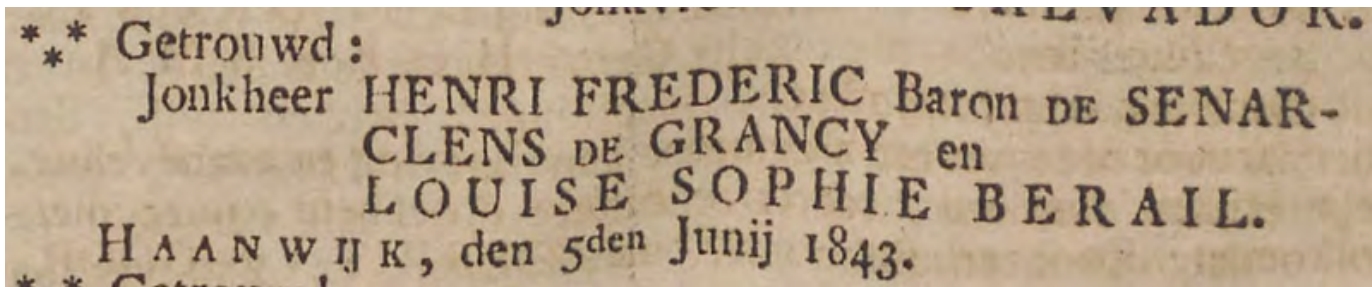
Aanvankelijk houdt Hipolite zich daar samen met een broer bezig met het brouwen van bier en het stoken van azijn. Die bezigheden worden geen succes.



Huize Kleine Ruwenberg te Sint-Michiëlsgestel

Beter scoort hij met het importeren van exotische bomen en heesters die hij op de Ruwenberg kweekt en verhandelt. Tevens haalt hij zaden van de **witte moerbeiboom (Morus alba)** naar zijn woonplaats, teneinde deze daar te laten opgroeien. De bladeren dienen als voedsel voor de zijderups. Hij tracht daarmee de zijderupsteelt ingang te doen vinden in Noord-Brabant. Hij reist door het land om lezingen over dit onderwerp te geven. Tijdens een van die reizen in het jaar 1842 breekt, terwijl zijn vrouw en kinderen thuis aan tafel zitten voor de maaltijd, brand uit. Het oude kasteeltje kan niet worden gered en brand geheel af. Een jaar later bouwt Hipolite het witte landhuis, met blauwe deuren en deur-/raamstijlen, dat er thans nog staat, zie foto. Een gevelsteen herinnert daar nog aan. De eerste steen wordt gelegd door zijn zoon.

Daarnaast vindt hij nog tijd om zich te ontpoppen als uitvinder: hij vindt de **inodore** (patent) uit: een filtreersecreet voor menselijke excrementen, alsmede een **urinoir**: een reukloze urinebewaarder. Hij gebruikt deze vindingen om menselijke urine en uitwerpselen in te zetten als mest voor zijn witte moerbeibomen. Andere vindingen: een **hydrauliquestoof**, die dient voor verwarming van bijvoorbeeld kerkgangers. De stoof kent niet het nadeel van de conventionele, op steenkool of turf gestookte stoven: in brand raken en een doordringende geur en rook. Ook past hij **hydro-incubatie** toe: het kunstmatig uitbroeden van allerlei eieren: kippen, eenden, ganzen, etc. Kortom een druk en gedreven man. Hij houdt rondleidingen over zijn landgoed, tevens bedrijf, voor geïnteresseerde personen. Daartoe doet hij regelmatig mededelingen in diverse kranten, vaak ook als ingezonden stuk.



Advertentie inzake het huwelijk in Oprechte Haarlemsche Courant van 15 juni 1843

Na het huwelijk van Louise Sophie Berail met Henri Frédéric baron de Senarclens de Grancy, gaat Henri kennelijk samenwerken met zijn schoonvader Hipolite Berail: Henri wordt wel omschreven als zijdekweker en fabrikant. Tevens wordt hij de bewoner van Haanwijk.

Pierre Paul Berail, broer van Hipolite, wordt in mei 1811 in Boxtel door vrederechter **Hendrik Verhees** (1744-1813) aangesteld als griffier (want tweetalig: Nederland is dan ingelijfd bij het Eerste Franse Keizerrijk) bij het Boxtelse vredegerecht. In grote lijnen is het vredegerecht de voorloper van ons huidige kantongerecht. Pierre Paul volgt in Boxtel griffier **mr. Jan Sassen**⁹⁹ op, die diezelfde functie in 's-Hertogenbosch gaat vervullen. Vrederechters en griffiers hoeven in die tijd nog geen jurist te zijn.

De broers Pierre Paul en Hipolite Berail zijn neven van de Boxtelse rentmeester van Stapelen en tevens notaris¹⁰⁰ in Tilburg, **Govert Jacobus Bles**¹⁰¹, die zijn vader

⁹⁹ **Mr. Jan Hendrik Sassen**, geboren te 's-Hertogenbosch 27 mei 1786, overleden te 's-Hertogenbosch 5 mei 1830. Studeerde rechten te Leiden Onder andere griffier vredegerecht Boxtel en 's-Hertogenbosch, advocaat te 's-Hertogenbosch. Auteur van enige boeken over rechtskundige onderwerpen, waaronder een *Proeve over een beredeneerd overzicht van het burgerlijk Wetboek voor het koninkrijk der Nederlanden, 1e Boek, titel 1-5* (H. Palier & Zoon, 's-Bosch 1827). 3-5 1813 Griffier Rechtbank Den Bosch, 2-12 1815 lid Provinciale Staten van Noord-Brabant.

¹⁰⁰ bron: website www.historietilburg.nl

¹⁰¹ **Govert Jacobus Bles**, geboren te Tilburg, gedoopt (Nederduits-Gereformeerd) op 31 januari 1762, overleden te Boxtel op 14 september 1826.

Cornelis Bles¹⁰² in de functie van rentmeester op Stapelen in 1790 opvolgt. Cornelis op zijn beurt is weer de vader van hun moeder: Maria Anna Sophia Berail-Bles.

1834 - 1857: Tilburger Gerardus Bogaers is nieuwe eigenaar

Kennelijk raakt Onno De Senarclens de Grancy snel uitgekeken op zijn Boxtelse bezittingen. In 1834 verkoopt De Grancy zijn Boxtelse en Liempdse bezittingen aan de Tilburgse textielfabrikant **Gerard (Gerardus) Bogaers**¹⁰³.

Zijn erven zullen zijn Boxtelse bezittingen weer van de hand doen in het jaar 1857.

Bogaers begint op 22-jarige leeftijd in 1792 in de Tilburgse Heuvelstraat als jonge textielfabrikant. Op 21 april 1806 trouwt hij in Tilburg met de dan 19-jarige **Anna van den Hout**¹⁰⁴.

Bogaers werkt zich op tot een van de belangrijkste ondernemers in zijn woonplaats.

Van 7 juli 1818 tot 1 juli 1833 is hij lid van Provinciale Staten van Noord-Brabant.

Medio 1831 komt de kroonprins en later koning **Willem II** naar Tilburg. Hij gaat daar om met fabrikanten tijdens het jagen, of in de sociëteiten die de stad rijk is.



Gerardus Bogaers en zijn vrouw Anna van den Hout. Tussen hen in het wapen (spreuk: Waakt, vertrouwend op God), dat Bogaers laat ontwerpen nadat hij in het bezit is gekomen van kasteel Stapelen.

¹⁰² **Cornelis Bles**, geboren te Tilburg, gedoopt (Nederduits Gereformeerd) op 12 november 1724, overleden te Boxtel, begraven te Tilburg op 5 juli 1790. In 1782 verhuist Cornelis naar Boxtel om hier rentmeester van kasteel Stapelen ca. te worden. Is tevens notaris in Tilburg.

¹⁰³ **Gerard (Gerardus) Bogaers**, geboren te Tilburg, gedoopt 16 januari 1770, overleden te Tilburg op 15 maart 1850 in de leeftijd van tachtig jaar.

¹⁰⁴ **Anna Catharina van den Hout**, geboren te Tilburg, ca. 1787, overleden te Tilburg op 31 mei 1856. Zij en haar man **Gerardus Bogaers** krijgen 14 kinderen.

De kroonprins tracht anderen te stimuleren tot aankoop van heidevelden voor ontginning en voor de jacht. Het is niet ondenkbeeldig dat Bogaers langs die weg besluit kasteel Stapelen c.a. te kopen¹⁰⁵.

**H E E R L I J K H E D E N ,
met derzelve Eigenaren.
BOXTEL EN LIEMPDE. G. Bogaers, te Tilburg.**

In de Almanak voor de Provincie Noordbrabant voor het schrikkeljaar 1852 is een uitgebreide lijst opgenomen van alle heerlijkheden in de provincie: zo ook Boxtel en Liempde.

In deze periode (1831-1839) huist, vanwege de afscheiding van België en de nasleep daarvan, het veldleger in Noord-Brabant. Veel militairen worden ingekwartierd, ook te Boxtel. Gedurende meerdere jaren is het hoofdkwartier van de **2e Divisie** in Boxtel gevestigd. De commandant, luitenant-generaal **Karel Bernhard hertog van Saxon-Weimar -Eisenach** en diens gezin wonen in Boxtel, in het ruime herenhuis aan de Clarissenstraat nr. 22 (voormalig notariskantoor). De hertog neemt eerder, als 23-jarige kolonel (!) deel aan de slag bij Quatre bras. De erf- of kroonprins, de latere koning **Willem II** is meermalen te gast in Boxtel. Er worden luisterrijke soirees gehouden, die duren tot in de kleine uurtjes. Ook de neef van de kroonprins, de latere tsaar van Rusland is hier te gast. Medio februari 1839 wordt een goede honderd meter verwijderd van de Rode Brug bij kasteel Stapelen, in een weiland grenzend aan de knik in Konijnhooldsreef, op de **Konijnenberg**, een redoute met sleepbaan aangelegd¹⁰⁶. De sleepbaan dient om een kanon binnen de omwalling van de redoute te kunnen slepen.

Blijkens een ooggetuigeverslag moet dit alles redelijk groot van omvang zijn geweest: *Op mijn regterkant, op het terrein van het kasteeltje van Boxtel, zag ik een hoogte, welke mij toescheen meer een klein fort dan wel eene eenvoudige batterij te zijn*¹⁰⁷.

Ook Bogaers gaat niet op Stapelen wonen. In die periode staat het kasteel dan ook

¹⁰⁵ website www.hetgeheugenvantilburg.nl

¹⁰⁶ redoute: veldversterking. Sleepbaan: deze was nodig om het mogelijk te maken - vanwege het gewicht - een kanon tot binnen de wallen van de redoute te kunnen plaatsen.

¹⁰⁷ Vlissingse Courant, 21 februari 1839

regelmatig te huur. Er werd gezegd dat de jaarhuur omstreeks tweehonderd gulden bedraagt¹⁰⁸.



(27762) TE HUUR, om dadelijk te aanvaarden, het Kasteel *Stapelen*, gelegen op het aangenaamst gedeelte van het dorp *BOXTÉL* (Provincie Noord-Brabant), aan de Rivier de Dommel en bij den Straatweg van 's Bosch op Eindhoven. Het is omgeven van Grachten en voorzien van eene groote Zaal, en verschillende Gestukadoorde en Behangen Beneden- en Bovenkamers, Kelders, Keuken met Welpomp, ruime Stallingen, Koetshuis, Poortiers en Tuinmans Woning, Bloemtuint, benevens vier Moestuinen beplant met Vruchtboomen. Te bevragen bij den Heer P. VAN BEIJSTERVELDT, te *BOXTÉL*.

Algemeen Handelsblad, 30 juli 1838. Het is de periode dat Tilburger Bogaers het Boxtelse kasteel bezit. Paulus van Beijsterveldt, die in de advertentie wordt genoemd kent Bogaers goed: ze zijn vennoten in de Boxtelse oliemolen en handelen voorts in graan en in schors. Van Beijsterveldt wordt in 1841 burgemeester van Boxtel, doch overlijdt reeds één jaar later, op slechts 45-jarige leeftijd.

Kasteel verwaarloosd

In de periode dat het kasteel geen echte eigenaar/bewoner meer kent (1794-1819), alsmede gedurende de periode **De Grancy** en **Bogaers**, wordt er weinig of niets aan het onderhoud van het oude kasteel gedaan, dat zodoende in verval raakt. Kennelijk weet ook Bogaers niet goed raad met zijn Boxtelse buiten, want na ruim twintig jaar komt Stapelen c.a. opnieuw te koop te staan. Boagers zelf zal het niet meer meemaken, hij is dan reeds een aantal jaren overleden.

¹⁰⁸ Tilburgsche Courant, 22 maart 1916

Kasteel in trek bij gepensioneerde officieren



< *Wapen van Ludwig George von Hartitzsch. Er komen twee barbelen (vissen) in voor. Hoewel van oude adel, gebruikt hij geen titel. Hij volgt een militaire opleiding en neemt deel aan meerdere veldtochten, onder andere tegen Napoleon. Hij treedt als kapitein in Nederlandse krijgsdienst en wordt kort nadien Nederlander. Verhuist met zijn gezin van 's-Hertogenbosch naar kasteel Stapelen. Na vier jaar verhuist hij naar huize Duinendaal, waarvan hij de laatste bewoner is. Nadien wordt het gesloopt. Christ van Eekelen schreef over deze laatste bewoner een interessant boekje.*

Tussen 1842 en 1847 wordt kasteel Stapelen bewoond, of althans een gedeelte ervan, door de dan gepensioneerde kapitein der infanterie **Ludwig George von Hartitzsch** en zijn gezin. Ludwig wordt geboren te Freijburg (Saksen, Duitsland) op 15 oktober 1782. Hij volgt een militaire opleiding. Hij wordt op 24 september 1813 bevorderd tot kapitein. Ook treedt hij toe tot een loge van vrijmetselaars. Hoewel afkomstig van (oude) adel, voert hij geen titel. In 1814 treedt hij in het huwelijk met **Sidonie Colette Charlotte Ghislaine Vicomtesse de Blois d'Árondeau**.

Hij neemt deel aan een hele reeks aan veldtochten, waaronder tegen **Napoleon**. Als titulair-majoor eindigt hij mei 1818 zijn militaire loopbaan in Duitsland. Vervolgens solliciteert Von Hartitzsch bij het Nederlandse leger en wordt februari 1818 in de rang van kapitein aangenomen. Begin 1821 wordt Ludwig Nederlander. In augustus 1831 neemt hij deel aan de **Tiendaagse Veldtocht** tegen de Belgen, die zich een jaar eerder afscheidden van Nederland. Op zijn verzoek wordt Von Hartitzsch in mei 1832 - hij is dan 50 jaar - op non-activiteit gesteld, waarna hij in 1840 met pensioen gaat. Vanuit 's-Hertogenbosch verhuist hij medio 1842 naar kasteel Stapelen en woont daar tot het jaar 1847, het jaar waarin hij binnen Boxtel verhuist en laatste bewoner wordt **van Huize Duinendaal**, welk pand nadien wordt gesloopt om plaats te maken voor een school¹⁰⁹. Ludwig von Hartitzsch overlijdt te Boxtel op 12 februari 1849. Zijn graf is nog aanwezig op het kerkhof bij het protestantse kerkje aan de Clarissenstraat. Hij zelf en zijn zonen zijn van religie protestants. Zijn vrouw en dochter zijn rooms-katholiek. Staande bij zijn graf is, op ca. 50 meter afstand het grafkapelletje van zijn vrouw en jonggestorven dochter op het kerkhof van de rooms-katholieke Sint-Petrusbasiliek te zien. Na vertrek van de familie Von Hartitzsch in 1847, krijgt het kasteel voor enige jaren kennelijk een andere huurder. Wie dat is, is (nog) onbekend. Hoe dan ook, in 1851 is het kasteel per 1 mei weer te huur¹¹⁰.

¹⁰⁹ **Christ van Eekelen: De laatste bewoners van Huize Duinendaal**, Heemkundekring Boxtel, 2011, ISBN 9789081376402

¹¹⁰ Algemeen Handelsblad, 24 februari 1851

Kolonel b.d. **Wilhelmie**

In het jaar dat Mahie het kasteel koopt, 1857, wordt een deel daarvan verhuurd aan de gepensioneerde kolonel **Wilhelmie**. Hij huurt de oude bouw (Prinsenkwartier), met koetshuis alsmede enige bijgebouwen¹¹¹. Hij is niet bekend vanaf welke datum hij deze ruimtes huurt. Mogelijk dat Wilhelmie het kasteel betreft per, of kort na 1 mei 1857, de datum waarop het kasteel weer te huur is.



Dulon Evertus Wilhelmie (1789-1862) Hier nog afgebeeld als kapitein. In die rang neemt hij, als commandant van de Vrijwillige Jagers van de Utrechtsche Hoogeschool (2 compagnieën ter sterkte van 252 man), deel aan de strijd tegen de Belgen (Tiendaagse Veldtocht, augustus 1831), nadat dezen zich in 1830 van Nederland afscheidden. Wilhelmie ontvangt de Militaire Willemsorde. Daarna dient hij op diverse plaatsen in het land, klimt op in rang en wordt kolonel der infanterie. Op zijn verzoek wordt hem in maart 1853 eervol ontslag verleend. Op enig moment vestigt hij zich te Boxtel, waar hij op 13 december 1862, in de leeftijd van 73 jaar, overlijdt.

Gerardus Bogaers overlijdt

Vrijdag 18 maart 1850 overlijdt Bogaers te Tilburg, tachtig jaar oud. Zes jaar later, op zaterdag 31 mei 1856 overlijdt zijn weduwe, eveneens te Tilburg. De omstreeks vijf op dat moment nog in leven zijnde kinderen - van in totaal veertien kinderen - zien er kennelijk geen brood in te trachten de Boxtelse bezittingen in de familie te houden.

¹¹¹ **Jean Coenen: Baanderheren, boeren & burgers**, Aeneas-uitgeverij Boxtel, 2004, ISBN 90-7536-68-3 blz. 306

VOORLOOPIG BERIGT.



De Notarissen *VAN DEN HAM*, te *Boxtel*, en *DAMEN*, te *Tilburg* zullen in de Maand *Mei 1857*, in het Openbaar **verkoopen** :

DE BARONNIE VAN BOXTEL

EN

HEERLIJKHEID VAN LIEMPDE.

BESTAANDE HOOFDZAKELIJK UIT:

Het Oud-Adelijk KASTEEL, genaamd **Stapelen**. **10 Bouwhoeven**. **7 Wind- en Watermolens**. **Tienden en Cijnsen**. **Groote Tuinen**. **Weelderige Wei- en Bouwlanden**, en **Eiken-, Beuken- en Mastenbosschen**.

Het geheel is groot **483 Bunders**.

(807)

Zegt het Voort.

advertentie in De Nieuwe Rotterdamsche Courant van 23 januari 1857 inzake de op handen zijnde verkoop van kasteel Stapelen c.a.

1857 - 1915: Mahie 'van Boxtel en Liempde'

Zo wordt in 1857 **Jan (Johannes Hendrikus) Mahie**, zeer welgesteld en gemeenteraadslid uit 's-Hertogenbosch de nieuwe eigenaar van kasteel Stapelen c.a.. Hij betaalt daarvoor 215.000 gulden¹¹² De familie Mahie komt oorspronkelijk uit België en vestigt zich in de loop van de zeventiende eeuw in 's-Hertogenbosch. Ze beginnen daar een glasblazerij¹¹³.

¹¹² website: www.hetgeheugenvantilburg.nl

¹¹³ **Jean Coenen**: *Baanderheren, boeren & burgers*, Aeas-Uitgeverij, Boxtel, 2004, blz. 304

KIESVEREENIGING EENSGEZINDHEID.

De Vereeniging heeft in hare vergadering van Vrijdag avond, vastgesteld, bij de stemming op Dingsdag 19 Julij aanstaande, tot Leden van den Gemeenteraad te verkiezen, de Heeren:

Jhr. Mr. E. J. C. M. DE KUYPER,
Burgemeester.

J. T. LUYCKX, Welhouder

J. A. MAHIE VAN BOXTEL EN LIEMPDE.

Th. A. A. VAN RIJCKEVORSEL.

Jhr. Mr. J. B. A. J. M. VERHEYEN,
Inspekteur van het Lager Onderwijs.

F. J. POMPE, Majoor-Kommandant der dd.
Schutterij

wordende deze Kandidaten aan de welmeenende Kiezers in het belang onzer beminde Stad, ten dringendst aanbevelen.

Bericht in krant de Noord-Brabanter van 19 juli 1852. Het betreft hier de gemeenteraad van de stad 's-Hertogenbosch.

*Jan Mahie draagt de toevoeging
VAN BOXTEL EN LIEMPDE.*

ADVERTENTIE.

's Bosch, den 23sten Augustus 1839.

Ondertrouwd:

J. H. MAHIE,
en
A. G. VAN SON.

Eenige kennisgeving.

Advertentie in de Noord-Brabanter van 28 augustus 1839: Jan Mahie is sinds vijf dagen in ondertrouw. De voorletters van zijn toekomstige echtgenote staan in verkeerde volgorde vermeld. Twee weken later trouwen ze.

Jan Mahie wordt op 15 april 1802 te 's-Hertogenbosch geboren. Hij trouwt op 5 september 1839 met **Geertrudis Antonia van Son**, geboren te Alphen op 24 februari 1809. Het echtpaar krijgt zeven kinderen, waarvan er vijf (vier dochters en één zoon: **Gerard**) de volwassen leeftijd bereiken. Jan overlijdt te 's-Hertogenbosch 18 februari 1871. Eerder datzelfde jaar heeft hij van bisschop **Zwijssen** toestemming gekregen om een familiegraf te bouwen op het kerkhof van Liempde. Onbekend is waarom hij niet in Boxtel wordt begraven. De zoon van Jan en Geertruida Mahie, **Gerard (Gerardus Henricus Johannes) Mahie** wordt in 's-Hertogenbosch geboren op 19 december 1849.

Jan Mahie en daarna zijn erven, houden het kasteel in hun bezit tot aan het jaar 1915.

Inhuldiging nieuwe 'heer' van Boxtel en Liempde.

Tekenend voor de tijd van toen volgt hierna de tekst van een verslag in een krant over de wijze in 1859 nog wordt omgegaan met en gedacht wordt over de nieuwe eigenaar van kasteel Stapelen. Hoewel heerlijke rechten al meer dan een halve eeuw eerder zijn afgeschaft en Mahie de facto niets meer en niets minder dan een welgestelde grootgrondbezitter is, klinken in de bewoordingen vervlogen tijden door. Het zou interessant zijn te weten van wie het initiatief uitgaat voor de inhuldiging. Opvallend is dat burgemeester en wethouders zich er kennelijk niet mee bemoeien en het als een privé-aangelegenheid beschouwen, wat het de facto ook is.

Hierbij dat verslag:

Zondag 6 juni 1859 was onze gemeente in een feestgewaad getooid. Het gold de plechtige inhuldiging van de Weledelgeboren her Mahie als heer van Boxtel en Liempde. Van heinde en verre waren belangstellenden en nieuwsgierigen toegestroomd om getuigen en deelgenoten van het feest te zijn. Des na middags vormde zich een stoet om de heer Mahie in een optocht naar het kasteel te begeleiden. Bij de aankomst werd zijn Weledelgeboren heer, door de Commandant der garde d'honneurs met toepasselijke woorden toegesproken, welke door de gevierde heer zeer hartelijk beantwoord werden.

De optocht vond in de volgende volgorde plaats;

1] Het gilde van Boxtel, met de Vaandrig te paard aan het hoofd.

2] De doelen L'Union.

3] De Harmonie¹¹⁴.

4] Net en in het wit geklede maagdekenes.

5] Een zanggezelschap.

6] De helft des gardes d'honneurs te paard.

7] De koets waarin de heer van Boxtel en Liempde met de familie gezeten was.

8] De andere helft des garde d'honneurs.

De stoet toog statig door Boxtel, te midden van tal van erebogen en nationale vlaggen en kwam onder het gejuich der menigte op het kasteel aan. Daar werden de feestvierende mild ontvangen en op wijn onthaald. Des avonds had op het kasteel een vrij prachtig vuurwerk plaats en bracht de harmonie den heer van Boxtel en Liempde en luisterrijke serenade. En zo eindigde dat feest dat nog lange tijd in ieders geheugen zal geprent blijven¹¹⁵.

¹¹⁴ Dit is mogelijk het, omstreeks 1850 te Boxtel opgerichte **Muziekgezelschap Oefening en Volharding** onder leiding van **Jean Lurmans** uit Eindhoven.

¹¹⁵ Provinciale Noord-Brabantsche en 's-Hertogenbossche Courant, woensdag 9 juni 1859.

Nadat Jan Mahie het kasteel in eigendom verworven heeft, laat hij het ingrijpend verbouwen onder supervisie van architect **Adriaan Goijaerts**¹¹⁶ uit Tilburg. Goijaerts staat in Tilburg te boek als de vaste bouwheer van koning Willem II. Na diens overlijden maakt Goijaerts diens doodskist. Bij de verbouw van kasteel Stapelen wordt ook stevig gesloopt.

Enig historisch besef is Mahie en zijn architect kennelijk vreemd. Het oude historische gebouw wordt in Neogotische stijl verbouwd en er worden veel kantelen aangebracht, naar de toen heersende mode (Engelse kastelen). Jaren later wordt de verbouwing wel betiteld als te zijn gebeurd in de *Bijzantijnschen Stijl*¹¹⁷. Veel van het oorspronkelijke karakter gaat bij de verbouwing verloren.

Pas met **Victor de Stuers**¹¹⁸ zal er een langzaam ontwakend cultuurhistorisch besef in het land ontstaan en een begin van monumentenzorg en -bescherming.



De Tilburgse timmerman en architect Adriaan Goijaerts (1811-1885). Hij herstelt en verbouwt kasteel Satpelen in opdracht van Mahie.

¹¹⁶ **Adriaan Goijaerts**, geboren te Tilburg 12 juli 1811, overleden te Tilburg 19 augustus 1886. Timmerman, aannemer en architect. Stam uit geslacht van timmerlui. Zoon van **Johannes Goijaerts** en **Johanna van Boxel.** Adriaan trouwt te Tilburg op 21 mei 1835 met **Aldegonda Smarius**. Goijaerts werkt veel in opdracht van koning **Willem II**.

¹¹⁷ Het Nieuws van den Dag, 22 mei 1883

¹¹⁸ **Victor(V.W.L.) de Stuers**, jonkheer mr.: katholiek lid Tweede Kamer. Zoon van KNIL-officier (luitenant-generaal) en Indisch bestuurder. Is aanvankelijk advocaat. Wordt chef Afd. Kunsten op Binnenlandse Zaken. Hij kaart de verwaarlozing van monumenten in Nederland aan, te beginnen met het Haagse Binnenhof. Kan worden beschouwd als grondlegger van monumentenzorg in Nederland.



kasteel Stapelen op de wijze, zoals wij het gebouw thans nog kennen.

Mahie gaat aanvankelijk niet permanent op kasteel Stapelen wonen, ze verblijven er uitsluitend in de zomerperiode. Pas vanaf 1867 wonen ze er permanent¹¹⁹.

Hij eigent zich de aanduiding *Mahie van Boxtel en Liempde* toe, want op die manier wordt hij nogal eens aangeduid in krantenberichten uit die tijd. Voorvoeging van de titel *heer van* wordt in dit kader dan al (meestal) niet meer gebruikt.

Het is niet onmogelijk dat Mahie een - mogelijk in 's-Hertogenbosch gevestigde - fotograaf kort na het gereedkomen van het herstel van zijn kasteel, opdracht gaf om één (of misschien wel meer)foto('s) te maken van Stapelen. We weten dit (zie afbeelding aan het begin van dit artikel) omdat in het tijdschrift **Nederlandsch Magazijn** no. 34 uit het jaar 1866 een artikel over de historie van kasteel Stapelen is geplaatst, waarbij op blz. 265 - overigens niet bij de tekst van het artikel - een tekening van het kasteel is geplaatst die, blijkens het onderschrift, werd vervaardigd naar een foto. Zowel tekening (op hout) alsook foto zullen derhalve dateren van vóór het jaar 1866. Het is daarmee wellicht tevens de oudste foto van een gebouw van Boxtel. Het zou natuurlijk schitterend zijn ook de foto zelf nog ergens te ontdekken. We weten in ieder geval hoe de afbeelding er uit zag en vanuit welk standpunt de fotograaf zijn foto nam.

¹¹⁹ Jean Coenen, *Baanderheren, boeren & burgers*, Aeneas-Uitgeverij Boxtel, 2004



Jan (Johannes Hendrikus) Mahie
(1802-1871)¹²⁰



Gerard (Gerardus Henricus Johannes) Mahie (1849-1906), *zoon van Jan*

De verbouwing van het kasteel, *waaraan ruim eene ton gouds wordt ten koste gelegd*¹²¹, vergt van Mahie dus een vermogen. Mahie is in 1859 de op één na hoogst aangeslagene voor wat betreft de directe belastingen in de provincie Noord-Brabant¹²². Jan Mahie overlijdt in 's-Hertogenbosch begin 1871. Zijn weduwe overleeft hem vijf jaar.

4	Maas	Thomas	13 jun 1871
5	Mahie	Johannes Hendrikus	18 febr. "

Register van overleden personen, gemeente Boxtel: Johannes Hendrikus Mahie op 18-2 1871

¹²⁰ Het is niet zeker dat de persoon op dit schilderij **Johannes Hendrikus Mahie** (1802-1871) is (RvN). Schilderij gemaakt tussen 1860-1865 door **Emmanuel Adrianus Henricus van der Ven** (1821-1883) het schilderij is onderdeel van een viertal in de ridderzaal van kasteel Stapelen aanwezige schilderijen. Deze worden in 1997 gerestaureerd. (informatie: Hannie van Schijndel, Boxtel)

¹²¹ Dagblad voor Zuid-Holland en 's Gravenhage, 2 juni 1863; Rotterdamsche Courant, 6 juni 1863

¹²² De Noord-Brabanter, 10 mei 1859

Heden overleed, tot diepe droefheid harer Kinderen, Behuwdkinderen en Kleinkinderen, voorzien van de HH. Sacramenten der stervenden, in den ouderdom van ruim 67 jaren, Vrouwe GEERTRUIDA ANTONIA VAN SON, Weduwe van den Heer JAN HENDRIK MAHIE VAN BOXTEL EN LIEMPDE.

Kasteel van Stapelen.

BOXTEL, 16 Juli 1876.

(7199)

Vijf jaar na haar echtgenoot Jan Mahie overlijdt diens weduwe, ruim 76 jaar oud op zondag 16 juli 1876. Bericht in De Tijd van 20 juli 1876.

Mogelijk is zoon Gerard op het kasteel blijven wonen, doch zeker weten we dit niet.

Plannen erven Mahie om kasteel Stapelen te verkopen

Enig maanden na het overlijden van de weduwe van Jan Mahie, duiken er in 1876 berichten op dat er onderhandelingen gaande zijn met een uit Duitsland afkomstige monnikenorde, die zich op het kasteel zou willen vestigen¹²³. Dit bericht wordt echter enige dagen later weer tegengesproken¹²⁴.

Huwelijk zoon Gerard Mahie

Als Gerard in het huwelijk treedt, zijn zijn beide ouders reeds een aantal jaren overleden. Gerard trouwt te Eindhoven op 14 oktober 1879 met de op 17 juli 1857 te Groenlo geboren **Maria Louisa Elisabeth Charlotte Cunegonde de Ceva**. Gerard en Maria Mahie krijgen één kind, dochter Maria Eugenie.

In mei 1883, verschijnt in diverse kranten en bij herhaling het bericht dat kasteel Stapelen te koop is¹²⁵. Volgens het desbetreffende krantenbericht wordt in die jaren de kapel van het kasteel reeds gebruik voor een bedevaart. De omschrijving van hetgeen te koop staat wordt als volgt omschreven:

¹²³ Algemeen Handelsblad, donderdag 5 oktober 1876; De Standaard, donderdag 5 oktober 1876

¹²⁴ De Standaard, dinsdag 10 oktober 1876

¹²⁵ Het Nieuws van den Dag, 22 mei 1883; De Amsterdammer, 27 mei 1883

Dit schilderachtig gelegen Kasteel is voor 24 jaren geheel vernieuwd en in den Byzantijnschen stijl gebouwd met groote en kleine Torens, van alle zijden door Water omringd en aan het Park verbonden door Bruggen. Het bevat binnen zijne grachten eene Kapel, waarin jaarlijks eene Bedevaart plaats heeft; Paardenstal voor zes Paarden, Koetshuis, Waschhuis, Oranjerie¹²⁶ en koude en warme Broeikassen, Tuinmans- en Portierswoning, Park met weelderig groeiende Eiken, fraaien aanleg, enz. Het Kasteel is gelegen op vier minuten afstand van het dorp Boxtel en van het Station der Staatsspoorwegen en is met beiden door afzonderlijke wegen verbonden. Wijders 4 BOUWHOEVEN, Wei- en Hooilanden, Mastbossen en opgaand hout, ter gezamenlijke grootte van ongeveer 130 Hectaren.

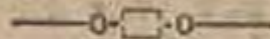
¹²⁶ **Oranjerie:** gebouw waar men in de winter (exotische) (kuip)planten neerzet, die in de zomer buiten staan

OPENBARE VERKOOPING

VAN HET

Kasteel Van Stapelen te BOKSTEL,

en daarbij behorende Hoeven,
Bosschen en Landerijen.



Op **Donderdag 28 Juni 1883** provisioneel, en op **Donderdag 12 Juli 1883** definitief, telkens des Voormiddags te **10** uur, zal in de *ORANJERIE* van het Kasteel te Bokstel worden geveild en verkocht:

Het oud **Vorstelijk „Kasteel Van Stapelen”** gelegen te Bokstel, vroeger eigendom en residentie der Prinsen **VAN HORNES** en **VAN SALM KIERBOURG**, met den daaraan verbonden titel van „Heer **VAN BOKSTEL** en **LIEMPDE**”.

Gedeelte van de advertentie van 27 juni 1883 in het Algemeen Handelsblad. Merk op dat men, kennelijk bedoeld als koopargument, vermeldt met daaraan verbonden de titel van Heer VAN BOKSTEL en LIEMPDE.

De verkoop zal geschieden op donderdag 28 juni 1883 (provisioneel), en op donderdag 12 juli 1883 (definitief), beide keren om tien uur 's morgen in de Oranjerie van het kasteel, ten overstaan van notaris **Van de Mortel** uit 's-Hertogenbosch.

Kennelijk leiden die onderhandelingen niet tot het gewenste resultaat, want Jans zoon Gerard blijft op Stapelen wonen. Dat verblijf is niet permanent: tussen 1891 en omstreeks 1899 verblijven zij in Brussel. Nadien keren zij weer terug te Bostel

op hun kasteel. Hun dochter **Maria**¹²⁷ treedt te Boxtel op 26 mei 1902 in het huwelijk met de uit Schaarbeek (B.) afkomstige **Louis Marie Edouard de Locht**¹²⁸. Maria en Louis krijgen drie kinderen, doch het echtpaar scheidt in 1916. In die tijd in een rooms-katholiek milieu nog redelijk zeldzaam.



Personeel (15 personen!) familie Mahie op kasteel Stapelen in het jaar 190 . Dames van links naar rechts: Tonia Krugler, Ida Verhoeven, Mina Verhoeven, Anna Wijster, Pauwke Verhoeven. Mannen v.l.n.r.: Jan Troeijen, n.n., Jan van der Linden, Van Heerenbeek, n.n., Van Rijsingen, Piet Bevers, Antoon van Zoghel, Jan van den Broek, Jozef Wannet die huisknecht was en beter bekend onder de naam Jozef Mahie¹²⁹. Omstreeks 1570 was er echter nog beduidend meer personeel: zo'n 25 personen¹³⁰. Maar dan spreken we ook over de tijd dat de heer van Boxtel er nog zelf woonde met zijn gezin.

¹²⁷ **Maria Eugenie Gertrude Arthurine Mahie**, geboren te Boxtel, 19 juni 1881, overleden te Nijmegen in 1965.

¹²⁸ **Louis Marie Edouard de Locht**, geboren Schaarbeek (Brussel) 28 januari 1879, overleden te Kortenberg (Vlaams-Brabant) 5 juni 1952 in de leeftijd van 73 jaar.

¹²⁹ Foto: collectie Van Eijck-de Visser, blz. 174 *de boxtelse St.-Petrus*, Piet Dorenbosch, Stichting Hartje Boxtel, Boxtel, 1986.

¹³⁰ **Hein Vera ...In de koecken geleverd...**, Picturespublishers Woudrichem, 2015, ISBN 978-90-73187-91-7, blz. 10.



Piet Bevers (1855-1938) *)

was tuinman van kasteel Stapelen. Op de voorafgaande groepsfoto met het personeel van Stapelen uit 1901 staat hij achteraan, tweede van links. Hij was gehuwd met Johanna Maria Louwers en woonde met zijn gezin aan de Burgakker.

Zijn portret hiernaast is een uitsnede uit een gezinsfoto van omstreeks 1930, genomen door Harrie Janssen, zoon van kunstschilder Pierre Janssen uit de Ossenpad, de huidige Prins Hendrikstraat.

**) Jan van Liempt en Betty van der Schoot, Facebook d.d. 25-10-2015.*

Straatnaam Van Alphenstraat wordt weer Burgakker

In 1903 wil de Gemeente Boxtel grond van Mahie, gelegen in de omgeving van het stationemplacement, kopen.

Een jaar eerder had de gemeenteraad besloten om de straatnaam **Burgakker** te wijzigen in **Van Alphenstraat**. Hier bevindt zich nog het geboortehuis van apostolisch vicaris **Antonius van Alphen**¹³¹. Mahie gaat akkoord met de grondtransactie, onder voorwaarde dat de naamswisseling van de genoemde straat wordt teruggedraaid. Aldus geschiedt...

¹³¹ **Antonius van Alphen**, geboren te Boxtel 15-5-1748, overleden te Schijndel 1-5-1831. Studert aan Universiteit van Leuven, wordt in 1773 tot priester gewijd, kapelaan te Boxtel in 1777, benoemd tot adjunbct-vicaris in 1782, pastoor te Schijndle in 1787, benoemd tot vicaris-generaal op 15-8-1790, in ballingschap weggevoerd naar Vincennes bij Parijs op 14-4-1810, terug in Nederland en p[astoor te Schijndel op 24-4-1814.



Leden van het Genootschap der Heilige Kindsheid poseren op de trappen van de ridderzaal van kasteel Stapelen voor de fotograaf op donderdag 23 juli 1903. Uiterst links staat kapelaan C. Peters, die ongetwijfeld geestelijk adviseur van het genootschap is. Helemaal rechts zien we mevrouw Maria Mahie-de Ceva staan. Het is drie jaar voordat haar echtgenoot, Gerard Mahie¹³² overlijdt.



¹³² foto: collectie Heemkundekring Boxtel



< *Mevrouw Maria Mahie-de Ceva, hier op een foto uit 1915, genomen onder de toen nog aanwezige loopbrug tussen ridderzaal en kapel. Zij heeft niets met ongenode gasten die het park willen bezichtigen. Bij de ingangen staan bordjes met verboden toegang. Indien iemand het toch waagt het terrein te betreden, is daar meestal wel een lid van het personeel van Stapelen dat dit verbiedt. Iemand die dit overkomt schrijft daarover in een artikel in de Nieuwe Tilburgsche Courant van 20 juni 1914. Hij meldt daarin dat hij in zijn jeugd, zo'n 60 jaar eerder, vanaf de Eindhovenseweg naar het kasteel liep, waarbij hij op de andere Dommeloever de papiermolen van Velsen (Kleinder Liempde zag staan...*



Overlijdensbericht van Gerard Mahie in De Tijd van vrijdag 15 juni 1906.

Hij wordt slechts 56 jaar oud.

Na het overlijden van haar man in 1906, blijft de weduwe **Maria Mahie-de Ceva** op het kasteel wonen. Op zeker moment ontstaat het plan het kasteel van de hand te doen, waarbij ze er de voorkeur aan geeft om het kasteel te verkopen aan een mannelijke kloosterorde.

Mevrouw Mahie-de Ceva verlaat Boxtel

Nadat begin 1915 de eerste paters Assumpcionisten op het kasteel arriveren, blijft mevrouw Mahie-de Ceva nog in een deel van het kasteel wonen tot dinsdag 16 maart 1916. Per die datum verhuist zij naar Vught¹³³.



Maria Eugenie de Locht-Mahie met haar drie kinderen. In 1916 zal zij van haar man scheiden. Datzelfde jaar verhuist zij met haar moeder naar Vught.

¹³³ Tilburgsche Courant, 22 maart 1916

Notaris VAN DER DOES DE WILLEBOIS te 's Hertogenbosch, zal aldaar in het Hotel Central op 29 October 1915 prov. en op 12 November daarna finaal, des voorm. tien uur in het openbaar

VERKOOPEN:

De BUITENPLAATS
LEEUWENSTEIN

onder de gemeente VUGHT, aan den grooten straatweg 's Bosch—Boxtel, langs de tramlijn 's Bosch—Voorburg,

bestaande uit een kapitale VILLA in 1899 nieuw gebouwd, met prachtig wandelpark, boomen, waterpartijen, oranjerie, stalling, koetshuis, vogelhuis, koepel, moestuin, vruchtenboomgaard, tuinmanswoning, schuren en bergplaatsen. Alles voorzien van alle denkbare gerieven en in uitmuntenden staat, kadastraal bekend gemeente Vught sectie B nos. 256, 257, 255, 3612, 3617, 3618, 3614, 3722, 3757, 3853 en 299, te zamen groot 6.36.33 Hect.

Voor breeder omschrijving, conditiën, perceelsverdeeling en kaart zie het biljet, te bevragen bij den Notaris. 1905

< *Tussen begin oktober en november 1915 staat buitenplaats LEEUWENSTEIN in Vught te koop. Hiernaast een advertentie in De tijd van zaterdag 9 oktober 1915.*

De Eerste Wereldoorlog houdt op dat moment Europa reeds een jaar in haar wurgende greep...

Leeuwenstein wordt in 1935 aangekocht door de Gemeente Vught teneinde, na een verbouwing, tot 2006 te dienen als gemeentehuis.

Maria Mahie-de Ceva heeft haar oog laten vallen op huize **Leeuwenstein** te Vught want we zien dat ze het Boxtelse kasteel Stapelen verruilt voor deze, oorspronkelijk uit de achttiende eeuw stammende, Vughtse buitenplaats.

Ze gaat wonen op **Leeuwenstein**¹³⁴, samen met haar enig kind, dochter **Maria Eugenie** die datzelfde jaar scheidt van haar man. Zij trekt samen met haar drie kinderen bij haar moeder in¹³⁵.

¹³⁴ **Leeuwenstein**, voormalig landgoed met huis in Vught. In 1753 gebouwd door mr. **Johan Hendrik van Heurn**. In 1901 werd het oorspronkelijke landhuis afgebroken en vervangen door het huidige gebouw. Het wordt in 1935 door de Gemeente Vught aangekocht, verbouwd en dient tussen 1937 en 2006 als gemeentehuis.

¹³⁵ website: <http://leeuwensteijn-vught.expertpagina.nl/>



Voormalig landhuis Leeuwenstein in Vught (1e huis gebouwd in 1753, huidig pand gebouwd 1901, verbouwd 1935) en voormalig gemeentehuis. Hier nemen, maart 1916, Maria Mahie-de Ceva, tezamen met haar, datzelfde jaar gescheiden, dochter Maria Eugenie en diens drie kinderen hun intrek.

Maria Mahie-de Ceva overlijdt, in de ouderdom van 65 jaar, te Vught op 12 augustus 1922. Vader Jan en zoon Gerard Mahie, alsmede hun echtgenotes worden begraven in het monumentale familiegraf op het kerkhof te Liempde.



Heden overleed zacht en
kalm, na voorzien te zijn van
de H.H. Sacramenten der Ster-
venden, onze geliefde Moeder
en Grootmoeder, Vrouwe

MAHIE,
geb. DE CEVA.

M. MAHIE en Kinderen.

De plechtige Uitvaart zal
geschieden in de parochiekerk
te Vught, om 10 uur.

De begrafenis zal plaats heb-
ben Woensdag 16 Augustus, in
den familiekelder te Liempde,
om 10½ uur. 5053

VUGHT, 12 Aug. 1922.

Eenige en algemeene ken-
nisgeving.

*Overlijdensbericht van de weduwe van Gerard Mahie, Maria Mahie-de Ceva
in De Tijd, 14 augustus 1922.*



Linkerfoto: een nog jonge Maria (Maria Eugénie Gertrude Arthurine) De Locht-Mahie. Het echtpaar De Locht-Mahie krijgt drie kinderen: 2 dochters en een zoon. Medio 1916 scheiden ze. Rechter foto: het is het jaar 1964. Brug over gracht kasteel Stapelen. Van links naar rechts: broeder Bernard Lindeman, mevrouw Maria de Locht-Mahie, kleinzoon van Maria. Maria overlijdt te Nijmegen in 1965. Na haar crematie wordt haar as verstrooid onder de beuk vóór de brug bij Stapelen. Later gebeurt hetzelfde met de as van haar kleinzoon...¹³⁶ Opvallend zijn de corsages die gedragen worden door Maria Eugénie de Locht/Mahie en haar kleinzoon. De houten (nep)ophaalbrug werd in 1965 vervangen door een vaste betonnen brug.

Mevrouw Mahie van
Boxtel en Liempde, Vil.
la „Leeuwenstein”
Vught, vraagt met 1 De-
cember een bekwame
dienstbod^e kunnende ta-
feldienen. Hoog loon.
9712

Maria Eugénie Mahie (voorheen De Locht-Mahie) plaatste in de Limburger Koerier van maandag 22 oktober 1923 een advertentie voor een 'bekwame dienstbode'.

Zij noemt zich daarin nog Mahie van Boxtel en Liempde...

¹³⁶ mondelinge informatie medio april 2015 van Hannie van Schijndel.

grafkelder Mahie, kerkhof Sint-Jans Onthoofding, Liempde



**Johannes Henricus Mahie
&
Geertruida Antonia van Son**



**Gerardus Johannes Henricus
Mahie**



**Maria Louise Elisabeth
Charlotte Cunegonde
Mahie-de Ceva**

Jan Mahie laat zelfs na zijn dood nog weten dat hij Mahie van Boxtel en Liempde is geweest. Bij Maria Mahie-de Ceva staat als plaats van overlijden 's-Hertogenbosch vermeld, de overlijdensakte vermeldt echter Vught.



Kerk en kerkhof van Sint-Jansonthoofding te Liempde met het prominent aanwezige grafmonument van Mahie. Liempde is tegenwoordig onderdeel van de Gemeente Boxtel.

Paters Assumptionisten kopen kasteel Stapelen

Nadat het voorlopig koopcontract op 20 juli 1914 is ondertekend, duurt het nog tot dinsdag 5 januari 1915 voordat, door het naar Boxtel overbrengen van de opleidingsschool die tijdelijk was gehuisvest in Urmond, de eerste paters Assumptionisten¹³⁷ op Stapelen arriveren.

Woensdag 6 januari 1915 wordt aangemerkt als de datum waarop de Assumptie in Nederland wordt gesticht. De eerste overste in Boxtel is de Belgische pater **Louis-Antoine Verhaegen**. Op dinsdag 19 oktober dat jaar volgt de ondertekening van het definitieve koopcontract¹³⁸.

Het kasteel zelf is tussen 1915 en 1927 in gebruik als **klein-seminarie**¹³⁹, de vooropleiding voor toekomstige priesters. De toeloop van nieuwe studenten is in die tijd zo massaal, dat er ruimtegebrek - slaap-, recreatie-, lesruimte - ontstaat op het kasteel. Een ander probleem vormen huishoudelijke taken, waaronder keukenwerkzaamheden. Voor dit doel komen in 1916 de reeds eerdergenoemde zusters **Oblaten van de Assumptie** naar Boxtel¹⁴⁰. Voor het oplossen van de problemen inzake huisvesten studenten en leslokalen wordt nieuwbouw gerealiseerd.

In 1927 wordt de eerste vleugel van de, zuidelijk van het kasteel (Dommelzijde) gebouwde, nieuwbouw in gebruik genomen, waarvan de naam oorspronkelijke luidt **Apostolische School Sint-Theresia**. Nadien wijzigt de naam in **Missiehuis Sint-Theresia**. Aangezien er op dat moment nog geen kapelruimte beschikbaar is, kan men gebruik maken van een houten gebouw, dat daarvoor in Esch had dienstgedaan als noodkerk. Daar werd, naar een ontwerp van architect **Hubert van Groenendael**¹⁴¹ een nieuwe **Sint-Willibrorduskerk** gebouwd tegen de oude (1450-1500) toren. De nieuwe kerk wordt op 7 september 1927 in gebruik genomen¹⁴². De houten noodkerk verhuist aldus naar Boxtel en reeds op zondag 27 november 1927 komt mgr. **Arnold (A.F.) Diepen**, bisschop van 's-Hertogenbosch het tijdelijke godshuis inwijden. Het 'tijdelijke' van het Boxtelse gebruik van deze Essche noodkerk zou maar liefst ruim drie decennia omvatten...

¹³⁷ De congregatie der **Assumptionisten** wordt gesticht in 1850 in de Franse stad Nîmes door **Emmanuel d'Alzon** (1810-1880). Motto: Adveniat regnum tuum ('Uw rijk kome', uit het Onze Vader) Zij leven volgens de regel van kerkvader **Augustinus**. De stichting vormde een reactie op secularisering in Frankrijk.

¹³⁸ **P.J. Rood**, *Enkele grote stappen door de geschiedenis van de Paters Assumptionisten Boxtel*, (heemkunde kring Boxtel

¹³⁹ kleinseminarie: voortzetting van de Latijnse scholen (van vóór 1800). Instelling voor secundair onderwijs op niveau gymnasium (6 jaar) als voorbereiding op eigenlijke priesteropleiding aan een grootseminarie.

¹⁴⁰ pater **Arno Burg**, *Nederlandse Assumptie 1915-2015*, blz. 28

¹⁴¹ **Henri (Joseph Henri Hubert) van Groenendael**, geb. Nunhem 28 december 1868, overleden Maastricht 1 januari 1942. Leerling van **Pierre (P.J.H.) Cuypers**. Bouwde ca. dertig kerken, kloosters, scholen en ziekenhuizen. In Boxtel werden, naar zijn ontwerp gerealiseerd: in 1907 de kapel van het klooster op Duinendaal (gesloopt 1982) alsmede, in 1911, het nog bestaande Sint-Ursulaklooster.

¹⁴² BHIC, 's-Hertogenbosch, artikel **Rien Wols** 24 mei 2009.

De bekende priester **Antoine Bodar**, een late roeping die zijn carrière begint als journalist, onder meer oud-plebaan van de Bossche Sint-Jan en bekend van zijn tv-optredens, verblijft in 1958 als dertienjarige jongen op Stapelen. Hij maakt er de tweede klas alsmede één trimester van de derde klas mee. Zijn leraar klassieke talen is pater **Winand Kotte** (overleden in 2006), met wie hij later nog regelmatig contact zal hebben. Bodar herinnert zich hoe hij in de kapel het *Te Deum* zingt, als **Johannes XXIII** wordt gekozen tot opvolger van de kort ervoor overleden paus **Pius XII**¹⁴³.



De voormalige houten noodkerk uit Esch naast Missiehuis Sint-Theresia doet dienst tussen 1927 en 1959. In 1960 volgt afbraak. Priester Antoine Bodar zing er in 1958 het Te Deum bij het bekend worden van de naam van de nieuwe paus (Johannes XXIII).

¹⁴³ website www.antoinebodard.nl (versie 26-10-2015)



Interieur kapel paters Assumptionisten, een noodoplossing die 32 jaar dienst zal doen.

In 1931 volgt het middendeel en een tweede vleugel, aan de spoorzijde van de Apostolische School. Hier vindt de priesteropleiding plaats. Twee, oorspronkelijk aan weerszijden van het gebouw geplande torens worden niet gerealiseerd. Later vinden nog wel uitbreidingen aan achterzijde plaats: in de jaren 1958 en 1959 worden aan de achterzijde aangebouwd een sportzaal, kapel en aula. Tevens wordt een schoolgebouwtje naast het kasteel en tegenover het Missiehuis gerealiseerd. dat later nog een tijdlang dienstdoet als museum. De nieuwe kapel krijgt een orgel uit Zeeland. Pater Assumptionist en leraar klassieke talen drs. **Wim Aarns** hoort van het te koop zijn van **Van Damorgel** in de Gasthuiskerk te Zierikzee. Het instrument wordt aangekocht, gerestaureerd en opgebouwd in de kapel door Boxtelaren **Jan Clercx** en **Evert Kagei**. November 1864 volgt het inspelingsconcert. Vaste organist wordt **Paul Bronkhorst**. Na sluiting van de priesteropleiding blijft het instrument staan tot het jaar 1979. Dan wordt het verkocht en verplaatst naar de kerk **Maria ten Hemelopneming** in Hoogerheide¹⁴⁴.

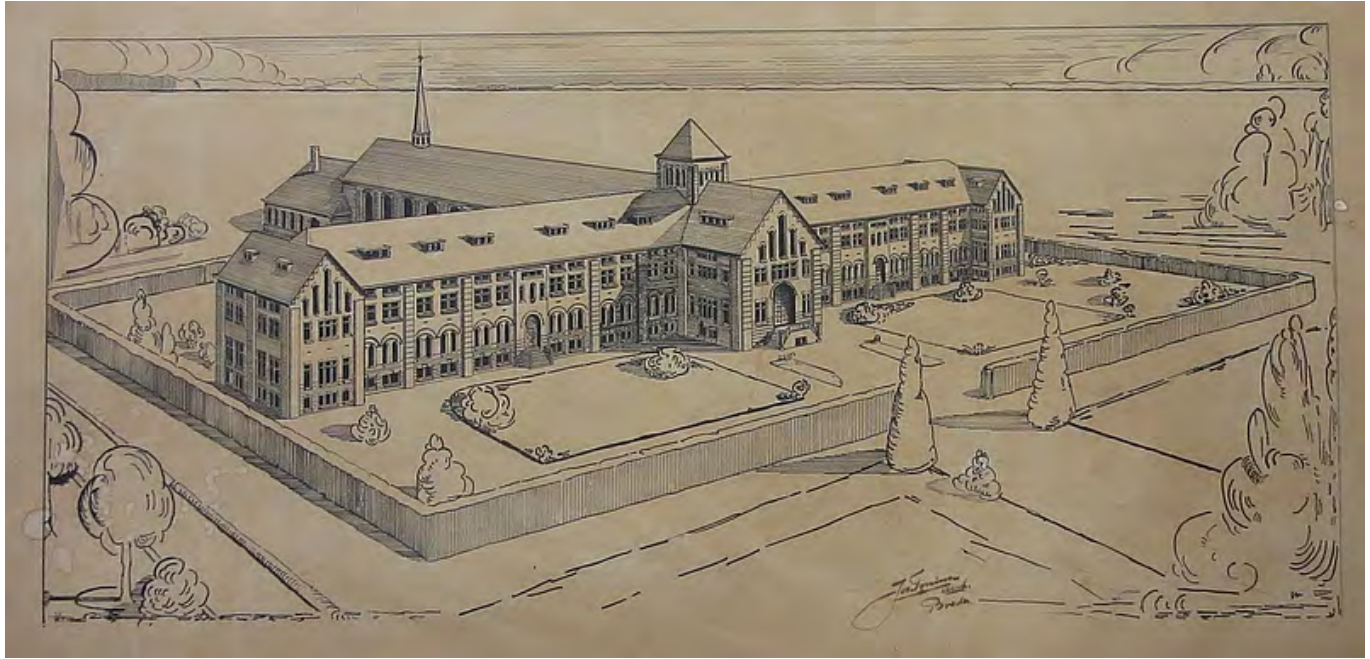
¹⁴⁴ **Ruud van Nooijen**: *SKB: een halve eeuw muziek in Boxelse kerken*, Stichting Kerkconcerten Boxtel, viering 50-jarig jubileum in 2015.



Missiehuis Sint-Theresia, nadat in 1931 het middendeel en tweede vleugel zijn gerealiseerd. Linksonder in beeld een deel van het houten gebouw dat gedurende meerdere decennia dienst doet als kapel. Het gebouwtje komt uit Esch, waar het tijdens de bouw van de nieuwe Sint-Willibroduskerk als noodkerk fungeert.

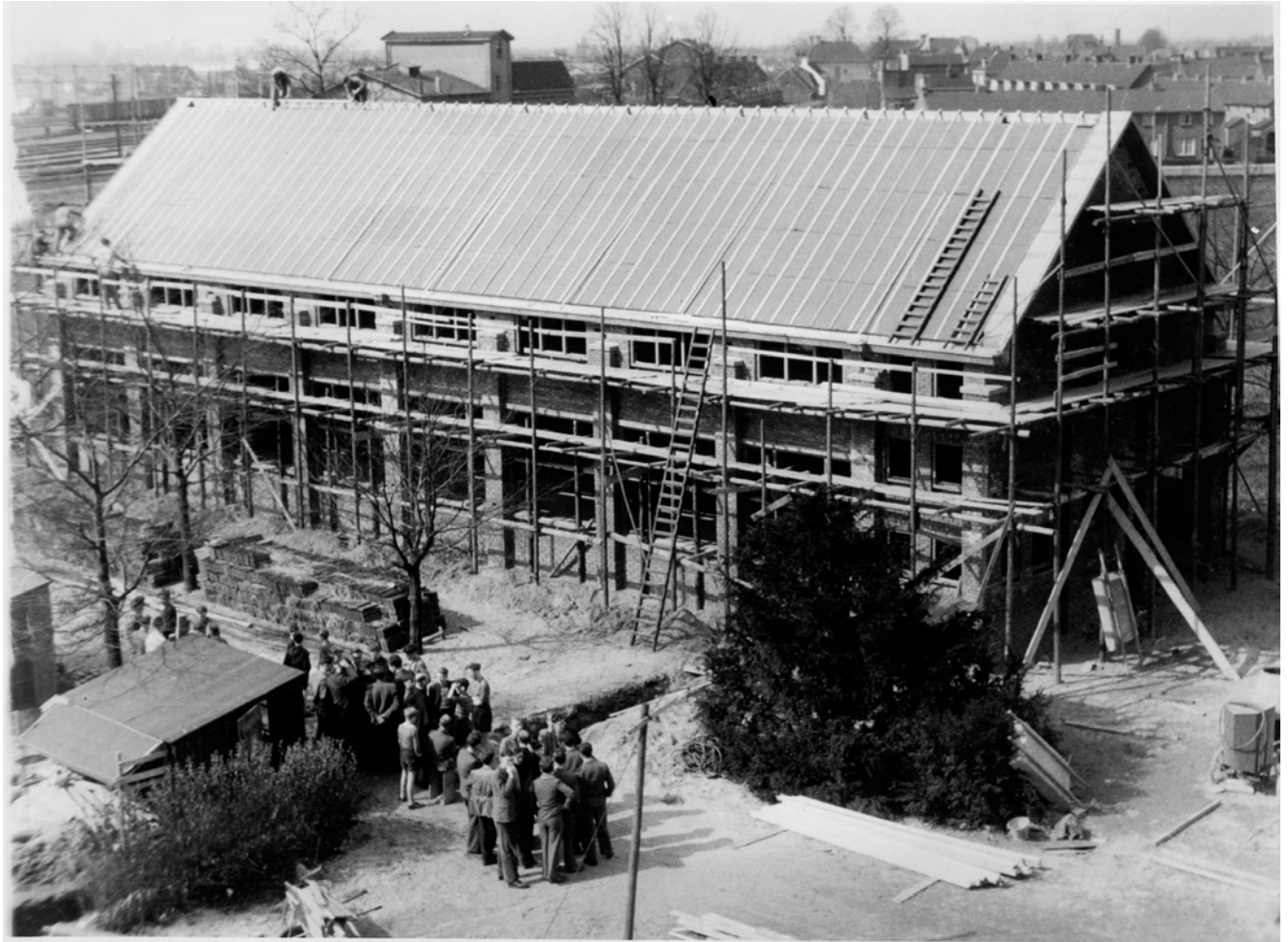


Foto uit 1965: Sint-Theresia aan de achterzijde uitgebreid in de jaren 1958/'59 met kapel, sportzaal en aula.



Schets van architectenbureau Jos Tonino uit Breda. Het gebouw werd tussen 1927 en 1959 in een drietal fasen gerealiseerd, met uitzondering van de eindgebouwen op de beide flanken: deze werden nooit gerealiseerd. 1927: linkerleugel; 1930-'31: rechterleugel; 1958/'59: aanbouwachterzijde (kapel, aula en sportzaal) De laatste toevoeging gebeurt in gewijzigde vorm naar een ontwerp van architect Lankhorst uit Zwolle.

In 1957 wordt, ten noorden van het kasteel, langs de huidige toegangslaan bij de Parallelweg-Zuid een schoolgebouwtje gebouwd, naar een ontwerp van de Boxtelse architect **Cijffers**. Het doet tevens nog een tijdlang dienst doet als missiemuseum. Nadat dit museum is opgeheven wordt in december 2012 een deel ingericht als studio voor de lokale omroep Dommelland, die vanaf deze locatie voor het eerst digitaal gaat uitzenden.



Het in 1957 gerealiseerde schoolgebouw, later museum, nu studio. Het pand ligt tegenover voormalig Missiehuis Sint-Theresia, aan de oprijlaan vanaf de Parallelweg-Zuid.

Vanaf 1939 wordt het kasteel gebuikt als communiteit van de paters en als **Provinciaal** (bestuur) van de **Nederlandse Provincie van de Congregatie der Assumptionisten**. Door sterke maatschappelijke veranderingen, waaronder geloofsbeleving, teruglopend kerkbezoek en daarmee samenhangende vermindering van priesterroepingen, wordt in 1976 de priesteropleiding te Boxtel beëindigd. Vervolgens staat het grote pand een tijdlang leeg. Medio 1977 wordt bejaardencentrum **Simeonshof** aan de Annastraat in de wijk Breukelen verbouwd. De bewoners vinden dan gedurende ene half jaar onderdak in voormalig Missiehuis Sint-Theresia. Daarna biedt het in de jaren tachtig van de 20e eeuw gedurende een periode onderdak aan Vietnamese bootvluchtelingen. Nadien wordt het door **Woonstichting Sint-Joseph** verbouwd tot woonappartementen, een functie die het nu nog heeft.

Kasteel Stapelen wordt, tot op heden (2015), bewoond door de paters Assumptionisten. In Boxtel werden in de loop der tijd in totaal zo'n 300 priesters opgeleid, waaronder één latere bisschop.



Klooster van de zusters Oblaten van de Assumptie. Pand gebouwd volgens de stijl van de Bossche School. Op deze locatie stond voorheen de oude boerderij Het Snoekenhuis. Foto (2016) genomen vanaf de zijde Prins Hendrikstraat.

Zoals eerder gememoreerd, hebben de paters Assumptionisten op enig moment ondersteuning nodig ten aanzien van huishoudelijke taken. Daartoe verblijven zusters Oblaten van de Assumptie gedurende twee periodes in Boxtel op diverse adressen. Op het terrein van Stapelen, aan de zijde van de Prins Hendrikstraat, verblijven zij tweemaal: de eerste periode van 1916 tot 1928, als hier nog de oude boerderij **Het Snoekenhuis** staat. De tweede periode ligt tussen de nazomer van 1986 en 12 mei 2012. In 1986 kunnen zij hier het, na afbraak van Het Snoekenhuis, gebouwde kloostergebouw¹⁴⁵ betrekken. In de periode dat de zusters niet aanwezig zijn, vindt ondersteuning van de paters plaats door broeders.

4. BIJZONDERHEDEN

Stapelen werd gebouwd als kasteel: een beveiligde (waterhindernis, ophaalbrug), versterkt en verdedigbaar bouwwerk, dat niet alleen een tijdlang woning van de heer van Boxtel en diens gezin is, doch tevens gebouwd en bedoeld is om een belegering

¹⁴⁵ Klooster ontworpen door de Nijmeegse architect dr. ir. **B.J.J.M. (Dick) Pouderoyen** (1945), behorende tot de **Bossche School**. Dick promoveert op 17-10-2013 aan de TU van Delft op het onderwerp *Maatbeperving in het architectonisch ontwerp*. De Bossche School is een architectonische stroming en wordt gezien als opvolger van de **Delftse School**. Als grondlegger geldt dom **Hans van der Laan** (monnik-architect) Het is een traditionalistische bouwstijl met als kenmerken o.a. soberheid en ontbreken van versieringen. Het concept werd verspreid tijdens de cursus Kerkelijke Architectuur in 's-Hertogenbosch (1946-1973). **Cees Pouderoyen** (1912-1993), vader van Dick, was eveneens architect en kwam in 1948 naar Nijmegen. Hij speelde in de wederopbouw na de 2e Wereld Oorlog een prominente rol.

door een vijand te weerstaan. Het woord **kasteel** wordt dan ook stevast gebruikt om het complex aan te duiden¹⁴⁶.

De heer van Boxtel en Liempde is niet alleen eigenaar van het kasteel: ook veel grond en gebouwen - o.a. hoeves en molens - zijn geheel of gedeeltelijk zijn bezit. In dit kader willen we er twee noemen, temeer daar deze gebouwen - zij het (deels meermalen her- dan wel verbouwd) thans nog bestaan. het betreft de **Comsche Hoeve** en huis **Den Eenhoorn**.



De Comsche Hoeve of kortweg De Kom, jarenlang corpscafé, thans Japans restaurant

De Kom brandt in 2005 geheel uit, waarbij 4 doden te betreuren vallen. Thans (2016) is er, na herbouw, een Japans sushi-/grillrestaurant in gevestigd onder de naam **Happy Tokyo**. De hoeve¹⁴⁷ behoorde vanouds aan de heer van Boxtel. In de 18e eeuw wordt het tot de wijk Br(e)ukelen gerekend, doch soms ook tot Boxtel binnen.

¹⁴⁶ 1624: *een zeer playsant en welgeleghen kastele* (Bron: blz. 7 in: **Caroline van den Hout: Kasteel Stapelen**, Kon. Nederlandse Toeristenbond /Nederlandse Kastelenstichting, deel 9 uit de serie: Nederlandse kastelen. Ook in meerdere, 18e eeuwse krantenberichten wordt **Stapelen** stevast aangeduid met **kasteel** of **Casteel**.

¹⁴⁷ **Hoeve** (Latijn: **mansus**): oude oppervlaktemaat. Betreft een perceel grond dat een boer, door bewerking ervan, voldoende inkomsten oplevert om er samen met zijn gezin van te kunnen leven. Grootte is afhankelijk van de kwaliteit van de grond: zandgrond 15 ha; kleigrond:10 ha.

In 1767 gaat men ertoe over om de hoeve door de rentmeester van Stapelen openbaar te laten verpachten. In de 18e eeuw wordt de weg die erlangs loopt, verhard¹⁴⁸.



Pand Den Eenhoorn, Van Hornstraat nr. 1, naast de brug over het Smalwater

Den Eenhoorn is een voormalige herberg en brouwerij en wordt voor het eerst genoemd in een erfdeling uit 1664. Op dat moment was het pand al veel ouder want er rustte een cijns van Stapelen op¹⁴⁹. Mogelijk heeft het dus ooit behoord tot de eigendommen van de heer van Boxtel. Ook dit pand ligt vóór de aanleg van de steenweg van 's-Hertogenbosch naar Best, later Eindhoven en Luik (1742-1818) aan de doorgaande noordzuidroute v.v. Naar het noorden: richting Esch, Vught, Den Bosch en verder; zuidwaarts naar de Zwaanse Brug en via Rechterstraat en Maastrichtsestraat verder naar het zuiden.

Lotgevallen kasteel Stapelen

In de eerste eeuwen van zijn bestaan heeft het kasteel turbulente tijden meegemaakt en is het meermalen belegerd en daarbij (zwaar) beschadigd. Zowel herstel als uitbreidingen en verbouwingen maakt het uitermate moeilijk om de complete bouwgeschiedenis vast te leggen en te beschrijven.

¹⁴⁸ Bron: **Jean Coenen, *Baanderheren, boeren & burgers*, 2004, Aeneas-Uitgeverij Boxtel (p. 219).**

¹⁴⁹ **Jean Coenen, *Baanderheren, boeren & burgers*, 2004 Aeneas-uitgeverij Boxtel (p. 218).**

Maarten van Rossum houdt huis in Boxtel

De beruchte veldheer **Maarten van Rossum** doet tijdens zijn strooptochten ook Boxtel aan. Dat gebeurt in het jaar 1543, waarbij hij onder meer kasteel Stapelen plundert en in brand steekt. Ook de Sint-Petruskerk moet het ontgelden¹⁵⁰.

Bezoek van prins Willem van Oranje

Op woensdag 3 december 1561 komt een nog jonge (28 jaar) prins **Willem van Oranje**, door een metgezel begeleid vanuit Beek (Prinsenbeek / Hilvervarenbeek?) naar Stapelen voor een bezoek aan de heer van Boxtel, op dat moment is dat **Jan II van Boxtel**¹⁵¹. De prins Van Oranje blijft er enige tijd logeren¹⁵². Zes jaar later, in april 1567, zal Willem van Oranje andermaal op Stapelen overnachten als hij op de vlucht is naar Duitsland.



< *Prins Willem van Oranje (geboren op slot Dillenburg 24-4 1533, vermoord te Delft, 10-7 1584). Lijspreuk: Je maintiendrai (ik zal handhaven). Schilderij uit 1580 door Adriaen Thomasz. Key (Rijksmuseum).*

Willem van Oranje wisselt tijdens zijn leven driemaal van religie. Hij wordt luthers opgevoed, wordt op zeker moment - het kwam de familie ten goede - katholiek en nadat hij met de katholieke koning van Spanje had gebroken, wordt hij bij zijn laatste huwelijk calvinist.

Jan II van Horne is sinds ca. 1552 heer van Boxtel en op dat moment 30 jaar oud. Jan II van Boxtel is tevens **graaf van Bassigny** (sinds 1599)¹⁵³.

Periode Tachtigjarige Oorlog of De Nederlandse Opstand (1568-1648)

Deze begint de facto als een strijd tussen de **Habsburgse Nederlanden** en het **Spaanse Rijk** onder koning **Philips II**. Aanvankelijk werken alle zeventien gewesten samen tegen de gemeenschappelijk vijand Spanje. We zien echter dat na 1576 de Noordelijke (protestantse) en zuidelijke Nederlanden (katholiek gebleven) provincies uiteengroeien. In 1588 scheidt de **Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden** zich af van Philips II en gaan hun eigen weg. Zo wordt Brabant decennialang strijdtoneel en heeft veel te lijden van oorlogsgeweld, inkwartieringen, vorderingen van voedsel en materiaal van wisselende troepen en van plunderingen van muitende en deserterende soldaten. Pas met de **Vrede van Münster** in 1648 komt er meer rust,

¹⁵⁰ **Piet Dorenbosch**: *de boxtelse St.-PETRUS*

¹⁵¹ **Jan van Horne** (1531-1606), heer van Boxtel van 1552 tot 1578.

¹⁵² **J.J.E.M. (Hans) de Visser**: *Boxtel: een heerlijkheid tussen twee heren*, 2013, blz. 294.

¹⁵³ **J.J.E.M. (Hans) de Visser**: *Boxtel: een heerlijkheid tussen twee heren*, 2013, blz. 259, 268, 269

doch wordt het katholiek gebleven Brabant sterk beknot in haar mogelijkheden: het wordt rechtstreeks bestuurd door de Staten-Generaal.

Alle bestuurs- en openbare functies moeten voortaan worden vervuld door belijders van de ware religie: **Nederduits Gereformeerd** (Politieke Reformatie). Onder meer katholieken worden ernstig gehinderd in de beleving van hun geloof, zij raken hun eigen kerken kwijt. In Brabant kunnen al deze bepalingen eerst definitief en algemeen worden doorgevoerd na 1648.

Deze ongelijkheid en knechting zal duren tot het jaar 1794, als samen met Franse troepen ook een legioen eerder gevluchte Nederlandse patriotten, onder aanvoering van generaal **Herman Willem Daendels** in het zuiden van het land arriveren. Kort nadien (1795) ontstaat de **Bataafse Republiek** en drie jaar later (1798) krijgt Nederland haar eerste, grondwet: **De Staatsregeling**. Die bepaalt onder meer dat alle religies gelijkwaardig zijn en alle 'heerlijke' rechten worden afgeschaft. In Brabant krijgen op veel plaatsen de katholieken hun overwegend verwaarloosde of beschadigde kerken terug. Zo ook te Boxtel waar de katholieken hun Sint-Petruskerk terugkrijgen, waarvan het schip sinds februari 1684 ingestort is. In de jaren zestig van de zestiende eeuw vormt kasteel Stapelen tot tweemaal toe een vluchtoord voor kartuizer monniken die zijn verdreven uit hun nederzetting te Vught: **Sophia**¹⁵⁴. Op het moment dat er op de kasteelbrug wordt gevochten met muitende Spaanse soldaten, vluchten de kartuizers aan de andere zijde door de kasteelgracht...

In het jaar 1603 veroveren Spaanse troepen het kasteel.

Na afloop van het **Twaalfjarig Bestand** (1609-1621) vindt er wederom een belegering van kasteel Stapelen plaats.

Tijdens het beleg van 's-Hertogenbosch door prins **Frederik Hendrik** in 1629, komt, op bevel van aartshertogin **Isabella** (namens de Spaanse koning en derhalve tegenstander van prins **Fredrik Hendrik**) graaf **Hendrik van den Bergh** met zijn leger naar de Meierij, in een poging 's-Hertogenbosch te ontzetten. Zijn manschappen worden ondergebracht in het gebied tussen Liempde, Boxtel en Vught. Zelf neemt Van den Bergh, tezamen met de graaf **Salazar**¹⁵⁵ en 200 militairen hun intrek op kasteel Stapelen¹⁵⁶. Van den Bergh laat kasteel Stapelen versterken door het opwerpen van aarden wallen, die nadien weer worden geslecht¹⁵⁷.

Kasteel Stapelen is echter slecht bezet. Op 9 juli 1629 verlaat het leger van **Van den Bergh** zijn kampement in Haaren en verplaatst zich naar Boxtel, waar het enige dagen, zonder iets te doen te hebben, bivakkeert op de heide. Het maakt een weinig krijgshaftige indruk. Mede door desertie is de sterkte gekrompen van

¹⁵⁴ Klooster **Domus Sanctae Sophiae Constantinopolitanae**, Taalstraat Vught, gesticht 1471, afgebrand in 1477.

¹⁵⁵ Spaans officier

¹⁵⁶ J.J.E.M. (Hans) de Visser: Boxtel: een heerlijkheid tussen twee heren, 2013 blz. 37

¹⁵⁷ Algemeen Handelsblad, 5 oktober 1876

ongeveer 23.000 tot omstreeks 15.000 man. De plannen voor het ontzetten van 's-Hertogenbosch falen en Staatse troepen ontzetten het Boxtelse kasteel¹⁵⁸.

Medio september 1579 wordt kasteel Stapelen kortstondig bezet door de bevelhebber der staatse troepen, **Hohenlohe**¹⁵⁹.

In september 1581 wordt het belegerde kasteel te Boxtel ontzet¹⁶⁰

De kapitein **Van der Sterre** commandeert begin 1586 het garnizoen te Boxtel tot de plaatselijke heer er, op kosten van de Meierij, een eigen garnizoen legt¹⁶¹.

Op 28 oktober 1603 geeft Boxtel zich, zonder één schot te hebben gelost, over en **Maurits** legt er daarna dertig man onder bevel van de heer van Lokeren, die een broer is van de heer van Boxtel¹⁶².

Het kasteel van Boxtel, met een garnizoen van 25 man, staat medio 1603 onder supervisie van de gouverneur van 's-Hertogenbosch.

Daar kiezen medio juni en augustus 1603 de muiters van Hoogstraten hun tijdelijke hoofdkwartier. Hun reden daarvoor:

daer de plaetse vaster ende tegen een haestlich aenloop beter versekert was... ¹⁶³

Aan het begin van het Bestand telt het Boxtelse Koningsgarnizoen 27 soldaten¹⁶⁴.

Als in 1629 het beleg van 's-Hertogenbosch aanvangt, wordt kasteel Stapelen bezet door de graaf van **Salazar**, die er 200 manschappen stationeert¹⁶⁵.

Franse Zonnekoning in Boxtel

In rampjaar 1672 (volk redeloos, de regering radeloos en het land reddeloos) verblijft de Franse **Zonnekoning (Lodewijk XIV)** gedurende tien dagen - van 17 tot 27 juli - op Stapelen. Omstreeks 130 jaar later gaat in Boxtel nog de mare rond dat koning Lodewijk zelf de toren van de Boxtelse Sint-Petrustoren zou hebben beklommen om

¹⁵⁸ **Peter de Cauwer: *Tranen van Bloed, het beleg van 's-Hertogenbosch en de oorlog in de Nederlanden,***

1629, University Press, Amsterdam, 2008, ISBN 978.90.8964.016.1

¹⁵⁹ Leo Andriaenssen: *Staatsvormend geweld, overleven aan de frontlinie in de Meierij van 's-Hertogenbosch 1572-1629*, ISBN 978-90-70641-82-5, Stg. Zuidelijk Historisch Contact, Tilburg, 2008, blz. 98

¹⁶⁰ idem (17); blz. 103

¹⁶¹ idem (17), blz. 109

¹⁶² **Leo Andriaenssen: *Staatsvormend geweld, overleven aan de frontlinie in de Meierij van 's-Hertogenbosch 1572-1629***, ISBN 978-90-70641-82-5, Stg. Zuidelijk Historisch Contact, Tilburg, 2008, blz. 111

¹⁶³ idem (20), blz. 111

¹⁶⁴ idem (20), blz. 111

¹⁶⁵ idem (20), blz. 111

van bovenaf door zijn verrekijker de stad 's-Hertogenbosch te aanschouwen, die hij wil belegeren en bij die aanblik maar besluit dit plan te laten varen¹⁶⁶.



*Koning Lodewijk XIV van Frankrijk. Hier op een schilderij uit 1661.
Elf jaar later zal hij ruim een week op kasteel Stapelen verblijven.*

¹⁶⁶ **Stephanus Hanewinckel** (1766-1856): *Reize door de Majorij van 's-Hertogenbosch in den Jaare 1798.*



< Ds. Stephanus Hanewinkel (1766-1856) maakt meerdere voetreizen. Ook door de Meierij van 's-Hertogenbosch. Hij draagt daarbij altijd - voor zijn veiligheid - een zakpistool in zijn reistas bij zich... Van zijn reizen houdt hij een verslag bij. Zijn vrouw, Alida Johanna Clara von Schmidt auf Altenschadt wordt in Boxtel geboren. Tijdens een bezoek aan Boxtel tekent hij het verhaal op hoe de Franse koning Lodewijk XIV in 1762 de Sint-Petrustoren zou hebben beklommen...

Maart 1744: hoog bezoek overnacht op kasteel Stapelen

Medio maart 1744 is aartshertogin **Maria-Anna**, *Gouvernante Generale van dese Nederlanden*, samen met haar gemaal prins **Karel van Lotharingen** en gevolg vanuit 's-Gravenhage op reis naar het zuiden. Het hoge gezelschap zou eigenlijk via 's-Hertogenbosch reizen en daar ook overnachten, ware het niet dat hoog water en een sterke wind hen dwingt een andere route te kiezen. Zo komen zij - waarschijnlijk zondag 25 maart 1744 - via Nistelrode, Veghel en Schijndel naar Boxtel. Zeer waarschijnlijk stuurt men een snelbode vooruit, teneinde de rentmeester van kasteel Stapelen te informeren inzake het naderende bezoek.

Dat zal ongetwijfeld dikke paniek hebben gegeven om het kasteel in (zeer) korte tijd geschikt te maken voor de ontvangst van de hoge gasten en hun gevolg. Hoe dan ook, over hun verblijf te Boxtel vermeldt de bron

*alwaer dat Vorstel. Paer, op het Kasteel logeerende, 's avonds in 't publiq gesoupeert heeft. Maandag (26 maart) vertrokken zy van daer verder op Oosterwijk, Tilburg, Breda, Groot-Sundert, etc*¹⁶⁷.

...om dat het water hier rondom zeer hoog stond, zynde dezelve route genomen over Niffelroy, Veghel, en Schyndel op **Boxtel**, alwaer dat Vorstel. Paer op het Kasteel logeerende, 's avonds in 't publicq gesoupeert heeft, maandag vertrokken zy van daer verder op Oosterwyk, Tilburg, Breda, Groot-Sundert, &c. De Aerts-Hertoginne is een

¹⁶⁷ 's-Gravenhaagsche Courant, 30 maart 1744



Reygerye bij kasteel Stapelen, Boxtel

In 1760 was bij het water op kasteel Stapelen een gebouwtje aanwezig dat Reygerye heette. De heren van Boxtel hielden reigers, mogelijk voor de visvangst.

Is deze reiger in de gracht van kasteel Stapelen een nazaat van de 18e eeuwse reygerye?

Bron: Coenen, Jean: Baanderheren boeren & burgers, blz. 248



De hierboven vermelde Reygerye lag mogelijk op ene perceel dat thans Dommelbimd heet.

Op den 13 December 1771 's Morgens ten 9 Uuren zal A. W. TYBOSCH als Rentmeester van S. D. H. dien Heere Prince van SALM KIRBOURG in deszelfs Vrije Baronnie van BOXTEL Publicq en voor alle Man Verkoopen een groote en schoone party Schaarhout en Berken Boomen, alle geftaan omtrent het KASTEEL aldaar.

TE 's-HERTOGENBOSCH BY C. A. VILWEG, EN L. J. BRESSER, DEN 3. DECEMBER. 1771.

's-Hertogenbossche Courant, 3 december 1771: verkoop hout op kasteel Stapelen

Het DROST-AMPT der Baronny van Boxtel, benevens de DROST-PLAATS der Heerlykheid Liempde, beiden naast den anderen, in de Meyery, en naby 's Bosch gelegen, zyn vacant. Iemand die beide Officien willende ambiëeren en de favorable Conditien des aangaande weten, adresfere zich by Mr. W. M. ALTHUYSEN; Advokaat te 's Bosch, of by den Rentmeester G. BLES, op het Kasteel, te Boxtel voornoemt.

Rotterdamsche Courant, 13 april 1793. Het Drostambt in de Baronie van Boxtel en de Heerlijkheid Liempde is vacant. Het is slechts één jaar voor de inval van de Fransen in ons land en twee jaar verwijderd van de stichting van de Bataafse Republiek. Door strubbelingen tengevolge van de machtswisseling zit Boxtel een tijd zonder drossaard. De Laatste, door de heer van Boxtel benoemde drossaard, de jonge Paulus van Beresteyn (protestant) uit Den Bosch komt niet opdagen en zodoende wordt september 1795 Hendrik Verhees (rooms-katholiek) loco-drossaard¹⁶⁸.

¹⁶⁸ Hans Pel: op de kaart gezet Hendrik Verhees, Stichting Cultuurgeschiedenis Boxtel - Meierij
'Hendrik Verhees, 2007, ISBN 978-90-79076-01-7 (gebonden uitgave)

(§) Den Rentmr. BLES, zal terwyl Ingevolge arreté van het Comité de Legislation te PARYS de 29 Floreal 3 Jaar der Franse Republiek opgeheven is alle vervolgingen op de goederen aan deszelfs principaal Competeerende &c. — als daar toe gelast, publicq verkoopen EYKE SCHORS, En een groote party HOUT, dat zig vind afgekapt binnen de BOSSCHEN de PLAATSEN van BOXTEL en LIEMPDE, voor zoo ver 't selve Competeerd aan den Eygenaar, Ingevolge arreté voormeld. —
Den dag van verkoop, en tyd wanneer de Coopen te zien zullen Weezen zal nader bekend gemaakt worden.

's-Hertogenbossche Courant, dinsdag 9 juni 1795: verkoop eikenschors (run is gemalen eikenschors: looistof) partij hout door de protestantse rentmeester Govert Jacobus Bles, die in 1790 zijn vader Cornelis Bles in die functie was opgevolgd.

* * * Op Woensdag den 28sten December 1808, des morgens ten 10 uren, zal, ten huize van G. F. de Leyer, te Boxtel, G. J. Bles, in qualiteit als Rentmeester van den onmondigen Zoon van wijlen den Prinse van Salm Kyrbourgh, publick verpachten alle deszelfs visfcherijen, zoo onder Boxtel als Liempde, gelegen in de rivieren de Dommel, de Aa en Halswater, met de verdere visfcherijen, zoo als alle dezelve eertijds zijn verpacht gewest, ingevolge de verpachts-conditie, welke inmiddels voof een ieder te zien is bij voorn. Rentmeester, wonende te Boxtel.

Koninklijke Courant, 16 december 1808: verpachting visrechten Stapelen. Rentmeester is G.J. (Govert Jan) Bles.

Vondst wapenuitrusting uit tijd Maarten van Rossum

We schrijven april 1839. Het is kort voor het moment dat er, met het **Verdrag van Londen**, een einde komt aan een periode van negen jaar gedurende welke koning **Willem I** weigert om het verlies van België - dat zich in 1830 had afgescheiden van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden - te erkennen. Het land is bijna bankroet door de hoge defensiekosten: het veldleger bivakkeert gedurende die periode in Brabant. Ook in Boxtel zijn in die tijd veel militairen, paarden en materieel aanwezig. Begin 1839 wordt alsnog een aanval door de Belgen gevreesd. In Boxtel zelf en in de omgeving worden maatregelen getroffen. In Boxtel zelf worden een twaalfstal redoutes (veldversterkingen) opgeworpen. Een ervan ligt bij de *Komsche Hoeve*¹⁶⁹, op den weg van Oirschot, niet ver van het kasteel. Zaterdag 27 april 1839 wordt daar, onder leiding van de luitenant der Grenadiers **Van Daalen**, een gracht gegraven. Daarbij stuit men op een zowat complete wapenuitrusting uit de tijd van **Maarten van Rossum**: een helm, een kuras (borstharnas), piek, etcetera. De luitenant heeft kennelijk een goed historisch besef want hij laat de vondst bezorgen bij het **Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant**¹⁷⁰.

Gedonder inzake vermeend jachtrecht

Gerardus Bogaers heeft het idee dat hij, met de aankoop van Stapelen c.a., tevens het jachtrecht bezit op particuliere gronden van anderen. Hij plaatst palen rond het gebied waarvan hij van mening was dat hij het recht om te jagen bezit. Hij komt

¹⁶⁹ de **Komsche Hoeve** behoorde tot kasteel Stapelen

¹⁷⁰ Overijsselsche Courant, 7 mei 1839 / de vondst is AD 2015 niet bekend bij genoemd Genootschap..

daarover in aanvaring met een andere particuliere grondbezitter in Boxtel: **Hendrik van der Voort**, niet de eerste de beste. Die spant een rechtszaak aan tegen Bogaers. De rechter overweegt dat aan de hand van getuigenverklaringen dan maar eens - door Bogaers - bewezen moet worden dat de heer van Boxtel reeds vóór 1794 het recht op de jacht op particuliere gronden bezat. Dat recht zou volgens de rechter dan gedurende een tijdvak van meer dan dertig jaar, gelegen voor 1794, moeten hebben bestaan en wel *aanhoudend, ongestoord en zonder iemands tegenzegging*. Bogaers ziet geen kans daarvoor het bewijs te leveren. Derhalve sommeert de rechter hem om de geplaatste *jagtpalen* binnen 2 maal 24 uur te verwijderen...¹⁷¹

De uitspraak wordt door de rechtbank kennelijk als zeer gewichtig *op het stuk der Jagt* (uitoefenen van het jachtrecht) in algemene zin gezien, want deze casus wordt zeer uitgebreid in De Noord-Brabander van dinsdag 14 juni 1836 gepubliceerd.



Aanhef uitgebreide publicatie uitspraak en motivatie rechtbank inzake het geschil tussen Boxtelaar Hendrik van der Voort en Tilburger Gerardus Bogaers, eigenaar van kasteel Stapelen, in De Noord-Brabander van dinsdag 14 juni 1836

Aanleg spoorlijn: om het kasteel heen

Spoorwegen worden in principe in een rechte lijn aangelegd: bochten worden waar kan vermeden. Bij de plannen voor de aanleg van de spoorlijn tussen Boxtel en Eindhoven moeten ook gronden worden aangekocht en/of onteigend. Kennelijk vindt men het te duur om kasteel Stapelen aan te kopen en te slopen (!), want bij de plannen voor de aanleg is er sprake van:... *om met eene bogt langs het kasteel van*

¹⁷¹ Arnhemsche Courant, 15 februari 1838; Algemeen Handelsblad, 9 mei 1838

*Stapelen in de nabijheid van Boxtel tusschen die plaats en Boscheind door te gaan*¹⁷².

Aanvankelijk wil de familie Mahie geen grond afstaan voor de aanleg van de spoorweg. Kennelijk gaan ze uiteindelijk toch overstag voor de goede prijs die ze voor hun grond konden krijgen.¹⁷³

Mevrouw Mahie-de Ceva aanwezig bij oprichten Gildebonds Harmonie

Op maandag 8 juni 1908 wordt in herberg Sint-Cathrien in de Rechterstraat, ter hoogte van waar thans de Hema is gevestigd, een bijeenkomst gehouden voor de oprichting van een harmonie: **De Gilde Bonds Harmonie** (toenmalige schrijfwijze). Daarbij waren onder meer aanwezig kapelaan **C. Peters** van de Sint-Petrusparochie en mevrouw de weduwe **Mahie-de Ceva**¹⁷⁴ aanwezig. Hoewel hierover gegevens ontbreken is het niet onwaarschijnlijk dat men mevrouw Mahie had uitgenodigd omdat de harmonie een welgestelde beschermvrouwe kon gebruiken.

Periode Eerste Wereldoorlog

Prins Hendrik op bezoek in Boxtel

Dinsdag 29 oktober 1914 brengt prins **Hendrik**, echtgenoot van koningin **Wilhelmina**, een bezoek aan Boxtel¹⁷⁵. De Eerste Wereldoorlog is eerder dat jaar uitgebroken en hoewel Nederland er in slaagt neutraal te blijven, wordt het leger gemobiliseerd en een groot deel daarvan verblijft in Noord-Brabant. Ook in Boxtel verblijven troepen, die her en der worden ingekwartierd. aanvankelijk zijn dat er veel, evenals zeer veel, uit België afkomstige vluchtelingen. Het grootste gedeelte van laatstgenoemde groep wordt in de loop van dat jaar doorgesluisd naar de diverse opgerichte, zogeheten *vluchtoorden*, waaronder een te Uden.

Prins Hendrik bezoekt op genoemde datum in Boxtel eerst het klooster op **Duinendaal** en komt vervolgens naar kasteel Stapelen.

Daar is de ridderzaal kennelijk ingericht om eventuele gewonden op te vangen: de prins bezichtigt daar de bedden en gereedliggende verbandmiddelen. Daarna schenkt gastvrouw, **Maria Mahie-de Ceva**, enige verversingen en wordt er door het hoge gezelschap - de prins wordt vergezeld door onder andere burgemeester **Gijsen**¹⁷⁶ van Boxtel - enige tijd gerust. Daarna vertrekt de prins met gevolg richting Eindhoven.

Kort nadien wordt het kasteel verkocht.

¹⁷² Nederlandsche Staatscourant, 30 december 1862

¹⁷³ **Jean Coenen**: *Baanderheren, boeren & burgers*, Aeneas-uitgeverij Boxtel, 2004,. blz.305

¹⁷⁴ **Piet van Oers**, *Muziek in Boxtel, geen onbeschreven blad*, 2008 *p. 11,12)

¹⁷⁵ Nieuwe Tilburgsche Courant, donderdag 1 oktober 1914

¹⁷⁶ **Antonius Josephus Gijsen** (1860-1929). Was aanvankelijk KNIL-officier (infanterie) Neemt deel aan de **Atjeh**-oorlog. Wordt tweemaal zwaargewond en wordt afgekeurd. Is nadien op verschillende plaatsen burgemeester, o.a. te Boxtel, waar hij in **Villa Catharina** aan de Bosscheweg woont. Zijn zuster **Marie Gijsen** is romanschrijfster en woont een tijd bij hem in Boxtel.

Start zwemwedstrijd cavalerieofficieren bij Rode Brug

Op dinsdag 31 juli 1917 wordt door een twaalfstal officieren der Cavalerie een zwemwedstrijd gehouden in de Dommel. De wedstrijd, over ongeveer 1.500 meter, begint bij de **Rode Brug** op Stapelen en eindigt bij de sluis bij het moleneilandje van het watermolencomplex in de Molenstraat¹⁷⁷.

Op de Zwaanse Brug staat de muziekkapel van het **1e Regiment Huzaren** te spelen en na afloop vindt er op de Markt nog een concert op de kiosk plaats¹⁷⁸.

Overstromingen omsluiten het kasteel

Vóór de aanleg van het afwateringskanaal komt het geregeld voor dat bij overstromen van de Dommel ook kasteel Stapelen wordt ingesloten door het hoge water. De nabij gelegen spoorlijn verdwijnt dan nog net niet onder water¹⁷⁹...

Binnenplaats kasteel sfeervolle (lust)hof der kunsten en religieuze bezinning

De sfeervolle binnenplaats van kasteel Stapelen is sinds vele jaren van tijd tot tijd de plek waar muziek-, toneeluitvoeringen en religieuze manifestaties plaatsvinden.



Hierboven een fotografisch drieluik dat een beeld geeft van de eerste processie vanuit Eindhoven naar het Heilig-Bloed in Boxtel, op de Heilig-Sacramentsdag 1916. Links en rechts een beeld van de drukte op de kasteelgrachtbrug, in het midden zicht vanaf een vol binnenplein op de kapel¹⁸⁰. De Bloeddoeken bevinden zich dan nog in het Belgische Hoogstraten. Op dat moment geldt er nog een processieverbod voor openbaar gebied. Kasteel Stapelen was vanaf het Boxtelse spoorwegstation gemakkelijk en in korte tijd bereikbaar.

¹⁷⁷ De sluis kan worden gesitueerd op de plek waar thans de brug begint aan de zijde van de Mgr. Wilmerstraat.

¹⁷⁸ Tilburgsche Courant, vrijdag 3 augustus 1917

¹⁷⁹ Nieuwe Tilburgsche Courant, 5 januari 1926

¹⁸⁰ Katholieke Illustratie no., 40 van 8 juli 1916

Zondag 20 juni 1928 is er een processie in Boxtel die als begin- en eindpunt de tuin van kasteel Stapelen heeft. Men verwacht tien- tot vijftienduizend deelnemers met veel vaandels en banieren, alsmede twintig harmonieën¹⁸¹.



Sacramentsprocessie trekt door park van Stapelen.

¹⁸¹ Tilburgsche Courant, 23 juni 1928



Reeds ruim vóór de Tweede Wereldoorlog worden op Stapelen opluchtspelen opgevoerd (Bron: De Indische Courant, 23-8-1930)

Muziekconcours in tuin Stapelen

Pinksteren 1933 vindt in de tuin van Stapelen, bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de **R.K. Gildenbondsharmonie**, een groot internationaal concours plaats voor fanfare- harmonie- en symfoniegezelschappen. Er nemen 26 muziekkorpsen aan deel¹⁸².

Periode Tweede Wereldoorlog

De Duitse bezetter heeft tijdens de oorlog ruimte nodig om militairen onder te brengen, zo ook in Boxtel. Missiehuis Sint-Theresia biedt ruimschoots onderdak. De priesterstudenten moeten uitwijken naar andere locaties, verspreid over het land. In augustus 1944 - de geallieerden zijn ruim twee maanden eerder in Normandië geland en bezig met hun opmars - wordt nog een **Jeugdstormkamp** van de **NSB** in Boxtel gehouden. Hier nemen een paar honderd jongens en meisjes aan deel¹⁸³. Zij krijgen onderdak in Sint-Theresia. Zoals reeds gezegd, ook Duitse militairen zijn er ingekwartierd, waaronder dr. en later professor **Hans Klotz**, die vanaf enig moment ook in **Villa Catharina** verblijft. Hem wordt, op zijn verzoek, een standplaats toegewezen waar een goed kerkorgel voorhanden is.

Klotz is musicus, musicoloog, Bach- en orgelkenner. Hij leert in de Sint-Petruskerk

¹⁸² Limburgsch Dagblad 6 juni 1933

¹⁸³ Volk en Vaderland, 25 augustus 1944

het **Smitsorgel** (1842) kennen en waarden. Van deken **Jos van Besouw** hoort hij echter dat het instrument niet veel (meer) voorstelt: het is versleten en dringend aan vervanging toe. Dat was althans de mening van een commissie van orgeldeskundigen die het orgel kort vóór aanvang van de oorlog inspecteerde. Klotz weet Van Besouw te overtuigen dat het orgel weliswaar gerestaureerd moet worden, doch zeker niet versleten is en... misschien wel het sterkste argument voor behoud: het heeft zeer bijzondere kenmerken, waaronder de magnifieke klank. Het is niet ondenkbeeldig te veronderstellen dat zijn mening er toe leidt dat het instrument na de oorlog niet verdwijnt, doch begin jaren vijftig wordt gerestaureerd¹⁸⁴.



Opvoering van het Heilig-Bloedspel op het kasteelplein op een zonnige zondagmiddag, 25 mei 2013.

Bezittingen baron van Boxtel

We hebben ons in dit artikel beperkt tot het kasteel van Stapelen en directe omgeving (park). Tot 1794 zijn de bezittingen van de baron van Boxtel zeer uitgebreid: huizen en percelen grond tot in Boxtel binnen (centrum) toe. Veel landerijen en hoeven in het buitengebied; de twee dubbele watermolen op Dommel en Smalwater aan het **Gareneindje** (nu: Molenstraat), vermoedelijk het grootste watermolencomplex van Noord-Brabant; de Kasterense watermolen, een standerdmolen (Molenweiden): het is allemaal bezit van de baron. Tel daarbij een aantal heerlijke rechten: collatierecht¹⁸⁵, tiendrecht¹⁸⁶, cijnsrecht, rechtspraak, benoemen bestuurders, vis- en jachtrechten, banrecht (molens). Tussen 1819 en 1915 verandert Stapelen met alle bijbehorende bezittingen in Boxtel en Liempde vier keer van eigenaar. Gaandeweg raken zo ook de, buiten park en kasteel gelegen bezittingen versnipperd: ze komen langzamerhand in handen van meerdere eigenaren.

Adellijke titels

De heren van Boxtel zien we door de loop der geschiedenis hun invloed (buiten Boxtel) steeds meer uitbreiden. Dat komt, mede, doordat welgestelde partijen met elkaar trouwen en zo hun rijkdom en invloed uitbreiden. Zo wordt de soeverein van

¹⁸⁴ **Ruud van Nooijen, SKB: een halve eeuw muziek in Boxtelse kerken**, 2015, Stichting Kerkconcerten Boxtel

¹⁸⁵ recht om geestelijken te benoemen

¹⁸⁶ recht op ééntiende deel van oogst/vee etc.(een zeer oude wijze belastingheffing: wordt in de bijbel reeds genoemd).

Boxtel, behalve **baron** van Boxtel en **seigneur** (heer) van Liempde , tevens **prins**, van hoge adel derhalve.

Als na de dood, juli 1794, van de laatste *echte* heer van Boxtel **Prins Frederik III van Salm-Kyrbourg** door de gevolgen van onder meer de Franse Revolutie, de denkbeelden der **Verlichting** door Europa worden verspreid en ingang vinden, is het gedaan met heerlijke rechten: deze worden overal vervallen verklaard. Vreemd genoeg zal het tiendrecht in ons land nog voortbestaan tot het begin van de 20e eeuw. De eerste eigenaar van Stapelen, na het **Ancien Régime**, **Onno Adolphe Marc Guillaume de Senarclens de Grancy**, of heer van Haanwijk, is op het moment dat hij kasteel Stapelen c.a. in 1819 koopt, vijf jaar eerder door koning Willem I als **jonkheer** in de adelstand verheven (nieuwe adel). Drie jaar later wordt hij **baron**.

De Senarclens de Grancy verwerft zijn titel derhalve niet door de aankoop van Stapelen.

De 19e eeuwse eigenaren van nadien, **Bogaers** en **Mahie** zijn van oude, noch van nieuwe adel (ingesteld door koning **Lodewijk Napoleon**, voortgezet door koning **Willem I**). Door de aankoop van Stapelen verwerven zij geen enkele titel of recht om een titel te gebruiken. Formeel mogen zij zich derhalve geen baron, heer of baronesse (laten) noemen. Wellicht dat prestigieuze overwegingen wel degelijk meespelen bij de aankoop van Stapelen door Bogaers en Mahie. Zo laat Bogaers, na aankoop van Stapelen een familiewapen ontwerpen. Mahie doet dat ook en laat zich graag de benaming *Mahie van Boxtel en Liempde* welgevallen. Zelfs de weduwe van zijn zoon Gerard, Maria Mahie-de Ceva , en dan zijn we al een heel eind in de tweede helft van de 19e eeuw en zelfs begin 20e eeuw, laat zich graag aanspreken of aanduiden met baronesse, een titel die haar niet toekomt. Zelfs haar dochter, **Maria Eugenie** spreekt - dan reeds wonende in Vught - in een krantenadvertentie voor een dienstbode van **Mahie van Boxtel en Liempde**. Met de komst van de paters Assumptionisten, begin 1915, is dat probleem voorgoed opgelost.

KERKNIEUWS.

Processie te Boxtel.

Men schrijft ons uit Boxtel :

Wanneer wij in herinnering brengen, dat ook dit jaar op Sacramentsdag de gelegenheid zal worden opengesteld, om van uit Boxtel in processie op te trekken naar de plaats waar het groot wonder van het heilig bloed plaats greep, n.l. de kapel op de binnenplaats van het kasteel, toebehoorend aan **Douairière Mahie** van Boxtel en Liempde, ten einde de pelgrims de gelegenheid te geven hun eerbied en hulde te bewijzen aan het H. Sacrament, dan kan het wel niet anders of wij verwijlen met onze gedachten een jaar terug, toen deze plechtigheid een zoo verheven, doch tevens diep weemoedig verloop had.

De Tijd, zaterdag 25 mei 1907

Krantenbericht uit het begin van de twintigste eeuw. Maria Mahie-de Ceva is sinds een klein jaar 'gewoon' weduwe. Niettemin wordt ze in dit bericht aangeduid als 'douairière Mahie'. Douairière is een, tegenwoordig in onbruik geraakte, titel voor een adellijke weduwe. Hiervan is echter geenszins sprake. Mevrouw Mahie, noch haar man Gerard zijn van adel.

Ook andere kwesties die zich in deze periode voordoen wijzen er op dat de eigenaren **de Senarclens de Grancy**, **Bogaers** en **Mahie** nog niet helemaal hadden begrepen dat de *heerlijke* tijden toch echt voorbij waren. We doelen daarbij op de kwestie inzake

- het collatierecht dat zich bij de Senarclens de Grancy voordeed;
- recht op beschikken over verblijfplaats Heilig-Bloeddoeken door mevrouw Mahie-de Ceva;
- jachtrecht bij Bogaers.

5. TOEKOMSTPLANNEN: STADSLANDGOED STAPELEN

De eigenaren, tevens bewoners van kasteel Stapelen, de paters Assumptionisten zijn al langere tijd bezig na te denken over de toekomst van kasteel Stapelen. Hun orde is sterk vergrijsd en er is nauwelijks of geen aanwas meer. Stapelen fungeert al gedurende langere tijd als rusthuis van paters die terugkeerden uit missiegebieden. Anno 2015 verblijven nog een zevental paters op Stapelen. Ook paters die terugkeren naar Nederland krijgen hier een plek om te wonen.

Teneinde alles te kunnen financieren is onder meer het plan opgevat om nieuwbouw te realiseren onder meer op het perceel waar voorheen de zusters Oblaten van de Assumptie verbleven. Daar wil men een algemeen verzorgingstehuis gaan bouwen. Daarvoor zal dan het voormalige klooster worden gesloopt en vervangen door grotere en vooral ook hogere, nieuwbouw. Uit de daarmee te verwerven inkomsten wil men Stapelen in stand houden. Inmiddels is oppositie van omwonenden ontstaan vanwege de verwachte massieve en hoge bouw die nieuwbouw zal opleveren.

Het kasteel geven de paters dan grotendeels vrij voor andere doeleinden. Om een en ander in goede banen te leiden is in 2013 een nieuwe stichting opgericht: de **Assumptie-Stichting**, met een leek, **Sjaak Beirnaert**, als directeur. Sjaak komt uit Zeeland en studeerde theologie.

Met de hiervoor vermelde plannen willen de paters ook hun dankbaarheid tonen aan de Boxtelse gemeenschap, waar ze dit jaar (2015) honderd jaar wonen en werken. In de naaste toekomst worden kasteel en park een trefpunt voor cultuur, historie, kunst. Het kasteel zal ook een beperkte horecafunctie krijgen.

Gesprekken met derden leiden vervolgens tot het idee **Stadslandgoed Stapelen** te realiseren met een hoge belevingswaarde. Diverse partijen schuiven aan. Daaronder ook de groep mensen (**Stichting Dommelbind**) die bezig is met het realiseren van het Natuurgebied **Dommelbind**. Maart 2013 komt maar liefst 6,5 ha landbouwgrond in de directe omgeving van Stapelen in de verkoop. Enige buurbewoners zien direct het belang (natuurwaarden) van het gebied in. Dat zijn **Sylvia van Gulik** en **Toine Cooijmans**, later voegt zich **Joost van Liebergen** bij hen. Zij steken de koppen bij elkaar om te zoeken op welke wijze dit gebied behouden kan blijven voor natuurbeleving. Op de valreep wordt een tijdelijke oplossing gevonden doordat de aankoop wordt voorgefinancierd door **Brabants landschap (Stichting Het Noordbrabants Landschap)**. Met aankoop, inrichten en beheer voor de komende tien jaar is een bedrag gemoeid van 295.000 euro. Genoemde buurtbewoners verenigen zich in de **Stichting Dommelbind**. Tot één januari 2015 hebben ze de tijd het benodigde geld bijeen te sprokkelen...

Door het uitgeven van certificaten van duizend euro en het verwerven van subsidies, ziet men kans het benodigde geld tijdig bijeen te brengen. Voorwaar geen kleine prestatie. Maandag 7 september 2015 vindt de officiële overdracht plaats door **Brabants Landschap: Stichting Dommelbind** krijgt de gronden dan officieel in eigendom. De activiteiten van genoemde stichting trekken ook landelijk

(politieke/bestuurlijke) aandacht. Bij de overdracht zou staatssecretaris **Sharon Dijksma** (Economische Zaken, Partij van de Arbeid) aanwezig zijn, doch door de tussenkomst van een dringender aangelegenheid moest zij verstek laten gaan. Het door Stichting Dommelbind genomen initiatief is voor haar een uitstekend voorbeeld van hetgeen zij voorstaat met haar motto *Natuur door, van en voor burgers*.

Het hiervoor genoemde samenwerkingsverband met nog andere partijen ten aanzien van de vorming van stadslandgoed Stapelen heeft tot doel om elf percelen samen te smeden (met behoud van de rechten van de respectievelijke acht eigenaren) tot één stadslandgoed, met een totale grootte van vijftwintig ha.

Dinsdagavond 24 februari 2015 wordt een zogeheten beeldvormende raadsvergadering gehouden, niet in de raad- doch in de ridderzaal van kasteel Stapelen. De toekomst zal uitwijzen hoe aan alle plannen concreet invulling zal worden gegeven.

We schrijven inmiddels december 2015 en sinds kort is de samenwerking tussen de directeur Assumptiestichting, **Sjaak Beirnaert** en de paters Assumptionisten - door een vertrouwensbeuk - geëindigd. Hierbij spelen problemen rond de invulling van het plan voor een nieuw te bouwen verzorgingstehuis een prominente rol. Hiermee komt ook de invulling van het plan **Stadslandgoed Stapelen** in gevaar, omdat realisering van het verzorgingstehuis aan de Prins Hendrikstraat essentieel onderdeel in de keten is teneinde het statlandgoed te kunnen realiseren. De toekomst zal uitwijzen hoe het verder gaat.

*dinsdagavond
24-2 2015*

19.15-21.15 uur



*ridderzaal
kasteel
Stapelen
Boxtel*

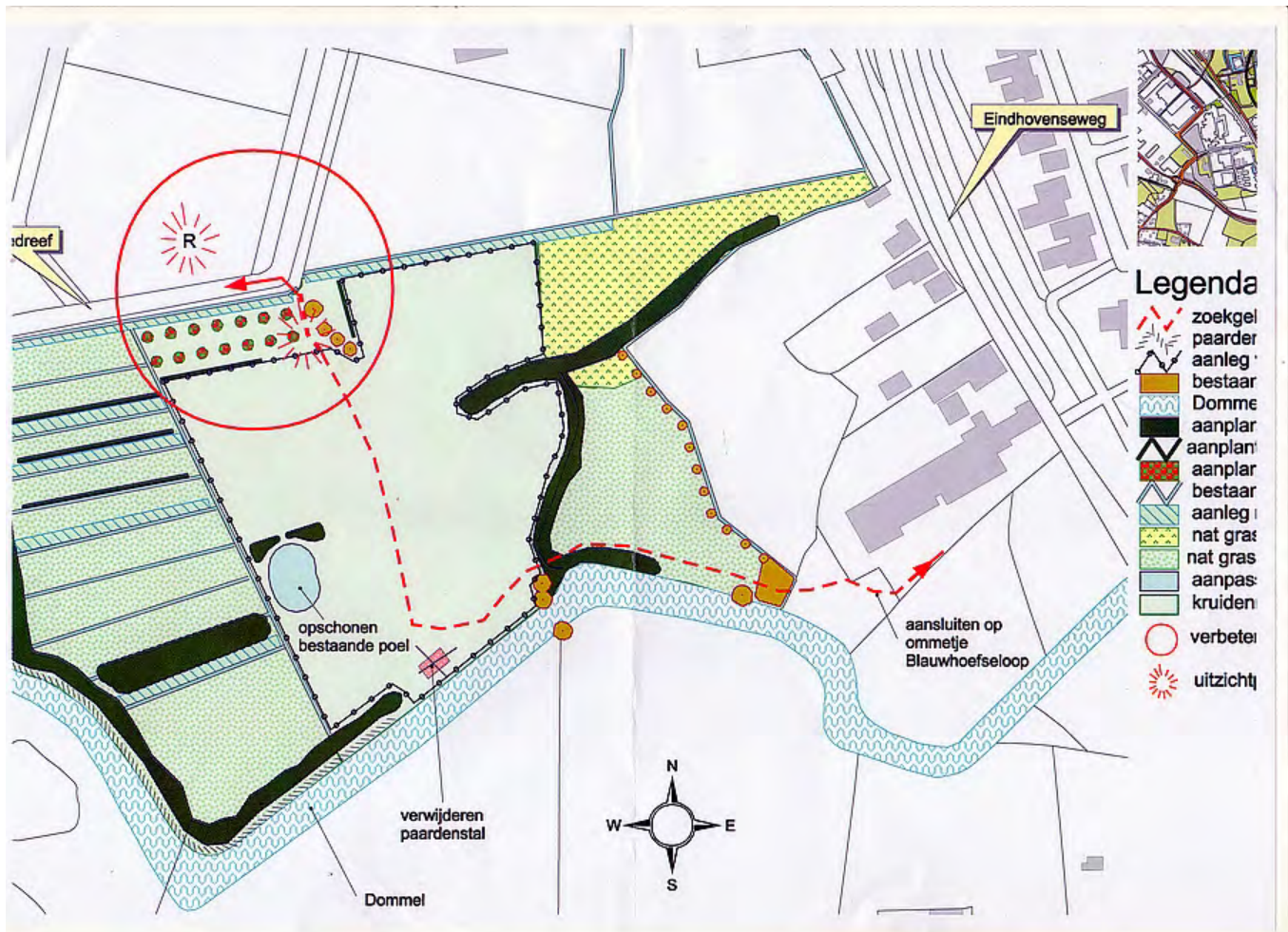


Beeldvormende raadsvergadering inzake plan STADSLANDGOED STAPELEN. Tevens toegankelijk voor overige geïnteresseerden. Avondvoorzitter: Maria van den Hoven (INbox). Foto boven achter tafel v.l.n.r.: Jacques Beirnaert, Stapelen; Peter van de Wiel, wethouder; Maria van den Hoven, avondvoorzitter; Theodoor van Leeuwen, adviseur communicatie. De Ridderzaal was geheel gevuld.

Foto rechts onderaan van links naar rechts: Sjaak Beirnaert, directeur van de Assumptiestichting; wethouder Peter van de Wiel.

Vanuit een andere hoek worden - zeer recent: medio mei 2015 - plannen gemaakt om in een stukje van het park bij het kasteel, in de omgeving waar ook vroeger openluchtspelen werden opgevoerd, een openluchttheater te realiseren. De plannen verkeren nog in een pril stadium, doch wie weet...

Medio februari 2016 is een Actiegroep *Nee tegen hoogbouw Stapelen* bezig met voeren van actie tegen de verwachte massale en hoge nieuwbouw die naar hun verwachting zal ontstaan bij realisatie van de nieuwbouwplannen. Speerpunt daarbij is hun streven om het kloostergebouw te behouden als monument (Bossche School). Daartoe organiseren zij onder meer een lezing op woensdagavond 2 maart 2016.



Kaartje van natuurgebied Dommelbimd, dat door de gelijknamige stichting werd veiliggesteld. Brabants Landschap financierde de aankoop (€ 295.000,-) voor. Door verkoop van certificaten ten bedrage van € 1.000 aan particulieren en door fondsenwerving was verwerving van het gebied begin 2015 mogelijk. Het kaartje toont de begrenzing van het gebied alsmede de plannen voor (her)inrichting.

Lezing door Adriaan van Abeelen

Woensdagavond vindt 1 april 2015 vindt in de ridderzaal een lezing plaats door oud-Boxtelaar **Adriaan van Abeelen** (68) over de resultaten van zijn onderzoekingen tussen 1964 en 1969. Hiervan maakten opgravingen onderdeel uit, die hij uitvoerde, samen met leerlingen van het **Jacob Roelandslyceum**. Van die opgravers van destijds zijn er die avond een aantal aanwezig. Adriaan is tevens voorzitter van **Stichting Het Groene Hart** en daarmee reeds decennialang voorvechter voor behoud van natuur- en cultuurhistorische waarden in onze provincie.



Adriaan van Abeelen geeft uitleg over de resultaten van zijn opgravingswerkzaamheden op het terrein van kasteel Stapelen in de jaren zestig van de vorige eeuw. Gezeten achter laptop: Dik Bol, voorzitter Heemkundekring Boxtel.

Voor een goed gevulde ridderzaal houdt Adriaan zijn lezing, ondersteund door (analoge) foto's die door hem zijn gedigitaliseerd en door middel van stitchen tot grotere overzichten zijn getransformeerd. Zijn rapport van toen verdween na eerdergenoemd onderzoek in een lade van zijn bureau. Het verzoek om deze lezing te verzorgen doet bij hem het idee herleven om het verhaal uit te werken en te publiceren. We zien hier graag naar uit! Het idee ontstond bij **Dik Bol**, voorzitter **Heemkundekring Boxtel**, die bezig is met het samenstellen van een expositie over Stapelen. **Sjaak Beirnaert (Assumptiestichting)** vernam van een en ander en kwam met het idee Adriaan alvast een lezing te laten verzorgen over zijn onderzoeksresultaten uit de periode 1964-1969.

Feest op Stapelen

Medio mei tot en met juli 2015 zijn er in het kasteelpark een groot aantal manifestaties, waaronder een aantal rondleidingen door park en kasteel. Dit artikel ontstaat teneinde te dienen als extra achtergrondinformatie voor de gidsen die de rondleidingen verzorgen. In genoemde periode is in het park een spiegel tent geplaatst: een voormalige, uit België afkomstige, danstent (*Bon Salon*) uit 1932.



Zondag 17 mei 2015, de spiegeltent - een van oorsprong Belgische danstent uit 1932 - in het park van kasteel Stapelen.

Ook de paters Assumptionisten zèlf laten zich niet onbetuigd. Pater **Arno Burg** schrijft een boek over de aanwezigheid van zijn orde in Nederland. Het is een 183 pagina's tellend werk, voorzien van veel afbeeldingen, geworden¹⁸⁷.



¹⁸⁷ **drs. Arno Burg**, *Nederlandse Assumptie 1915/2015*, Assumptiestichting Boxtel 2015
ISBN 978-90-812436-5-0 NUR 680

Afsluiting viering eeuwfeest

De paters Assumptionisten sluiten de viering van het feest van hun honderdjarig verblijf op het Boxtelse kasteel Stapelen af met een eucharistieviering in de Sint-Theresiakerk te Lennisheuvel die begint om 16.00 uur op zaterdag 21 november 2015. Na afloop is er koffie met gebak voor de deelnemers in het tegenover de kerk gelegen café/zaal 't Voske.

Tekst: Ruud van Nooijen

Foto's:

- **Christ van Eekelen** (Heemkundekring Boxtel)
- **Hannie van Schijndel**
- **Ruud van Nooijen**

Met dank aan:

- * **Hannie van Schijndel** (VVV)
- * **Christ van Eekelen** (Heemkundekring Boxtel)
- * **Karin van Vugt** (Assumptie Stichting, Stapelen)

Voor meer informatie over onder meer deelonderwerpen, zoals de motteburcht op de huidige locatie van de Sint-Petrusbasiliek zie de website:

www.heemkundeboxtel.nl

